

ODSEVANJA

Koroška,
jesen -
zima
2007

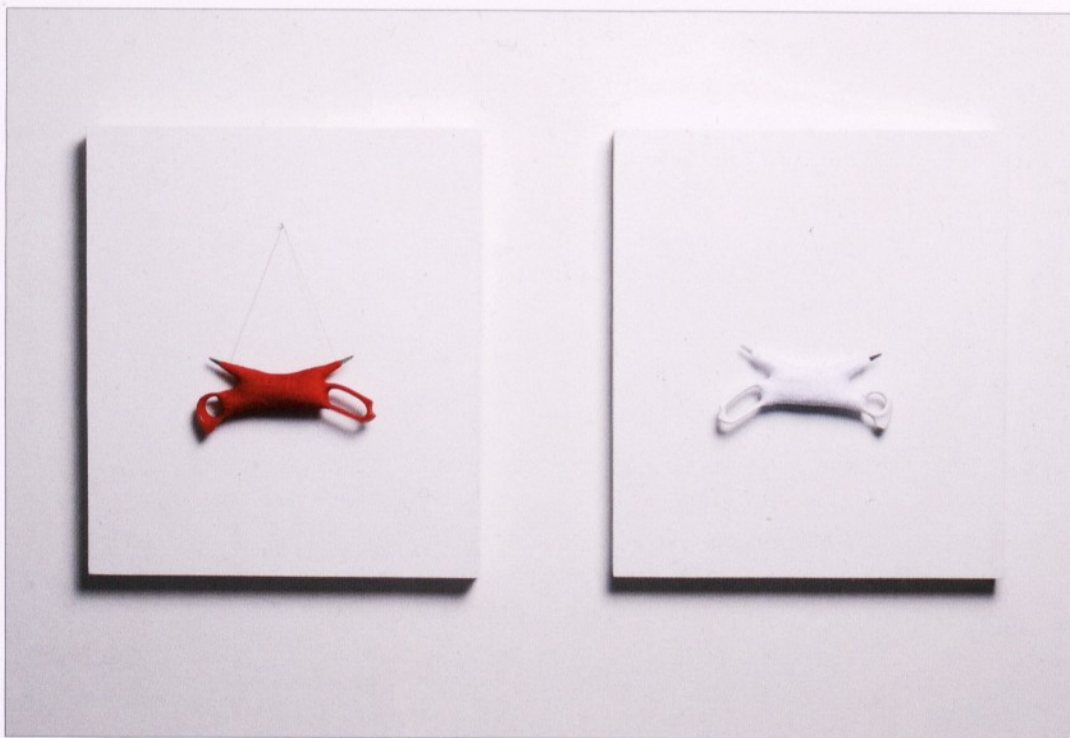

revija za leposlovje in kulturo

ODSEVANJA

6,5 EUR

*ANDRÉ TEMPEL, Škarje, 2002-2005, škarje, nit
(Last: Galerija DISKUS Berlin in Martin Mertens)*

Kazalo

Maja Visinski	Z VSEMI ODPRTINAMI VONJAM SKRIVNOSTI.	4	ODSEVANJA
Barbara Žvirč	S(T)ANJE TVOJE DUŠE	6	POEZIJA
Franc Vezela	ČESA SE NAJBOLJ BOJIM.	9	PROZA
Janez Žmavc	PRIPRAVLJEN BODI, TO JE VSE	11	
Marjan Kolar	RECITAL V RERIKU	13	ESEJISTIKA
Marija Vačun Kolar	ČRNJANSKI ROKOPIS - Nekateri jezikovni in sporočilni poudarki objavljenih delov besedil	16	
Brigita Rajšter	POTOVANJE V LJUBIN SVET	19	
Dr. Ljuba Prenner	MOJI SPOMINI	21	
Helena Horvat	Zbornik ob 60-letnici šmarškega KD (1946-2006) - drugič	33	RECENZIJE
Helena Merkač	TIČNICA S KNJIŽICO	34	
Helena Merkač	»ODMISLI IN PRITISNI« V NOVI KNJIGI ZBIRKE E. A.	35	
Helena Merkač	SPUNK - KNUSP - KNUPS - Ob 10-letnici Spunka	36	
Franček Lasbaher	50. letno poročilo slovenske gimnazije v Celovcu 2006/2007.	38	
Franček Lasbaher	O DVEH DRAVOGRAJSKIH ZBORNIKIH: 800 let - Dravograd 1185-1985 in Dravograd na stičišču poti, 2005	40	
A. M.	Z DOMOVINO ZDOMA - diplomat Alfonz Naberžnik.	44	FILM
Aleksandra Rošer	NIT - o snovanju mednarodne razstave sodobnih vizualnih umetnosti ob jubileju Koroške galerije likovnih umetnosti	55	KULTURA
Marko Košan	KRONA, KRUH IN VRTNICE	58	
B. P.	Mimanje z Odsevanji	66	
Andreja Golobranc	KRONIKA KULTURNIH DOGODKOV maj - november 2007	72	
Blaž Prapótnik	MERCATOR, d. d.	76	POKROVITELJ
	Nove knjige pri Cerdonisu	78	

DOMENA ŽENSK

*ne morem se pretvarjat
da sem nimfa v dvigalu
z dolgimi rdečimi nohti in rdečo šminko
ki bo ostala na ovratniku nove bele srajce
še preden bi stisnil zasilno tipko
ko se boš zagnal pod moje krilo
se zapičil vame
nekoliko privzdignjeno
z vnetim prepričanjem
da je brezčustven sex lahko tudi domena žensk*

NAZAJ V POSTELJO

*na pol šepajoče s krčem v desnem stopalu
se sprehodim iz sobe v kopalnico
te ošinem s pogledom, roko in izbočeno bradavico
čutim, kako curljaš po stegnu iz mene
ko ti voda darežljivo drsi po gladki goli koži
kot da bi se zagozdil na pol poti
- brez besed, velikih gest in s priprtimi očmi
bi lahko najini udi spet silovito trznili
pa sva jih nežno pustila na začetku
naslednje besede -
potem se v domačnosti nastaniš v postelji
me počakaš, da se zvijem podte
in se te oklenem kot zaščitnika
ko še vedno plešeš v mojih neuporabljenih
globinah
(do koder te vsakič spustim nekoliko dlje)
ki potrebujejo vedno več nadaljevanja
da se skozi divjo samoto napolnijo
z življenjem, ki ga iz krča spustiš vame*

OMRTVIČENI ADAM

*v napol nordijski mračnosti
si se zdel kot omrtvičeni adam
v medbesednem prostoru ednine in množine
z očmi, udrtimi v obraz
kot bi jih kdo pohodil
skozi polizgovorjenost
odtrgano iz noči
ko si me odvil rjuhe
in obrobljal telo*

DIH

*dihhalno polje je v trenutku postalo
ozko kot korzet
srce je bilo izven mene
ko je sveže vdrl v moje telo
in si ga jemal skozi čustveno membrano,
da je iz njega pognalo na milijone svetov
iz majcenih luknjic po od nevihte razdrobljeni
koži
sprani od paralelizma afinitete
kjer se je trudilo obdržati ravnotežje
skozi privlačnost, ki me je gnala
po kosteh v nenasitnost*

z vsemi odprtini vonjam skrivnosti

*in čisto poseben občutek je
ko se skoraj izžeta še enkrat nasadim
na rogove v hramu nebes
nezamejenega igrišča
na njem ženskost iztiskam iz sebe
podtikam navodila
kako naj me skubi stran za stranjo
pa me slekel v eni potezi
z verzom pod dežnim škrabljanjem*

BESEDE

toliko besed imam na konici jezika
spustim jih po tvojem telesu
in v tvoja usta
da bi jih izrekel namesto mene
ker bi zvenele bolj sigurno
in bolj zares
takim bi jim verjela
bile bi
kot sem si jih vedno želela
pa ne bi imelo veliko smisla
če bi jih izrekla sama sebi
zato jih hranim
kopičim na koncu jezika
ki ga vneto vtikam vate
da bi ven prilezlo
vsaj pol moje želje
polovica jo je že razmazane
po mojem vročičnem telesu

SKOZI GRLO TJA DOL

na pol okorna ti ležem na pleča
oči zapiram v optiki preseганja
ki se zajeda v zdajšnjost
tako kot tvoje krhko hotenje
ki se kot morska sol zajeda vame
superiorno se naslajaš nad udobjem
ki ga pričaraš z nekaj oglja
za mano vzdihneš skozi erotiko
izobčiš svoje čudovito oblikovane prsi
da se lahko naslajam v tvojem templju
- to prav gotovo čutiš -
ko se mi skozi grlo pretakaš tja dol
kjer me z jezikom zaznamuješ
dokler se mi ne izklopi spomin
in se nimfomansko ugnezdim
kakor tisto nekaj med ljudmi

PO TEBI V MENI

kako malo je potrebno,
da ti roka zdrсне po stegnu navzgor
do neobvladane razgretine
kot preganjavica švigneš skozme
postopoma instiktivno
skoraj, skoraj do vrhunca
s tvojimi prsti na vročični nogi
ki bi se razmaknila
že z enim samim tleskom prstov
razprla mesto neskončne želje
po tebi v meni

POD MIZO

pod mizo komajda opazno zibam boke
želim se prevrniti na hrbet in dat noge narazen
da bi potrgal cunje z mene
me pogoltnil, zenovsko očistil
preden iz mene odteče vonj po nočni invaziji
ki se tačas nabira v razkoraku
obdrgnjenem v šiv že navlaženih kavbojk
tako rada bi se že zajedla v to močvirje
se s prsti zavila v vročične usne
in samovnetljivo kriknila v malikovanje
spotoma harmonično vzcvetela

POD NEBOM BOROVCEV

zgodaj zjutraj zavoham smolo borovcev
glavo narahlo umaknem vznak
vdahnem zrak, globoko, še parkrat
s priprtimi očmi zaidem v ta trenutek
pod platneno streho
- z vetrom se razmakne
da mi sonce oblije desno prsno izboklino
kopljem se v jutranjih žarkih
srebam solni zrak
počasi, počasi, počasi mi bije srce
napaja se iz vratne žile,
ki utripa ob mojem licu
in vame poganja korenine, deblo, veje, nebo

S(T)ANJE TVOJE DUŠE

LEPOSLOVJE

KRISTAL

*Kri-s-tal zime
tisto mrzlo
zver v meni
potiska
v silno hrepenenje,
ko mi počasi
padaš čisto
dol na obraz.*

ZJUTRAJ

*Pogrneš me,
nasmejano
še od prejšnje noči,
in v tišini prve
jutranje kave
oblačiš časopis
in slačiš hlače,
da še enkrat
stopiš čezme
na pravo stran
začetka dneva.
Utripam.*

SILNO ORANJE

*Pa še kar prihaja
v moje življenje
silno oranje
zvezdnih vpreg
preko tvojih rok
na mojo kožo.
In vsakič čisto tiho stojiš,
za mano pred mano,
strmeč v scenarij
tiste želje,
da minejo hladne minute
ponavljajočih se stanj,
ko samo iz tvojih oči
prebiram fantazme
in jih čez čelo tlakujem
v sanje ljubimcev.*

SEM LAHKO

*Danes sem lahko
izposojevalka neke sreče,
začetnica nečesa velikega,
sijaj mladostnega časa.
Danes sem lahko
prinašalka presenečenj,
detektivka skritih pogledov,
preizkuševalka prvih poljubov.
Danes sem lahko
popolnoma iz sebe
(zaradi tebe),
na visokih petah ljubezni,
dremavka v toplih rjuhah,
dalajlama jutranjega poželenja.
Danes sem lahko
pripravljena na vse,
z obljubo dotika tebe,
z včerajšnjim rezervnim planom.
Danes sem lahko
tekmovalka z nesmisli,
zmagovalka dvojine,
poraženka lastnih rezerv.
Danes sem lahko
(končno) nekdo drug.*

TESTO

*Pregreto
me gneteš
s čisto malo
masla.
Pomokaš,
da se gladka
prijemam tvojih
blazinic.
Me počivaš,
pokrito
s pisano krpanko
v leseni skledi.
Me potiskaš
ob stene,
obliš me
in oblikuješ.
Preslikaš vonj
v luknjice
za rozine.*

KAJ PA

*Kaj pa ljubezen?
Kaj pa silno hrepenenje
zakopano v klet srca,
pod trhle deske gledališča,
z rdečico čez lica,
na konicah prstov pesem,
da z njo preglasiš
medlo svetlobo pričakovanja
tiho začeto trenutke nazaj,
zakoreninjeno vate
da zraste v dvojino?*

ČAKANJA

*So leta prerasla čas,
da zdaj nikakor
ne gre več začeti.
Čeprav je vse tu
na konici očesa,
na repu jezika,
na blazinicah prstov,
v tujih besedah
zapisano za naju,
narisano v prah žarometov,
čakajoče na stolih scene,
skrito za svet.
Vsakič znova
(še vedno) čaka,
odpira vhode,
polaga poljube na usta,
koplje pot čez tedne,
da na bankine hrepenjenja
shrani deljenje samote
in si upa prijeti za roko.*

S TABO

*Med sivimi oboki
rdečega mesta,
je moja senca počasna -
v mislih še zmeraj
s tabo
mečka mlado travo.*

ZIMA ZA DVA

*Večer drhti v
hladu,
ko vročično
lepiva poljube ...*

ZAČETNO STANJE

*Septembrsko stezosledje
namakam v narasle
vode belih strug.
Na mlečna vrata zemlje
lepim suhe kamne
in z otrplimi rokami
puščam odtise sebe.
Na pragu svetlobe
prestavim čas naprej,
v mozaik preizkušanj.
V jesensko zemljo
ženem korenine zorenja.*

S(T)ANJE TVOJE DUŠE

*In takrat,
ko misli zamegli
sapa hotenja,
da se vse
do potankosti izide,
da prava pot
vedno ostane
za hrbtom,
takrat rabiš začetek,
da od utrujenosti
ne padeš na kolena.
Rabiš samo pravi kraj
za spočetje bližine,
tisto daljšo pot domov,
znamenje od zgoraj,
da dvigalo
rimo dvojine
odpelje v misli
glavo srce telo
in ne izgine.
Duša žene korenine.*

DVOJINA

*Nista
ne veter
ne sonce
zavesa neba.
Ne oblaki
puhasti od ljubezni,
ne luna
srebro noči.
Drobne zvezde -
žarometi -
skrivajo najine oči.*

REZERVA

*In če ne rečem
nič sedaj,
ostanem sama.
Če spregovorim,
me obsodijo,
da ljubezen silim
v premlado hrepenenje.
Zato že kopljem
črno jamo
v dno srca skrivališča,
da shranim vanjo
projekcije hotenja,
in skice želja
v možnost nadaljevanja.*

SUNDARA

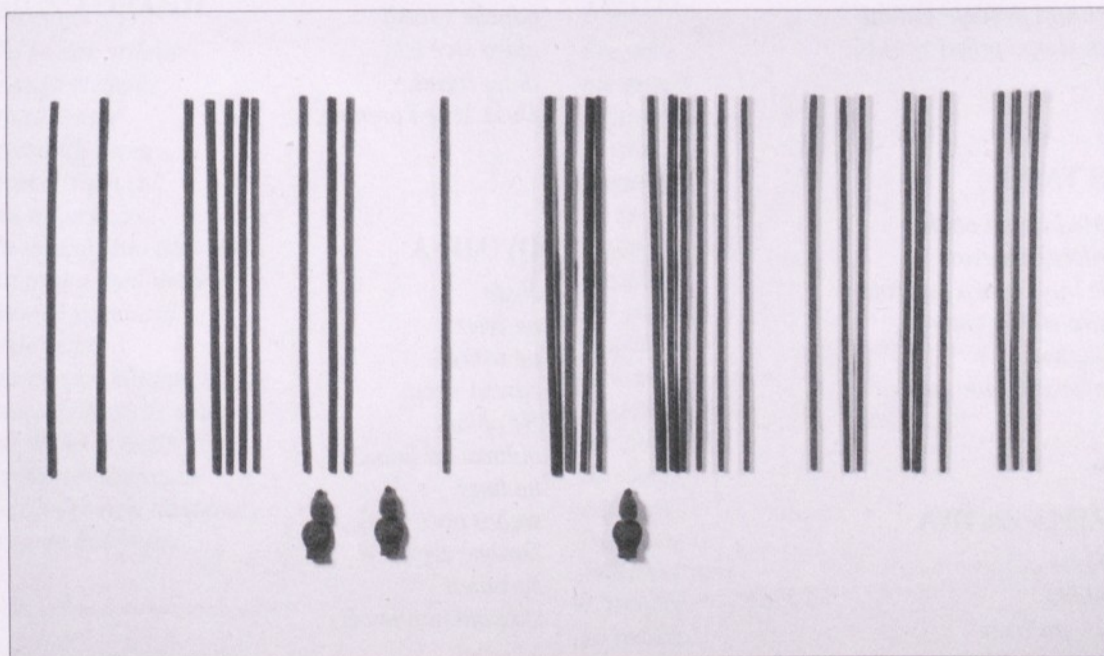
*vodoravno
strmenje v blede zvezde
se stopnjuje
diham za dva
čakam za dva
ljubim za dva
besno grmenje srca
strele na bližnjem horizontu
ježenje kože
prepevanje na uho
diham za dva
čakam za dva
mislim za dva
vertikalno
strmenje v nov svet*

PADEC

*Če se zgodi,
da včasih
čisto malo padem
izven konteksta,
izven ritma,
izven načrtanih poti,
vem,
da diham,
(čeprav malo zaboli),
da hodim,
da želim,
da sem,
tako kot vsi.*

KOMPOZICIJA

*na podrtem drevesu
otroškega igrišča
so iz peščenih tort
zrasli poljubi na koži
podaljšane roke ljubezni
so odtiskovale
kompozicijo dvojine
(in levje tačke, nikoli več)
in rad-te-imam
je okoli ušes zaplesal
v naslonjala bližine ...*

BARBARA BERNSTEINER: »i_frozen-dwarfs-time_07«, 2007, volna, najdeni predmeti

Franc Vezela

Česa se najbolj bojim

Najbolj se bojim veselja. Če sem vesel. Potem takoj vem, da je nekaj narobe. Če pa že ni narobe, potem vsaj nekaj ni v redu. Zato nisem vesel, če sem vesel.

Kdo ste in kaj ste, če lahko vprašam?

Jože. Delavec. V industriji.

In vi, gospa?

Jaz sem Reza. Gospodinja. Vem. Poznam ga. Jožeta. Kot lastni žep. Prav ima, da veste! Jože je priden. Pred davnimi časi sta z Juretom na črno klala. Ampak tega si ni izmislil Jože. Drugi so mu rekli, naj ne bo tepec!

Česa se vi najbolj bojite, Reza?

Saj je že Jože povedal. Jaz sem gospodinja in v industriji me ne najdete. Tisto cono, industrijsko, ne, obidem v velikem loku. Bojim se je.

Ampak, to ni tisto, česar se najbolj bojite?

Ne.

Česa pa?

Še več industrijskih con.

Ste proti napredku?

Jaz? Nič nimam proti napredku, če je napreden. Ampak ta naš napredek! Naj gre kar mimo mene. Zame to ni kak napredek, če se zbudim zjutraj sredi fekalij. In kontejnerjev. Pa hrup! Sirene! Vrvež! Polucija ...

Že kar znanstveno izražanje.

Nič znanstveno izražanje ni to, če me vtaknejo pod električne kable in me vsak dan pokrijejo z reklamami. Je to kak napredek? Tiste, ki so si izmislili napredek, bi morali razrezati. Na koščke!

Ampak vsega tega se ne bojite najbolj? Kaj je torej tisto?

Od trenutka, ko se odločim, da bom skuhalo kavo, in do trenutka, ko jo pijem, se reče uživam, preteče kar nekaj časa. Bojim se, da se zgodi pre-pogosto. Sicer se pa nič ne bojim. Jože je povedal vse. Jaz sem obratna. Jože ni vesel, če je vesel. Jaz sem pa vesela, če nisem vesela.

Ko si enkrat vesel, pomeni, da si v kurcu!

Ti tam pa tiho!

In če pomislim, da sem pozabila na suhe borovnice!

Mene, če prav pomislim, boljijo ledvice. Ali pa križ! Nihče ne ve točno. Z ledvicami je križ. S križem pa same težave. Še Kristus se je potil! Ampak jaz sem pogan. Zato me manj boli.

Že prav. Gospa Reza nam je povedala, česa se najbolj boji. Zato se ji lepo zahvaljujem. Zdaj je z mano? Kdo je z mano? Kaj je?

Najbolj seksi babe na svetu so pastirice! To ve vsak! Samo zdaj jih ni več.

Kako veš? Se boš končno predstavil?

Črtomir Voluhar. Kličejo me Kekec! Sem nežnega srca. Včasih pobesnim. To mi je najbrž v naravi. Potem se takoj zopet zberem. Za bes si izberem vedno enega takšnega, ki potem ugotovi, da z mano ni dobro zobati češenj. Imam jih zelo rad.

Zelo delikatesno, Črt. Saj si Črt?

Črtim vse po vrsti. Čitam črtice, eseje. Novele. Roman preberem, če se mi zazdi. Delam v arhivu. Sem zgodovinar. Zato vem, da se je moj ded pisal Krt. Ime mu je bilo Vojko. Oče ni bil zadovoljen. In je spremenil svoj priimek. Iz krta se je spremenil v voluharja. Zelo izvirno, ne? Bojim se, da bom tudi jaz spremenil priimek. Pisal se bom Orlov. Zlobni. Zlobni Orlov. Ali pa Orlof. Tudi zlobni.

Ni to malo drzna šala?

Šala gor, šala dol, jutri grem na upravno enoto. Tja hodim že vrsto let. Ampak ne pridem.

Torej, Črt ...

Orlov.

Orlov. Torej Orlov ...

Zlobni.

Ja. Torej Zlobni Orlov, česa se najbolj bojiš?

Jaz se ničesar ne bojim.

To vem. Ampak česa se najbolj?

Da pomislim ...

Misliti ni greh. Je pa zamudno.

Odkvisno od tega, kdo je tisti, ki misli. Seveda! Najbolj se bojim, da bo moj sin, ki ga še sicer nimam, zdaj grem k Ančki - ona mi bo povila sina - da bo moj sin pozabil spremeniti priimek, ko bo napočil čas, da si ga spremeni. Tega se najbolj bojim. Res. Da bi ostal Orlov, ljudje pa tega ne bi razumeli. Boš človeku ventile odpirala? Si nora!

Veš, kaj mi je rekel sestrin zdajšnji mož? Da sem zrela za majonezo! Lepo te prosim. Da sem zrela! Za majonezo! Ubila ga bom.

Pa ga boš. Ampak ne danes.

Zakaj pa ne danes?

Ker nima smisla. Ker ni dan za ubijanje. Danes pa sploh ne. Čuvaj se. Samo bati se ne.

Adijo. Recimo, da vprašam to kreaturo. Česa se vi najbolj bojite?

Takšnih, kot ste vi. Pustite me mimo.

Ooh, kakšna osica!

Jo poznaš? Žena živilskega inšpektorja!

Gremo dalje. Kaj imamo? Imamo delavca.

LEPOSLOVJE

Sicer iz industrije, ampak je delavec. Jože povrhu. Intelektualca. Res v arhivu, ampak je intelektualec, gospodinja, ki se boji industrijskih con, menda bere še Brechta in ne bi se čudil, če bo šla jutri na barikade. Če zmanjka čebule, je treba na barikade. Če ne že prej ... kateri profil bova ujela zdaj?

Mene ne zanimajo profili. Rajši imam golo žensko, če mene vprašaš.

Moram najti trgovca.

Trgovca? Išči ga! Če boš imela srečo, ga boš našla. Skriva se pod artikli in popusti. Posut je z zvezdicami in ...

Trgovca iščeta? Ha ha! Trgovcev ne iščeš. Trgovec pride sam. Nič ne vpraša, če lahko. A ko je enkrat tu, je vse izgu ... je pač tu! Trgovec je uporabna živina. Odporna.

Prosim za predstavitev.

Matevž Bingelj. Brez c. Ekonomist po prepričanju, poklicu in še iz čistega veselja.

Veseli ste?

Zakaj pa ne bi bil? Svet se razvija in mi z njim.

Gospod Bingl, česa se vi najbolj bojite? Človek bi, ko vas takole gleda, pomislil, da vas ni strah ne boga ne hudiča, niti lastne žene ne, potres vam je šala mala, povodenj šport in ledena doba avantura. Se sploh česa bojite?

Koga pa danes ni strah? Nobenega treznega ne poznam, ki ga ne bi bilo strah. Vsak ima vzrok in razlogov je na pretek. Mene je recimo najbolj strah, da se ne podražijo parkirni prostori. Ker dve plus dve je štiri, čeprav je v lepem vremenu lahko tudi pet in več, torej: če hočem prodati fen ali plastično lastovico, če hočem, da se mi roba ne pokvari, parkirni prostori ne smejo biti predragi. Ker če so predragi, potegne ta katastrofa za sabo še kup nezgod in nesreč, ljudje ne hodijo več peš. To je zastarelo. Dobro. Bati se je treba tudi konkurence. Čeprav trdijo nekateri, da je zdrava. Vsak zanikrni študent ekonomije pa ve, da ...

Ne govorite, da je to Amerika!

Drugače pa rad jaham.

In končno: česa se najbolj bojite?

Da se nekega jutra zbudim mrtev.

Vsem, ki so kdaj živeli in jih ni več, se je to pripetilo. Komu mar!

Meni! Meni.

Kakšna oholost!

Drugače pa se najbolj bojim, da mi sosed ne spelje žene. Da je ne pofuka. Če je že ni. Toliko dela imam!

In sicer? Se ne bojite dneva, ko boste z uniformami vred preplavili svet? Tistega, ko boste na planetu samo trgovci, policaji in vojaki? Mislim, da zna biti razburljivo.

Jaz o tem nič ne vem.

Hvala za pogovor. In ne utrudite se preveč. Dihajte. Čao. Zdaj moram dobiti še policista! Ali kako drugo uniformo. Zdravo. Imate minutko?

Jaz ne. Pač pa jih ima ura kar šestdeset. Ho ho ho!

Zadnjič so vaši kolegi mojega frenda zbudili z mrzlo vodo. Povejte tako na štiri oči, je to vaša neke vrste hobi? Je to vaša zaščita pred zunanjim svetom?

Bom kar neposreden. Kar se da. V tej smeri moram zato reči, da sem z delom svojih podrejenih kar zadovoljen. Več. Sem zelo zadovoljen. Poglejte! Moji policisti delujejo skladno. Kar se pa tiče mrzle vode, zbujanje z mrzlo vodo je moralo imeti neki vzrok in je verjetno nastopilo kot posledica. Bilo je le posledica prej storjenega akta.

Recimo?

Recimo? Govorim na pamet, ker ne poznam primera. Poglejte! Kaj če ni hotel vstati? Če je hotel v posteljo zajtrk ...

Bilo je v bunkerju.

Ne vem, zakaj se v mirnih časih vaš frend zateka v bunkerje. Časi so vendar mirni.

Se bojite česa?

Grozite? Ne, ne bojim se, če že hočete vedeti. Jaz sem načelnik.

Česa se najbolj bojite?

Jaz se ...

Med nama ... ste zvečer prosti?

Aghrg ... torej, jaz se ne ...

Kitajska? Italijanska? Vegetarijanec?

Argh ... jaz se ... torej, služba mi ne dovoljuje, da bi se bal.

Dobro. Služba ne dovoljuje. Kaj pa, če vas je privatno strah? To menda ni prepovedano nikjer. Strah je namreč osnovni nagon. Česa vas je najbolj strah?

Strah? Mene?

Naravni z gobicami in zelena solata.

Strah me je samo ...

Samo ... samo ... kar recite ... brez strahu!

Strah me je, kaj bo takrat, ko bo nas več, kot je drugih!

Katerih?

Tistih, ki delajo za nas. Ki nam dajejo denar. Tistih, ki jih moramo jebati!

Rešitev je enostavna. Bodi vas manj.

Ampak ljudje nas potrebujejo.

Ah, pizdo! S teboj se ne da pogovarjati. Sploh vas ne rabimo. Dobro, tu in tam kakšnega že, ampak to je stvar občutka. Dobro so vam oprali možgane. Srečno. Hvala za besede.

Zdaj pa dajem odpoved. Grem trenirat plavanje. Čez dve leti bo olimpiada. Še je čas. Da izvem ... bojim pa se, da z zlato medaljo ne bo nič.

Pripravljen bodi, to je vse

Že dolgo nisem ničesar napisal. Človek naj bi vse do smrti delal vse tisto, kar je celo življenje počel. Čisto vse?! No, čisto vsega pa ne. Ampak prav tisto *vse* naj bi te ohranjalo ... Da ne prideš iz vaje. Napisal bom nekaj o čarobnih bitjih, ki jim v vsakdanjem življenju pravimo ženske. Pojavljati se začnejo že v zgodnji mladosti. Skupaj s škrti in vilami in nimfami. Kako daleč je zdaj to. In vendar: ko jih obujam, si ne morem kaj, da ne bi hvalil neznanega stvarnika, ki jih je ustvaril. Hvalil tudi čudež, da nam je odstopil del te stvariteljske moči, brez katere bi bila njihova podoba nepopolna. Iz te moči se rojevajo kot Venera iz morskih pen. Pa četudi ostajajo za njimi le pene. Vedno znova vstajajo, vedno znova se rojevajo, nikoli jih ne zmanj-

ka. Samo oči nalahno zapreš, pa ...

Bilo je proti koncu štiridesetih let prejšnjega stoletja, ko sem si oprtal nahrbtnik in se z vlakom iz Celja odpeljal v Poljčane, od koder sem nadaljeval peš v Makole, kjer je imela teta vinograd. Vlak je bil napol prazen. V kupe, kjer je pri oknu sedelo dekle, sem prisedel na drugo stran. Jaz mlad, še mlajše dekle, za bežno srečanje in prijetno vožnjo kot nalašč. Niti besedice nisva rekla, niti pozdravil je nisem. Ne vem, kaj mi je bilo, dekle se mi je zdelo še premlado. Jaz pa štor. Tako se stvari začnajo. V neznatnih drobcih, ki sestavljajo vsakdan, se začneja vse. Samo na preži moram ostati, pozoren na mik, sedeč meni nasproti. Je že ukrensil iskro, ta pa zanetila plamen, ki naj nikoli ne bi ugasnil. Niti pogledati si nisem upal tja, da ne bi splahnela njena podoba, kakršno sem lovil v kotičke svojih oči. Nisem zvedel za barvo njenega glasu (še za oči ne), ne kako bi kaj povedala. Vsaka izgovorjena beseda bi bržkone v hipu načela notranjo zgradbo te najine katedrale, zapravila bi doživetje, ki se mu nisva mogla upreti. Bolj ko sva se mu odmikala, bolj naju je zbliževalo. Na postajah sva hkrati vstajala in odpirala okno, se naslanjala nanj in opazovala potnike. Najini telesi sta se dotikali iz daljave, lepšega dotika še ni bilo, blaženost je preplavljala vse čute, samo prepustiti se, potovanje se šele začneja ...

Poljčane. Moral sem izstopiti. Zunaj sem se ustavil nedaleč od njenega okna. Nagibala se je skozenj, me gledala. Prvič sva si izmenjavala podobo, ki nama jo je dala narava. Niti ust nisem znal odpreti. Samo prepuščal sem se temu očaranemu zrenju. Lokomotiva je zasopihala, ni se še premaknila. Naenkrat so bila vsa okna odprta, prometnik z rdečo kapo in dvignjenim signalnim loparjem je obstal, vse živo je obstalo, lokomotiva je še enkrat kot konj zahrzala, se vzpela in zakopala železna kopita v štartni zagon. Še vedno sva se gledala, kot uročena. Ena sama beseda (ime, naslov) bi vse spremenila. Pa je ni bilo. Razodeval se nama je čudež, ki se nikoli več ne bo vrnil. Še dolgo sem gledal za vlakom. In še danes gledam tja, za tem čudežem, še kar naprej ga iščem in vedno znova po svoje najdevam v skoraj vsakem trenutku, ki mi je podarjen. Je tudi njej? Rad gledam vlake, kako pripeljejo in odpeljejo. Z njimi vedno nekaj pride, nekaj odide.

Druga prigoda, ki mi je ostala v živem spominu in me še vedno navdihuje, je izpred konca petdese-

CHIHARU SHIOTA, *Travma-vsakdanjik*, 2006, jeklena konstrukcija, bombažna nit, oblačila

tih let. S prijateljem Maksom (takrat sem bil doma v Šoštanju) sva se namenila, da se podava na daljše hribolazenje in obudiva spomin na čas pred vojno, ko nama je bil odprt še ves svet. Smrekovec in Uršlja gora sta nama bila preblizu. Obšla pa ju tudi ne bova, saj sta bili obe gori najmogočnejši postojanki naših otroških osvajanj. Torej greva naprej na Raduho, naravnost čez Smrekovec. Kako smo se otroci na njegovem vrhu navduševali nad votlim bobnenjem pod topotanjem naših nog in trepetali, da se bo zdaj zdaj prebudil ugasli ognjenik iz pradavnine. Pot s Smrekovca se je vila po mračnih gozdnih poteh, gor in dol, s hriba na hrib, na moč pusta hoja. Pa še oblačno je bilo. Med daljšim počitkom sva odvezala nahrbtnika, nabasana s papriko in prezrelimi paradižniki pa štrucami kruha in Gavrilovićevo salamo. Popotnica se je namah spremenila v razkošno pojedino, ko da je bi .edini namen najinega pohoda načrtovana požrtija po dolgi maršruti. V koči se nas je pod večer nabralo kar nekaj utrujenih hribolazcev in po okusnem krompirjevem golažu in zaslužnih kapljicah pravkar prevretega mošta nas je dobra volja dodobra zblížala. Vsevprek smo se šalili in tekmovali v duhovitostih, razdrli tudi kakšno bolj krepko, vse zavore so popustile. Na koncu smo se židane volje dogovorili, da se zgodaj zjutraj zberemo in družno podamo na vrh Raduhe.

Jutro je bilo sončno in rinili smo vkreber, prekipajoč od moči in navdušenja, kako bo pred osuplo družčino spraznil vsak svojo že pripravljeno polno malho domislic. Čaka nas torej triumf človeške pameti in solidarnosti pri skupnem prizadevanju, da bi nam bilo življenje lepo. Ko smo se na vrhu nagledali zelenih dolin in Olševe na drugi strani, smo brž posedli in potešili prvo lakoto in žejo. Zdaj bo prišlo na vrsto tisto, kar smo vsi pričakovali, ampak nekdo bi moral prvi odpreti usta. Tudi za to nismo bili prikrajšani. Le da je bilo potem razočaranje še tem večje. Med nami je bil starejši možakar, javni delavec, širši slovenski javnosti vsaj po imenu poznan. Tega seveda nihče ni vedel. Bil je tako rekoč inkognito med nami, v ilegali. Z njim je bila mlajša planinka, tako blizu srednjih let, prikupna, brhka, polna življenja, opremljena z vsemi atributi privlačnosti, bogu bodi potoženo, poštenega greha vredna. Spoštljiv odnos do tega pozornost zbujajočega para se mi je v hipu ohladil (in ločeno ogrel zanjo), ko sem zvedel, da je mož pravzaprav njen svak. Radoživa gospa je vsekakor hotela na Raduho, njenemu možu pa se ni dalo, pa jo je zaupal svojemu bratu, ta pa jo je imel kot kakšen neizprosni cerberus ves čas budno na očeh. Takim zaupnim nalogam je bil bržčas kljub letom še vedno kos.

In temu narodnemu veljaku je prišlo na pamet, da bi se seznanili, predstavili, kdo je kdo. Ne vedoč, kam smo zabredli, smo se rokovali, povedali vsak svoje ime in priimek in se ožigosali, razgalili. To razgaljenje je šele po končanem obredu predstavljanja prišlo za nami. Razigranosti je bilo konec, poparjeni smo se razkropili po grebenih planine, vsak za svojo skalo, vsak s svojo krivdo, blamažo: kaj sem takega rekel, kakšno oslarijo zinil, kako brez zveze duhovičil, kako pogrnil na izpitu inteligenčnega testa, kako se bom zdaj obnašal, ko je razkrita moja identiteta, zasebnost! Radoživa mlada gospa je menda prva izginila. Našel sem jo vso objokano na trati, skrito za visoko skalo. Ko da je prevzela svakovo krivdo in vse krivde naših neumnosti na svoja ramena. Ali pa je prav zdaj dobila priložnost, da izjoče še nikomur izdane skrivnosti svojega življenja. Objel sem jo, da bi jo potolažil, pa se je še meni inako storilo. In bolj ko sem strastno sočustvoval z njeno usodo (iz olikanega občutka krivde ni črhnila o sebi in sploh o ničemer niti besedice), bolj sem se smilil samemu sebi. Bil sem, če sem hotel ali ne, del njene usode in ona moje. Sadež usmiljenja, ki naj bi ga vendar že na hitro utrgala in nato, če že nisva mogla ustaviti solz, objokovala še kaj drugega, nama je bil, vsaj meni, na dosegu roke. Stvari, ki so nam tako blizu, se rade ko zakleto izmuznejo. Naglica nikoli ni dobra, včasih pa bi bila. Čas, ki nama je nezadržno uhajal iz rok, se je po drugi strani hitro bližal vrelišču. Ko že nisva več vedela, zakaj pravzaprav jočeva in bi lahko (to mi pa zdaj že lahko verjame-te) prešla k dejanjem, naju je prizadevno buden cerber odkril in spravil predvsem njo k pameti.

Tako se je končalo moje še eno nesrečno predstavljanje v javnosti. Ostala mi je le jalova tolažba, da sem nesojeni prelepi vili Savinjskih planin morebiti vendarle ostal v najlepšem spomenu. Jalova! Kaj ni prav to najlepše, navdihujoče? Bogve zakaj je tako, da mi nekatere stvari ostanejo v neizbrisnem spominu, druge, ki so se mi do kraja izpolnile, pa je čas neusmiljeno pospravil. Nekaj hudo nevhvaležnega mora biti v tem. Je biti lačen bolje kakor sit? Sanjati lepše kot se izživeti ... Das ewig weibliche zieht uns heran, večno žensko, večna ženskost ... (Goethe, na tem polju nesporna avtoriteta.) Kaj naj me drugega navdihuje, kaj tako privlači, če ne tisto, kar se zdi tako dosegljivo, pa vendar nikoli, nikoli doseženo do absoluta!? Večno obsojen na prag večnosti. Z njega lahko občudujem, častim, strmim in se nagledam, kako mi prihaja naproti, če bo le držala besedo, ona sama, Lepota, ki me nagovarja: *Pripravljen bodi, to je vse.*

RECITAL V RERIKU

(Remake verske oddaje na ZDF 8. julija 2007)

Ubrano zvonjenje iz rdečega stolpa se tako predirno širi nad morjem, da se galebi vznemirjeno spreletavajo prek zaliva, v katerem sameva nekaj bark. Severnik nosi njihove klice vse do cerkve. Stavba iz neometane rjave opeke je potrebna obnove, saj se slikarije na visokih stenah začenjajo krušiti in barve na steklenih oknih so že davno obledede.

Verniki odrevenelih obrazov molčijo v preprosto stesanih dolgih klopih s pesmaricami v rokah. Odeti so v stare vetrovke, jakne in plašče imajo zapete do vratu; nad morjem zmeraj piha in letošnji julij ni niti malo poleten. Ravnodušno vedo, da imajo za hrbtom TV kamere, ki to nedeljo po vsej državi prenašajo službo božjo iz njihovega malega Rerika ob Baltiškem morju; tudi sive glave moških in rdeče pobarvane lase žensk, njih razbrazdana lica in petje, predvsem pa gospo pastorico Kirstin v črni obleki, ki vodi obred s starim molilcem na svoji desni in z mlado molilko na levi.

Mar bo državna televizija naredila čudež in odrešila Rerik revščine, če ga sam Gospod Bog desetletja ni mogel? Morda tudi zato pastorica kljubovalno glasno zakliče svojemu cerkvenemu občestvu izzivalno vprašanje:

»Ostati ali oditi? To je danes na našem Mecklenburškem poglavitno in najbolj žgoče vprašanje. Brezposelnost je velika in mnogi so morali oditi, čeprav bi radi ostali. In kje se mudi Bog? O tem se bomo vpraševali in iskali gotovost v današnjem bogoslužju, ki ga praznujemo v prepričanju, da nas Bog spremlja in je z nami.«

Verniki zapojejo ubrano enoglasno in orgle nosijo napev. Moški in ženske so ena sama velika družina; žensk je več, a komaj kakšna mlada med njimi. Ko pesem izzveni, pastorica Kirstin nadaljuje:

»Če misliš, da je tvoja pot ravna, se motiš. Če misliš, da te na koncu poti čaka dobrodošlica, se varaš. Če upaš, da se boš vmes lahko kje spočil, si v zmoti. Če misliš, da je pot drugih bolj gladka kot tvoja, se motiš, in če upaš, da ti bo Bog zravnal pot, se motiš še bolj.«

Osamljen saksofon spremlja tok njenih misli, jih širi v prostor in pomaga besedam, da sedejo ljudem v srce, medtem ko gospa Kirstin nadaljuje:

»Pojdi svojo pot,« je rekel Bog Abrahamu, ko se je ta odpravil proti obljubljeni deželi. Če ostajaš na njej, ne slediš tujim naukom in predstavam, ampak veš, da te bo na koncu čakal Bog.

On je blizu in je daleč. Moramo mu prisluhniti, čeprav ga ne slišimo. Na pot se odpravimo,

BARBARA BERNSTEINER, *E_tisch 00*, 2007, volna, najdeni predmeti

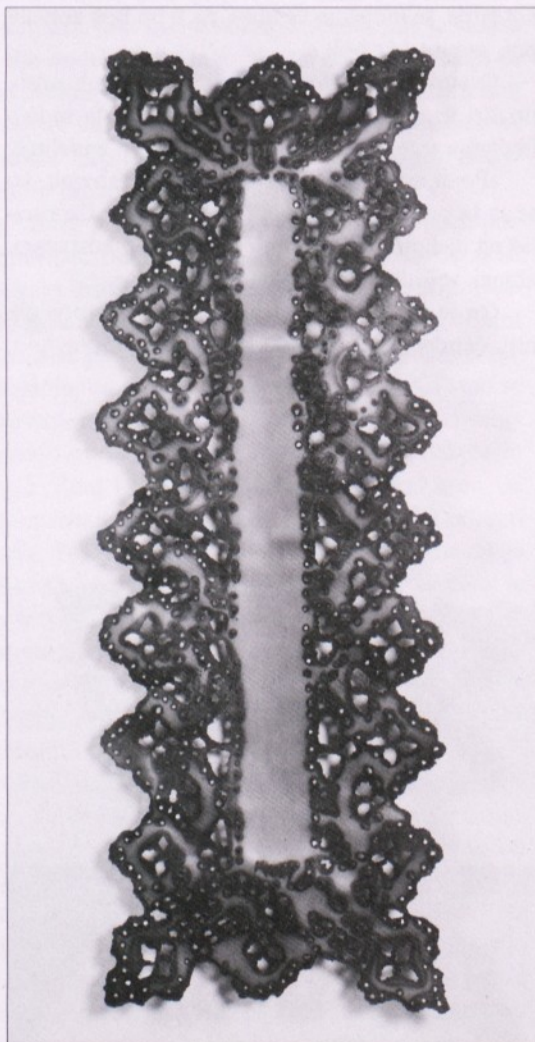
četudi nas je strah negotovosti.«

Takrat se oglasi mlada molilka:

»V tej cerkvi sem bila krščena. Ljubim ta mali kraj, ta vonj po ribah, po morju, viharje, to malo luko in seveda svojo družino. A ker zame tu ni bilo dela, sem morala proč in slovo je bilo hudo. Zdaj delam na tujem in ne vem, kakšne poti me še čakajo, kje bom lahko ostala za stalno ali kdaj bom morala spet oditi. Ampak vem, da je Bog z mano, saj mi je pri krstu obljubil, da bo ostal z menoj do konca sveta. Bog, verjamem Ti.«

Za njo povzame besedo molilec. Star je, zato je njegov globoki glas raskav in počasen:

»Jaz sem ostal v Reriku in postal ribič. Spoznal sem dobro in slabo stran tega poklica. Marsikateri od nas je ostal zunaj za vedno. In potem ta usojenost. Z barko odrineš od obale, delaš mnoge ure, celo dneve zaman, in se vračaš s prazno mrežo. In ko si na morju sam, se začnejo dvomi. Nato se na lepem vprašaš: kakšen Bog pa si, da to dopuščaš? Da dovoliš toliko nesreč, ki se godijo po svetu?

METKA KAVČIČ, Čipka, 2007, varjeno jeklo, zvočni zapis

Tedaj kot strela z jasnega zadene tudi tvojo družino. Diagnoza: rak. Ja, nekako mora vse iti naprej in tudi gre. A kaj praviš k strahovom ponoči, ki ti ne dajo spati? Ali vidiš vse te križe ob cesti, Bog? Kaj porečeš staršem, kadar izgubijo svoje otroke? Kaj ženi, ki ji alkohol vzame moža? Kaj praviš k temu, da so mnogi že nehali verovati vate? Si sploh še tu ali pa si odšel?«

Pastorica Kirstin ne odgovori staremu ribiču na nobeno vprašanje, ampak začne pripovedovati zgodbo:

»Ko se je Jezus z učenci odpravil čez jezero, je v čolnu zaspal. Takrat se je naredilo hudo neurje, dvignili so se visoki valovi ter začeli groziti, da jih bodo potopili. V strahu so učenci začeli klicati Jezusa in ga zbudili, on pa je vstal ter ukazal vetru, naj se poleže. Ko je nastalo zatišje in so bili rešeni, jim je poočital:

Kje je vaša vera?«

Stari Reričani spet uberejo pesem, ki jo pojejo že mnoga leta in orgle jih zvesto spremljajo. Molitvenike in pesmarice držijo v premrlih rokah. Pojejo, zahomotani s šali do brade, da si medtem molilci lahko malo oddahnejo in poiščejo nove besede.

Navajeni so te zaupljive čredne bližine, ko se z rameni skoraj dotikajo drug drugega. Mnogi med njimi so nekdanji sošolci, sosedje, stari znanci z ulic. Vsi enako že davno znajo svoje nedeljske pesmi na pamet, in to jih greje.

Znova spregovori pastorica Kirstin:

»Ali je odhod rešitev? Mar ni bilo že od nekdanj tako, da se je bilo treba odločiti vedno znova: ostati ali oditi?«

Evangelist nas v svoji zgodbi želi opozoriti na to, kako v življenju nenehno potujemo od ene obale do druge, od jutra do večera, od mladosti do starosti, od rojstva do smrti. Zato je ladja učencev lahko tudi prisposoba za Cerkev, ki pomeni naše zavetje in rešitev. Odrineš od obale in nekaj časa je vse v redu. Toda potem pridejo viharji in Jezus spi, kakor da se ne zaveda nevarnosti. Učenci ga v strahu začnejo buditi, a kaj pomeni zbuditi Boga? In mar ni zelo res, da v stiskah radi vse prehitro obupamo?«

Stari ribič povzame z razbitim glasom:

»Mnoge cerkve se zapirajo, ker ni več dovolj vernikov. Ostati ali oditi? Mar naj računamo s tem, kar ni izračunljivo?«

Kadar nisi imel drugega cilja kot odprto morje, si se moral vedno znova vrniti na obalo. Odhod bi imel smisel samo, če bi vedel, da boš onkraj morja našel novo zemljo.«

Pastorica se medtem vzpne na prižnico in ogori zbrane od tam:

»Milost bodi z vami vsemi v imenu tega, ki je bil, ki je in ki bo znova prišel. Kdaj oditi, kdaj ostati? Veš za dragocenost te izbire, ki ti je zaupana. Veš, da moraš slediti svojemu srcu. Zvezdni trenutek v življenju pa dosežeš, ko lahko rečeš: našel sem svojo pot.

V zadnjih petnajstih letih je iz naših krajev odšlo dvesto tisoč ljudi in črne napovedi pravijo, da jih bo v naslednjih desetih letih sledilo še enkrat toliko. Eni so odšli v Stuttgart, Dortmund in Hamburg, drugi celo v Holandijo in na Norveško. Nekateri še imajo svoje družine tu in se vračajo za vikend, drugi pridejo vsakih štirinajst dni, mnogi nikoli več.

V teh letih sem pokopala veliko ljudi, ki so zašli v neznanske globine in niso videli zase nobene druge možnosti več, kakor da so odšli iz življenja.

Slabe novice pa se še kar naprej zgrinjajo nad nas kakor oni vihar nad učence, in zdi se, da Jezus spi. Teologi pravijo temu: odsotnost Boga.

Vsi smo usmerjeni na pot in naši starši so nam dali svoje izkušnje s seboj. Toda na pot moramo zmeraj sami, odločitev je vedno samo naša.

Bog tudi ni rekel, da bo na naših poteh zmeraj vse lepo in gladko, dejal pa je, da bo ostal z nami. Zato se mi včasih zdi, da smo premalo glasni, da ne kričimo dovolj. Premalo smo vztrajni – česa se bojimo? In vprašam se: ali sploh še računamo z Bogom? Zbudimo ga vendar in primimo ga za besedo! Saj ni kraja na tem svetu, ki bi bil brez Boga in največji čudež se bo zgodil, ko bomo lahko brez strahu živeli drug z drugim.«

Zdi se, da se med vroče besede pastoriце Kirstin in verze stare pesmi, ki se dviga visoko pod strop k štukaturi belega goloba sredi zlatega žarkovja, krade malodušje tistih bogoslovcev, ki meji že na nevero. Natolcujejo, da se ljudje danes ne sprašujejo več, ali mi bo Bog milostljiv? ampak: ali Bog sploh obstaja?

Ti modrijani so že tako učeni, da ne verjamejo več preprostim prilikam iz svetega pisma, in je zanje Bog samo še zmnožek verskih potreb ljudi. Briga pač danes vesoljno ljudstvo neko krščanstvo, saj je nevernih že davno več kot vernih. Kaj sploh še pomenijo Cerkev, občestvo, pridiga, maša in krščansko življenje v nevernem svetu? Kaj obred in molitev? Celo mnogi verniki najraje začnejo govoriti o Bogu šele, kadar so s svojo človeško pametjo pri kraju.

Toda Bog ni prva pomoč iz škatle v avtomobilu in ni rešilec, ki pridrvi z vključeno sireno, kadar je skrajna stiska. On hoče, da ga pokličemo in spoznamo sredi sončnega dne in vsakdanjega življenja.

Ob orglah se oglasi flavta kot pastirska piščal

na bližnji pušči.

S seboj nosi nedoločno hrepenenje brez veliko upanja, da se bo kaj lepega kmalu izpolnilo, vendar je prav tako daleč od dvoma in nevere.

Pastorica Kirstin moli:

»Hvala ti, Gospod, za spremstvo na vseh naših poteh. Poiščimo kraje, v katerih bomo našli novi dom. Vsak dan znova nas preplavljajo slabe novice – pomagaj nam!«

Mlada molilka znova stopi naprej:

»Molim za vse, ki te iščejo. Hvala, Bog, za tvoje spremstvo. Najdimo ljudi, ki bodo rekli: ostanite pri nas, tu ste na varnem.«

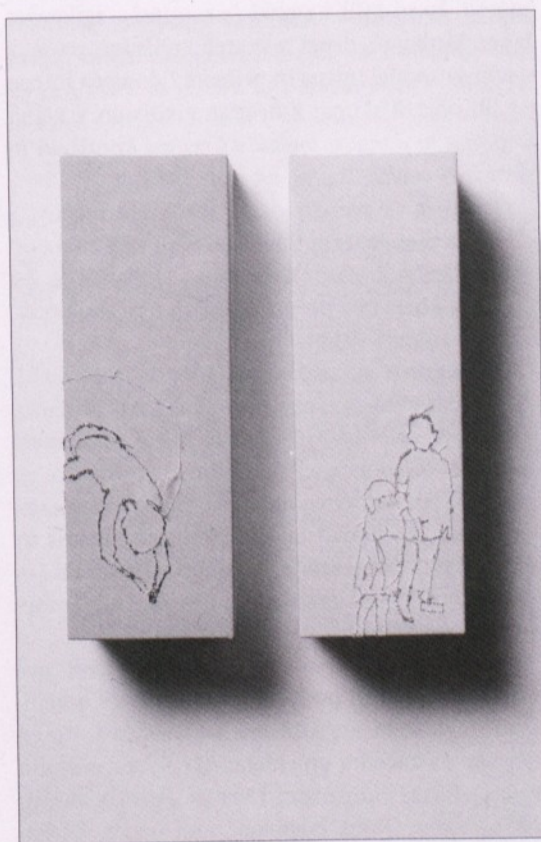
Stari ribič vzdihne na glas:

»Bog, sem, kakršen sem, in pripravljen sem ti verjeti. Prinašam ti razbite odnose in svojo osamljenost. Prinašam ti svoj strah pred smrtjo in svoj strah pred življenjem. In svojo bojazen, da bom nazadnje srečeval le še samega sebe.«

Kamera znova najde galebe nad sivim morjem in prazne barke na privezih ob pusti obali, pastoriца Kirstin pa razširi roke v blagoslov in zaključí:

»Bog je rekel: če me boste iskali z vsem srcem, se vam bom pustil najti. Naj ne bo nobenega dne, ko bi morali reči:

Nikogar ni, ki bi me spremljal na moji poti.«

EDUARD LESJAK, *Pas de deux*, 2005
akril in sukanec na platno

ČRNJANSKI ROKOPIS

Nekateri jezikovni in sporočilni poudarki objavljenih delov besedil

ESEJISTIKA

Temeljne ugotovitve

Povzetek študije *Bratovščinska knjiga iz Črne na Koroškem*. (Založila: Koroška osrednja knjižnica Ravne na Kor. 2007.)

Izvirni latinski naslov: *Liber Fraternalitatis B. M. V. /S. Osbaldi/ in Suorcenpah 1633 / Bratovščinska knjiga iz Črne na Koroškem 1633-1707*. V času nastajanja »Knjige« od leta 1633 do 1707, ko so zadnjič vpisane dajatve pri kmetih Georgiyu Wisterniku, Joanisu Ossojniggu, Oswaldu Woshitschu, Juriju Klausu, Gregoriju Plasniggu in Jacobu Satschenu, je bila Črna na Koroškem – takrat Črni potok – samostojna župnija, v kateri je delovala Bratovščina Blažene Marije Device.

»Knjiga« je z roko popisan 'zvezek' oz. listi v obsegu (okoli) 150 strani – vmes so tudi praznine. Iz besedil je dr. Franc Sušnik, ravnatelj Koroške osrednje knjižnice, ki rokopis hrani, v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja dal fotokopirati dele besedil, ki so izšli v obliki šeststranske zgibanke; Janez Mrdavšič, drugi ravnatelj knjižnice, pa je iz rokopisa sprejel imena in priimke / domača imena ter jih objavil skupaj z drugim gradivom v knjigi *Krajevna in domača imena v Črni na Koroškem in njeni širši okolici*, Ravne na Kor. 1988.

Rokopis je nastal v času protireformacije – katoliške obnove tudi v naših krajih (gradnja cerkva na Uršlji, na Kronske gori pri Dravogradu ...) – v času, ko so bile prepovedane in uničene protestantske tiskane knjige.

V »Knjigo« so zapisovali župniki (*mashniki*, kot jih besedilo imenuje tudi slovensko ob latinski oznaki *plebanus*). Navedeni so: Martinus, Achatus, Georgius, Sebastianus, Antonius, ... Georgiy Hausser, Gregorij Nachtigal. Ob zaznamkih dajatev in darov (največ) okoliških kmetov so pripisali tudi komentarje, opombe v latinščini (ta del rokopisa še ni raziskan) in priprošnja (molitev) v slovenščini.

Iz latinskega sobesedila **izstopijo slovenski priimki** darovalcev in podpornikov cerkve (v besedilu so imenovani *Stiffiarji inu Stiffiar/i/ze*) – med njimi so na začetku omenjene zgibanke navedeni: Mathia Pukel cum uxore (Matija Pukel z ženo), Valenti Tevz, Tobia Naievnik cum uxore, Ulrich Stane cum ux., Peter in Martin v Topli, Urban Schuester, Mi Claus Schumach cum ux., Janshe Vesselko cum ux., Stephan Wrizman, Martin

Schumeu cum ux., Michel – Cristoph Conzhnik cum ux.. Od leta 1671 so v rokopisu zapisane tudi slovenske ljudske oblike ženskih priimkov, npr: Magdalena Feimutka, +Marina Wuriakovica, Margaretha Konzhniza, Marinka Lamprezhiza, ali najdemo zapis npr. Ana Puklinka, kar prese- neča še danes ter dviga jezikoslovno in socialno vrednost rokopisa.

Pozornosti vredna je slovenska **priprošnja (molitev)**, ki tudi zvrstno odstopa od ostalih besedil – tabel, preglednic in seznamov – saj je ume- nostno oblikovano besedilo.

Bistvena izrazna posebnost »Knjige« je raba latinščine in slovenščine v zapisu. Zapisovalci so nadaljevali duhovno izročilo protestantizma, ki je narekovalo uporabo »naShiga jezika« (P. Trubar) tudi v cerkvi.

Slovenska imena in priimki so zapisani v latin- skem črkopisu in v slovenski pisavi bohoričici – tako tudi »Priprošnja«. Pisava v zapisih ni dosledna.

Župniki – zapisovalci – so se v besedilu izra- žali na dveh sporazumevalnih ravlinah: najprej v svojem uradnem jeziku, primernem za služ- bo božjo, v **latinščini**, nato pa tudi v **slovenščini**, ki je imela »referencialno vlogo« (J. Pogačnik). Slovenščina je bila »gmajn« jezik, materinščina prebivalcev takratne Črne in njene širše okolice, v poseljenih dolinah Tople, Bistre, Javorja, zgor- njega toka Meže in Jazbine. Prebivalstvo teh kra-jev je bilo v času nastajanja »Knjige« stoo- stotno slovensko (J. Medved). Črna z okolico je bila v lasti grofov Thurnov (1601–1782); l. 1628 so se kmetje iz okolice Črne na Koroškem pritožili proti grofu (J. Koropec). Uradni občevalni jezik v tem času je bila nemščina, saj so slovenske dežele sodile pod vladavino Habsburžanov, zato ob vsak- danjih uradnih zapisih nemških besedil v gotici toliko bolj izstopijo zapisani slovenski priimki in »Priprošnja«.

V »Knjigi« prevladujejo tabele, razpredelnice in sezname imen in priimkov darovalcev in pod- pornikov cerkve. V njih so v zaporedju let zapisani priimki ob imenih, potem prečrtani, in ob novih imenih isti priimki ponovljeni. Priimki, ki so v nekaterih primerih tudi domača imena, se poja- vljajo ob različnih imenih na več mestih, saj so jih zapisovali v »Knjigo« štiriinsedemdeset let.

Čas »kuge, lakote in vojn« (Kuga mori v Mežiški dolini l. 1680 in v začetku 18. stol., a do Črne ne pride; krompir se stežka uveljavlja kot »nova repa

> *repica*»; Turki, ki so večkrat ropali naše kraje, so se pomikali proti Dunaju.) pomembno prispeva k oblikovanju novega sloga v izrazu.

V nasprotju s protestantsko eksaktnostjo začne prevladovati v besednem in likovnem izrazu nabreklost, olupševanje in kopičenje okraskov, kar je značilnost novega sloga – »*baroka*«. Baročne lastnosti izraza so razvidne tudi iz slovenske »*Priprošnje*« v »*Knjigi*«.

Besedilo »*Priprošnje*«, oblikovano na dveh straneh, vsebuje tri zapleteno zložene večstavčne povedi. Primer:

»... mi tebe pro*SSimo*, dabi ti Hotel na*She farre maShnike*, Shtiftar*je in Shtiftar*ze katero so maihe- nu ali veliku leti Boshij veshi pomagali, kateri So Se v neni prau*i veri is tega sueta lozhilli inu kate- rih teleSsa na letem ali drugih shegnanich britofih pozhuiujo ... .. mi tebe pohleuno proSSimo, debi hotel duShize vSih bratou inu SeSter, ..., ksebi gori vSeti ...***

Besedilo govori v imenu župnikov (*maShniki*), podpornikov in podpornic cerkve (*Shtiftar*ji, Shtiftar*ze**).*

Slovenščina v besedilu je knjižna in skrbna. O narečju ni sledu.

Značilno baročen slog – slikovit, nabrekel izraz – vsebuje na besedni ravnini opazne, slovenščini glasovno prilagojene, iz avstrijske različice nemščine, prevzete besede: *fara, britof, žegnan, štiftar, štiftarica, potroštene, roženfarbano /kri/, leben, ...*). V današnji slovenščini je to besedišče prvina najnižje plasti pogovornega jezika.

Ob nemški besedi »*Leben*« je zapisana slovenska »*shiulene*« kot enakovredna nemški v zvezi »... po letim Lebni oli shiulenu ...«. Primer priča o nadaljevanju protestantskega izročila in zavedanja o enakovrednosti vseh jezikov in narodov v sporazumevanju z Najvišjim (M. Kmecl).

Opazne so prisposode, predvsem ukrasni pridevki, npr. v metafori: »...*Sin, ..., ..., vaSs ie skusi suojo roshenfarbanu dragu Suetu krij na Snaminu Suetiga krisha odreShel, ...*«. Ob samostalniki »*krij*« so nakopičeni trije ukrasni pridevki, med njimi najbolj nenavaden »*roshenfarban*«, ki spominja na podobne v starih plasteh slovenščine »*roženkravt, roženkranc, roženvenski*« (SSKJ I).

Zanimivo je posredno, zavito ogovarjanje rajnih. Na primer: »*Se verne duShize, katerih telleSsa tukai na letem shegnanich Britoffu pozhivuaijo ...*«.

Na skladenjski ravnini izstopi zapletena, večstopenjska zgradba povedi. Glagolska zveza je v sestavljenih časih deljena, tako da so besede urejene med osebno in neosebno obliko (v sedanjiku je osebna gl. oblika končna beseda), ki je običajno na koncu stavka. Po zgledu nemške skladnje je ustvarjen poseben ritem povedi.

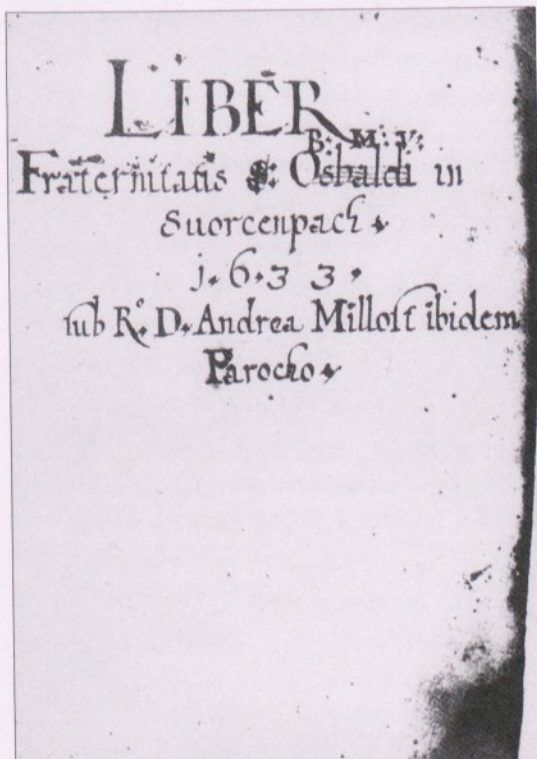
Jezikoslovna, zgodovinska in socialna vrednost slovenskih (imen) priimkov / domačih imen v rokopisu

Slovenske priimke/domača imena, ki so v »*Knjigi*« sestavina latinskega dela besedila, vsebuje že omenjeno delo Janeza Mrdavšiča *Krajevna in domača imena v Črni na Koroškem in njeni širši okolici* (1988). Avtor vir označi z letnico 1633.

Jezikoslovna, zgodovinsko-dokumentarna in socialna vrednost zapisanih slovenskih priimkov (predvsem oblik za ženske) je izrednega pomena za zgodovino slovenskega knjižnega jezika in za razumevanje družbenega položaja ženske/kmetice v naših krajih v začetku novega veka. Tudi zato je nujno, da jih oblikovno primerjamo s sodobno, aktualno rabo, zapisano v *Atlasu Slovenije 1996 (AS)* in normativno določeno v *Slovenskem pravopisu 2001 (SP)*.

Priimki so danes večinoma domača in krajevna imena (izjema: Končnik, Mihev, ...), ki so samosvoja, slovenska, ter odražajo lastnosti pokrajine in način življenja; dokazujejo tudi, kako je posameznik skozi materinščino, na duhovni ravni, postajal košček sveta, živi del današnje države Republike Slovenije.

Atlas Slovenije vsebuje približno tri četrtine v rokopisu zapisanih priimkov – domačih in krajevnih imen, *Slovenski pravopis* pa naslednje oblike priimkov za moške in ženske: *Božič – Božička*,

Črnjanski rokopis, Bratovščinska knjiga iz Črne na Koroškem, je nastajal med letoma 1633 in 1707.

Mlinar - Mlinarica, Robnik - Robnica in Stopar - Stoparica. Zgolj za vzorec navajam primere:

Božič. AS 61 / C1: Črna. »Woschizh -« in »Woshizka«. SP, 382: Božič, ... Božička.

Čemernik / Čemerje. AS, 62 / B1: Pod Uršljo. »Zhemernik« in »Tschemerniza«. SP, 462: čemernež, ..., čemernica ...

Godec. AS, 61 / C2: Pudgarsko. »Godez« in »Godezhina«. SP, 601: Godec, ... Godčevka ...

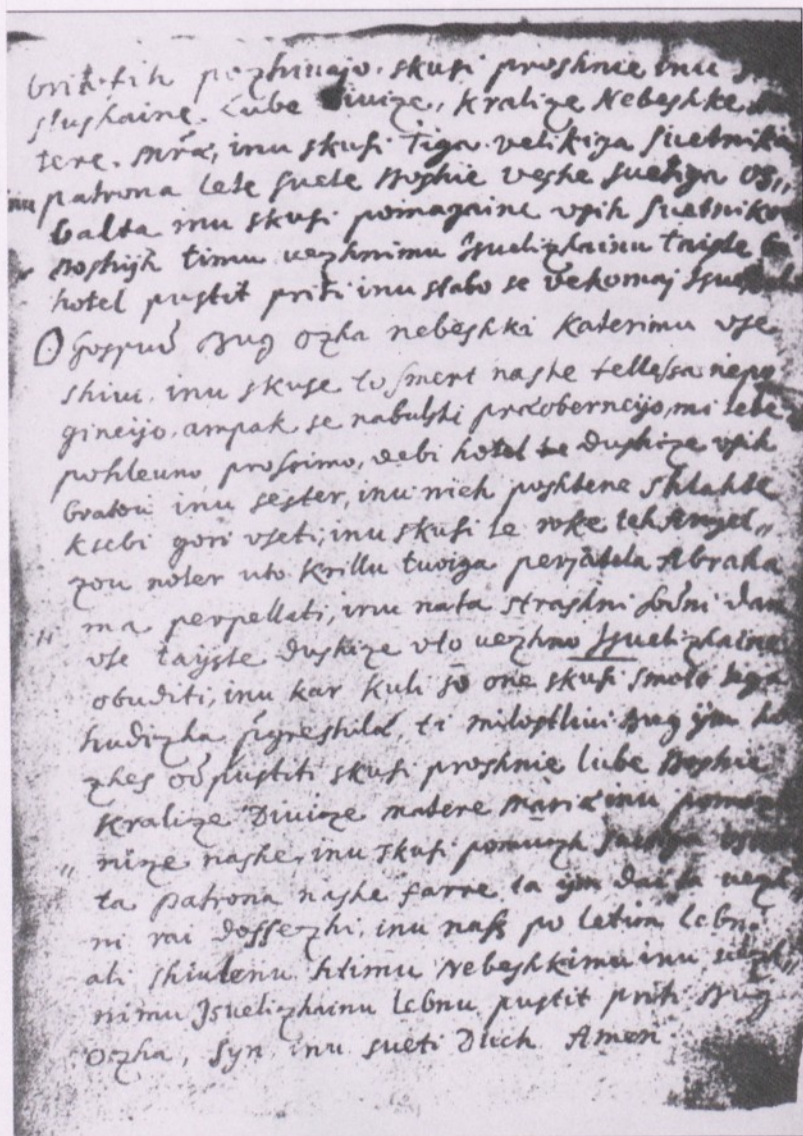
Jekl / Jekel. AS, 60 / C1: Koprivna. »Georgius Jekell« in »Alenka Jakelinka«.

Končnik. AS, 61 / A1: Topla. »Contschnik« in »Contschniza«. SP, 769: končič, ..., končnica ...

Kranc. AS, 61 / C2: Pudgarsko. »Paule Krainz« in »Kranizka«. SP, 786: Kranjc, ..., Kranjčevka, ...

Kumer / Kumr. AS, 60 / C1: Koprivna. »Juri Cumer« in »Cumrinia«. SP, 801: Kumer, ..., Kumrovka ...

ESEJISTIKA

Faksimile Črnjanskega rokopisa. Nekaj strani je ob tristoletnici dokumenta leta 2007 ponatisnila Koroška osrednja knjižnica dr. Franca Sušnika Ravne na Koroškem

Ugotovitve

Priimki/domača imena so slovenski. V vsem objavljenem gradivu je en sam nemški: »Thomas Rattich« in »Josepha Röttich«.

Prevzeti priimki iz nemških besed so glasovno poslovenjeni in pričajo o stoletni rabi slovensčine na Koroškem že pred prvim zapisom. Npr.: Wrizman, Zwelffer, Cumer, Feimut, Gutounik, Hober, Klaus, Clozer, Schumell, Terzhei, Wardell, Satschen ...

Izstopajo oblike ženskih priimkov, saj ženskih oseb ne označijo s svojilno obliko ali izpeljanko iz nje, kot je določala knjižna norma do SP 2001, (Kranjc > Kranjčevka, temveč Kranizka; ali npr. Cumrinia, Jakelinka, ...) in o ženski sporočajo kot o samostojni osebnosti in celo darovalki.

»Knjiga«, ki jo zaradi vsega navedenega - po analogiji z drugimi podobnimi - smemo imenovati Črnjanski rokopis, priča o poseljenosti in duhovni/jezikovni neodvisnosti Slovencev na Koroškem v dolinah pod Peco in v zgornjem toku Meže v 17. stoletju. S slogovno oblikovanostjo besedil (predvsem »Priprošnje«) dokazuje tudi, kako so slovenski rodovi skozi stoletja ohranjali navezavo z dogajanjem in duhom časa v osrednjih slovenskih pokrajinah.

Viri in literatura

Rokopis Liber Fraternitatis B. M. V. /S. Osbaldd/ in Suorcenpach j.633. Domoznanski oddelek Koroška osrednje knjižnice na Ravnah na Koroškem.

Kmecl, M., 2005: Še en zapis o Trubarjevem utemeljevanju slovensčine. V: *Stati in obstatu*. Revija za vprašanja protestantizma, 1-2/05, 9-12.

Koropec, J., 1985: *Mi smo tu*. Maribor. ZO Maribor, 94, 103.

Lednik, Š., 1994: *Mežica 1994. O podobi in preteklosti kraja ob njegovi 840-letnici*. Mežica, samozaložba 1994, 36-37, 59.

Medved, J., 1967: *Mežiška dolina. Socialnogeografski razvoj zadnjih sto let*. Ljubljana: MK, 1967.

Mrdavšič, J., 1988: *Krajevna in domača imena v Črni na Koroškem in njeni širši okolici*. Ravne na Kor.: Kulturna skupnost.

Pogačnik, J., 1986: Kulturološki model reformacije v jugovzhodni Evropi. Str.: 75-91. V: *Obdobja. 16. stol. v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi*. Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani, Znanstveni inštitut FF.

Singer, S., 1983: *Kultur und Kirchengeschichte des Jauntales*. Klagenfurt: Christlicher Kulturverbund, Krščanska kulturna zveza 1983, 219-220.

Uporabljeni priročniki

Atlas Slovenije. Ljubljana 1996.

Enciklopedija Slovenije I, II. Ljubljana: MK 1987, 358; 1988, 159.

Pleteršnik, M., 1974: *Slovensko-nemški slovar I-II*. Reproducirani ponatis. Ljubljana: CZ.

Slovar slovenskega knjižnega jezika I-IV. Ljubljana: SAZU in DZS 1970-1991.

Slovenski pravopis. Ljubljana: SAZU 2001.

Toporišič, J., 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: CZ.

Potovanje v Ljubin svet

Majhni, na videz vsakdanji, pa vendar nenaključni dogodki vplivajo na večje, pomembne dogodke, za katere se zdi, da so samoumevni.

V začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja sem se ukvarjala z etnološko analizo posameznih hiš v mestnem jedru Slovenj Gradca. Študija je poleg proučevanja stavbne dediščine obsegala tudi vprašanja o prebivalcih hiš. Preko spoznavanja posameznih usod meščanov, obrtnikov, trgovcev in drugih so me začeli zanimati prebivalci mesta in njihov način življenja. Poleg sicer izpovednega, pa vendar omejenega fotografskega gradiva in zbiranja ustnega izročila, sem naletela na leposlovnna besedila, ki so opisovala meščane, njihov način življenja, navade in usode. Odkrila sem besedila dr. Ljube Prenner in tako prišla prvič v stik z 'njnim svetom'. Najprej sem prebrala romana *Življenje za hrbtnom* in *Neznanega storilca*. V romanih sem se sprehajala po mestu in prepoznavala resnične osebe ter 'potovala' v takratni mestni utrip, kot ga je doživljala Ljuba.

S pomočjo njenih opisov sem bolje razumela obdobje, ki sem ga proučevala, domače mesto in njegove meščane.

V stik z Ljubinimi deli sem prišla preko Helene Horvat, danes upokojene predmetne učiteljice slovenskega jezika, ki je prva opozorila na Ljubino veliko osebnost in njeno literarno zapuščino z raziskavo učencev in z razstavo na osnovni šoli ob 15. obletnici pisateljicine smrti. Zanimanje za Ljubin 'svet' naju je povežalo, pripravili sva skupen projekt in postali dobri prijateljici.

Spomladi leta 1996 sva s Heleno v muzeju pripravljali razstavo ob 90. obletnici rojstva dr. Ljube Prenner. Z zbiranjem gradiva za razstavo je hkrati spontano nastajal obsežen *Arhiv dr. Ljube Prenner*. Prve predmete in dokumente je prispevala Helena, saj je prav z osnovnošolsko razstavo zbrala nekaj osebnih predmetov, jih razstavila ter kasneje te predmete podarila za zbirko.

Poti, ki sva jih pri pripravi razstave opravili, so naju vodile k Ljubinim sorodnikom, prijateljem in kolegom od Slovenj Gradca do Ljubljane in nazaj v Šmiklavž, k njenim dragim pri Bučineku.

Tako so se med drugim zvrstili številni obiski pri Mariji Marzel Krenker, pri 'Ljubi prijateljici Mimiki' kot jo je imenovala Ljuba. Mimika je Ljubine osebne predmete, ki so bili pri hiši, postopno prinašala na sestanke in jih podarila muzeju

za Ljubino zbirko. Zame kot opazovalko je bila ta postopnost poseben način poslavljanja od predmetov, ki so pripadali dragi prijateljici.

Na enem od takšnih obiskov je Mimika kot dragocenost prinesla tudi Ljubine *Moje spomine*. Spominjala se je, kako so nastali. Ljubi, ki je bila polna besed in zamisli, je dlje časa prigovaljala, naj kaj od tega zapiše. Mimika se je težko ločila od *Mojih spominov*. Obdržala je fotokopiran izvod, ki ga je po desetih letih dobil v roke Andrej Makuc in njemu gre zasluga, da so danes v celoti objavljeni.

V rokah sem takrat držala navaden oranžni zvezek velikega formata, z znakom lipovega lista proizvajalca Lipa Mill Zagreb in z naslovom v dveh vrstah v narisanem okvirju:

Moji spomini.

Šmiklavž v jeseni 1970

Zavihani robovi, s škarjami zarezan papir, madeži od črnila in razcefrana naslovnica so dajali zvezku pridih pomembnosti.

Takrat sem bila na začetku 'potovanja v Ljubin svet' in sem njeno življenjsko zgodbo poznala le v grobih obrisih. Z zapisom *Moji spomini* se mi je odprl nov del Ljubinega 'sveta', saj so njeni spomini zelo osebna izpoved. Branje jo bilo vsaj zame 'pustolovščina' posebne vrste. Imeti priložnost, da prebiraš misli zrele, takrat že ostarele osebe, ki skozi spominjanje opisuje svoja otroška doživetja z nostalgijo in bolj romantično, kot so dejansko bila, je predstavljalo 'potovanje v njen svet', ki me je pritegnil.

Ambicioznih uvodnih besed: »Ljuba moja Mimika! Izpolnjujem Tvojo željo in popišem za tebe in za ljube otroke Treziko, dr. Jano, Jerico in Metko svoje spomine na svoje življenje od otroške dobe do danes« Ljuba žal ni uspela uresničiti. Začela je res pisati z dobrim namenom, da ideji zadosti. Pisala je o starših in starih starših, o najožjih sorodnikih. Otroška leta so minila v občudovanju »dobrega očeta« kot posebno svetlega lika v njenem življenju. Pozornosti so vredni njeni najzgodnejši spomini na družinsko življenje na Prevaljah in v Rušah ter na čas, ko se je družina preselila v Stari trg in je Ljuba stopila v 2. razred šole v starem Rotenturnu. Z veliko ljubeznijo in naklonjenostjo je govorila o Mimiki in njeni družini, v kateri so jo sprejeli za svojo. Ljuba pa jim je ljubezen vračala

in na poseben način v času prijateljevanja postala njihov kronist. Vsi spomini so se vezali na zgodnje otroštvo ter posredno na Faro, njen rojstni kraj, saj je ime kraja pripomoglo, da je leta 1942 pridobila lastno advokaturu sredi okupirane Ljubljane.

Moje spomine smo kot eksponat vključili v razstavo. Bili so povod za knjigo *Odvetnica in pisateljica Ljuba Prenner. Pogumna, da je bila drugačna*. Prvotna ideja te knjige je bila, da bi v celoti objavili *Moje spomine* s komentarji. Žal Ljubini spomini niso zadoščali za celoten vpogled v njeno življenje, zato smo uporabili le posamezne citate.

Pogosto sem za različne priložnosti iz *Mojih spominov* citirala Ljubine besede in misli. Citate, predvsem tiste, ki se nanašajo na njen rojstni kraj Faro pri Prevaljah, sem uporabila pri pripravi besedila za razstavo ob 100. obletnici rojstva junija 2006 na Prevaljah.

Poglabljanje v človeka skozi njegove besede in misli predstavlja bližnjico do razumevanja njegove osebnosti. Dr. Ljuba Prenner se je dala spoznati skozi svoje avtobiografske opise. Pogosto se zazdi, da je pisala in s tem poskušala reševati svoje osebne konflikte in probleme. Kar nekaj glavnim protagonistom v svojih delih (Karlju v *Življenju za hrbotom*, Lojzetu in Rudici v *Brucu* ter drugim) je naložila lastne probleme in usodo in jih, morda na tak način, poskušala reševati v drugih realnostih. Literarni junaki so ji zagotovo pomagali nositi težo lastne ujetosti in fizične omejenosti.

Pozoren bralec *Mojih spominov* bo morda med branjem dobil vtis, da so pisanje spodbudile bolj Mimikine kot Ljubine želje. To nam dasta slutiti pogostost in kontinuiteta zapisov, kar razberemo iz vpisanih datumov. Pisati je začela 23. oktobra 1970, ko je zapisala osnovne podatke o sebi in najožjih sorodnikih. Pisanje je prekinila za mesec dni. Sledila sta dva zapisa v nekaj dneh. Potem pa je zvezek za dlje časa odložila v nočno omarico. V tem času so jo pestile tudi bolezni, kar je z zelo kratko zabeležko zapisala po treh letih molka na božični večer leta 1974. Bolezen jo je priklenila na bolniško posteljo pri Mimiki.

Ko si je fizično opomogla, je zopet sedla za mizo in pisala. Od 17. avgusta do 9. oktobra 1975 je »'lovila' misli za komedijo ... Po kostanj v ogenj...« Tako sledimo obdobju intenzivnega pisanja, ko jo je gnala ustvarjalna sila in je dva meseca predelovala snov za novo delo, iskala vsebino, oblikovala osebnosti glavnim protagonistom, razpravljala o zgodovinskih dejstvih, ki bodo dajale časovni okvir njeni novi komediji.

Ko sem *Moje spomine* brala prvič, sem s stališča pojasnjevanja njene življenjske zgodbe bolj z zanimanjem sprejela njene avtobiografske zapise,

Ljuba Prenner, portret iz leta 1936

manj me je takrat zanimal njen 'svet' snovanja novega leposlovnega dela, čeprav je v njem podajala svoja svetovnonazorska stališča in kazala odlično zgodovinsko znanje in odprtost duha.

Obnavljala je pretekle svetovne dogodke in usode znanih tako svetovnih kot domačih osebnosti, znancev in ljudi, s katerimi se je srečala in jih je imela priložnost spoznati. Skozi spominjanje, tako kot jih je doživela in dojemala, je zanje našla svoje opise in besede. Kritično je razpravljala o skoposti, o negativni človekovi lastnosti, ki je ni razumela.

Skoraj leto dni pred smrtjo je njeno pero utihnilo. Da bi nam lahko še toliko napisala, je žal samo naš nerazumni pomislek. Veliko je zapisala in spleča se vzeti njena dela in se z njo 'potopiti v njen svet'.

V muzeju smo o dr. Ljubi Prenner uspeli zbrati obsežno arhivsko gradivo ter zbirko njenih predmetov. Ta fonda služita kot vira informacij o njej ter ju uporabljamo v različne namene. Veliko gradiva je že obdelanega in objavljenega. V njenem fondu pa obstaja še neobdelano in neobjavljeno gradivo, ki bo čakalo na bodoče 'popotnike', ki bodo želeli 'potovati v Ljubin svet'.

Brigita Rajšter

Dr. Ljuba Prenner

Moji spomini

Imetnica avtorske pravice do tega zapisa je izključno moja ljuba prijateljica Mimika Čas, vdova Marzel, vdova Krenker iz Šmiklavža št. 6, ki edina razpolaga s tem rokopisom kot njega lastnik, edino ona dovoljuje natisk in sama sprejme 50 let po moji smrti avtorske tantijeme.

Jasno je, da jo nasledujejo v primeru njene smrti njeni zakoniti dediči.

Šmiklavž, dne 6. novembra 1975

Ljuba Prenner

Podojsteršek Vida

Železniker

Šmiklavž, 23. 10. 1970

Ljuba moja Mimika! Izpolnujem Tvojo željo in popišem za Tebe in za ljube otroke Treziko, Jano, Jerico in Metko svoje spomine na svoje življenje od otroške dobe do danes.

Oče mi je bil Jožef, kočevarski Nemeč, nezakonski sin Uršule Prenner, ki se je s svojim kasnejšim možem Jakličem iz Ribnice izselila v Severno Ameriko. Pustila je sina v Kočevju, kjer je živel pri starem očetu do svojega osemnajstega leta, ko je šel služiti staro avstro-ogrsko vojsko v Ljubljano v Št. Petersko vojašnico k 17. pešpolku, kateremu so rekli »kranjski Janezi«. Medtem se je izučil mizarstva v domačem Kočevju. Rojen je bil leta 1863.

Mati mi je bila Marija Čerče, rojena 1867 v Jarenini pri Mariboru čevljarju in viničarju Čerčetu Ivanu. Mati Helena Hart ji je umrla, ko je bila stara 4 leta. Oče je poročil drugo, imela je mačeho in ko je bila stara osemnajst let, jo je zapeljal neki Lojz iz domače vasi in postala je prezirana nezakonska mati mojega popolbrata Ivana Čerčeta, starega 82 let, ki hodi po Slovenj Gradcu kakor bi se prestopal po majavih plankah ladje na morju. Takrat je moja mati pustila otročička pri svoji sestri, moji ljubi teti Zofki, najmlajši Čerčetovih hčera, pobožni stari devici zlatega srca, ki je tudi mene in vseh devet otrok svoje sestre Ivane, poročene s ključavničarskim mojstrom Rasteigerjem v Ptujju odgajala, oskrbovala in krotila, kakor smo se ji pač pustili.

Moji starši so se poročili oktobra 1905 v stolnici v Mariboru ob 5. uri zjutraj pri prvi maši.

Nato sta se s starim pohištvom, ki sta ga kupila v Rušah od nekih starih zakoncev, preselila na Prevalje na Koroškem v hišo Peregrina Gostenčnika, kjer sem se rodila 19. 6. 1906, moja

sestra Josipina pa 17. 3. 1908.

Oče in mama sta bila pridna in prizadevna. Stara c. kraljeva Avstrija ni branila nikomur, da si je pomagal, kakor je vedel in znal. Zato je oče iz Kopra, tedanje Capo d' Istrie, od nekega trgovca Mandeljca dobival črno vino v velikih sodih in ga prodajal iz Prevalj v Mežico in Črno. Dobro se spominjam, ko je oče, zaskrbljen, da bi se mu vino zaradi cika skisalo, hitro zliil nekaj sodov skupaj v največjega in tega ekspediral v Črno - češ da bodo tam knapi vse popili in to se je tudi zgodilo.

Tudi opeko sta preprodajala in zlagala pozno v noč na prevaljskem kolodvoru iz vagona v skladovnice in jih naslednje dni prodala in pazila, da nobenega komada nista vrgla po tleh, da bi se razbil.

Oče je poleg tega še opravljal svoj posel dacarja po vsej Mežiški dolini in po hribih naokoli in moj spomin seže nazaj v nežno otroško dobo, ko naju je oče jemal s seboj na Telovo procesijo, mene je vodil za roko, sestro pa na drugi nosil in so se moje otroške oči napajale lepote poletnega dne po poti do fare Device Marije na Jezeru in po mednjivjskih kolovozih nazaj do cerkve, kjer je pel veliki zvon tako veličastno, da so ženske poklekale ob poti in da se je zrak tresel v dolgih valovih in pesem pevcev in pevk se je skladno zliila v hvalnico ustvarjalcu vsega lepega in rodovitnega.

Spominjam se, da je oče hodil na Strojno, visoko goro nad Prevaljami, in govoril o njej, kako je pot tja gor naporna in huda. Nekoč pa nas je vlekel na visok hrib, pa ni bila Strojna, ampak Brinjeva gora, na kateri je stala lesena cerkev in tam je bilo žegnanje in oče je tam kupil celo vrsto »nog«, to je mastnega peciva krofom podobnega, ki ga je razvrstil na svojo sprehajalno palico in jih tako nesel proti domu. Seveda smo cepetali za njim.

Ker sta z materjo skozi štiri leta pridno delala in preprodajala vino in opeko, je oče leta 1910 kupil Mušev grunt na Kotljah s propadlo staro leseno bajto in precej prostornim gospodarskim poslopjem, z nekaj njivicami v ilovnati zemlji in krasnim lepo zaraščenim gozdom pod in nad domačijo, ki je predstavljal vso veselje in ljubezen njegovega srca.

30. 11. 70

Leta 1910 smo se vsa družina preselili iz Prevalj v Ruše, starodavno vas pod Pohorjem in ob Dravi, kjer sem začela s 6 leti - leta 1912 - zahajati v ljudsko šolo, katero je tedaj šolski vodja

Lasbaher vodil in učil v 1. razredu. Prilezla sem v Rušah še do drugega razreda, katerega je učila starejša samska učiteljica, mislim, da se je pisala Arnuš. Župnik je bil star kot zemlja in se ga ne spominjam, pač pa kaplana, visokega životnega gospoda s priimkom Ilc, ki je bil prijatelj mojega očeta. Oče je kot dacar po službeni dolžnosti obiskoval gostilne v bližini in daljavi in ko je nekoč zatekel v gostilni pri Repolusku – precej strmo na Pohorju – kaplana Ilca vsega onemolega, ga je nabasal na hrbet in tako nesel po klancu navzdol v Ruše.

Med Repoluskom in Rušami sta bili dve zelo ljubki dolinici. V prvi je stal po mojem spominu star mlin ob ponosni domačiji. Kolikokrat sem ga pozneje v spanju videla in videla sebe, sestrico in očeta, ko smo šli tam mimo, kjer je koklja peljala mala ljubka piščeta k mlinu. Nič hudega sluteč počepnem in dvignem drobno pišče, vse v svetlem rumenem puhu k obrazu, da ga pobožam in stisnem k sebi. Že v naslednjem trenutku se je zagnalo nekaj vame, sami ostrji kremplji, hud kljun in množina frfotajočega perja in jezno, hudo kvokanje in vreščanje. Koklja – prva koklja v mojem življenju ni razumela mojih ljubečih namenov, ampak v napačni domnevi, da hočem njenemu kurjemu detetu storiti zlo, skočila vame, da mi iztrga pišče in pri tem za vedno nauči s praskami in kljuvanjem, da je kurja materinska ljubezen prav do pike enaka levji.

Še enega zanimivega doživljaja se spominjam iz Ruš. Bilo mi je morda že sedem let – ko je 1913 bila v Rušah birma. Mama je kuhala v gostilni, oče je bil tam kletar, ker je bajje imenitno znal rezati vina in požlahtiti manjvredno sorto z boljši, da se je še isti dan prodalo. Ne vem, kam so dali sestrico, vem le, da nisem dobila bele obleke! Ker je mama rekla, da še nisem godna za birmo in naj grem v cerkev z ostalimi otroci kar v svoji volneni temno rdeči obleki.

In glej presenečenje!

Po prvih uvodnih ceremonijah, ko je vkorakal mariborski škof dr. Mihael Napotnik, je sledilo izpraševanje verouka..

Škof dr. Mihael, ki me je pozneje v Ptujju leta 1921 tudi birmal, je bil visoke postave, lep človek strumnega nastopa, da so ženske kar 100 metrov pred njegovim prihodom pokleknile. Bil je na Dunaju dvorni kaplan cesarju in kralju Francu Jožefu I. in je hodil kot častnik, ki so mu ženketale nevidne ostroge.

Prva sem bila v vrsti. Škof si je dal prinesti stol – naslanjač in vprašal: »No, ti mala miška, ali znaš kaj povedati o Adamu in Evi? Ker se je moj dar klepetanja in razširjena fantazija že tedaj izvi-

jal iz poveljev, sem imenitnemu gospodu, ki me je prijazno smehljaje se gledal skozi zlato obrobljena očala, kot veliko novico, ki mu je bila dotedaj po mojem povsem neznana, povedala zgodbo o Adamu in Evi in njenem izgonu iz raja, da so mi kar solze zalile oči. Dobila sem lepo podobico in pohvalo. Končno me je kaplan Ilc vzel v naročje in odnesel iz cerkve rekoč: »Zdaj se pa igraj, zelo dobro si se odrezala.« In opoldne sta že vedela oče in mati, da bo njuna najstarejša ali zelo študirana ali pa velika klepetulja.

Na Prevalje nimam toliko lepih spominov kakor na Ruše. Vem le, da je naš oče na božično drevo naslednji dan na koš navesil vse dobre slaščice, ki smo jih prvega večera že posnele in da sem dobila 5 krajcarjev v roko in naročilo, da iz trgovine Zimmerl (gospa Amalija je bila moja krstna botra) prinesem kilogram riža. Ob cesti na levi strani je bila trgovina, na desni pa ribnik, v katerem so plavale ribice kaplji in belice in ker sem videla, da se ribe zbirajo v večjem številu tam, kjer jim kdo kaj vrže, sem tudi jaz vrgla groš, za katerega se še zmenile niso. Pač pa ga nisem imela za riž in morala domov po drugega. Mama ni imela smisla za humor, če je stal denar in se je zopet moja ritka seznanila s starimi, a učinkoviti-mi pedagoškimi sredstvi.

1. XII. 1970

Prvi december doživljam po 52-letih njegovega pomembnega rojstva – v Šmiklavžu. Bilo mi je 12 let, ko se je zgodil ta veliki zgodovinski preval, ko se je raztreščila stara, 1000-letna država in ko mi seveda pomembnost in zgodovinska usodnost tega dogodka ni prišla do zavesti. Vse to se je zgodilo v Slovenjem Gradcu v pozni jeseni leta 1918, ko smo za silo preboleli špansko gripo.

V Slovenj Gradec smo se selili v zimi 1914. Oče je že prej deloval kot furažer, ki nam je preskrbel stanovanje v Starem trgu št. 1 v hiši Ūbel Antona starejšega in v katerega smo se vselili ves popoldan zelo mrzlega januarskega dne 1914. Vem, da me je silno zeblo, ko je oče z nekimi pomagači vlačil težke pohištvene kose v 1. nadstropje Ūblove hiše in jih nameščali v prostorne 4 sobe, ki so bile vse tako silno mrzle. V prvo sobo so namestili zakonsko posteljo in cesarsko podobo, v drugo pa najina ležišča – sestrično in mojo.

6. XI. 1971

Dolgo je ležal ta zvezek zapuščen in nenapisan v moji nočni omarici. Energičnemu pozivi naše drage Mimike se moram odzvati in pisati naprej.

Na Prevalje imam le bežne spomine: na naše stanovanje, ki je bilo v hiši lastnika Gostenčnika

Peregrina v I. nadstropju, na cesto iz Prevalj do Poljan, kamor so korakali vojaki, jaz komaj 5-letni otrok pa korajžno za njimi, dokler me ni »strucalo« in sem ob cesti omahnila na travni rob, kjer sem obsedela, dokler me ni po dolgem času iztaknil dobri oče, ki je od Prevaljčanov izvedel, da je nek otročaj visoko dvigal nožice pri korakanju za dolgo vojaško četo – in je koj vedel, da je bil njegov.

Spominjam se še iz Prevalj nekega pogreba Lahovnikovega Končija. Bila je doba množičnega umiranja otrok, ki jih je pobiralo zaradi nalezljive vratne bolezni škrlatinke in pri Lahovniku jih je pomorila kar več. Pri tem Končijevem pogrebu je neka od nas starejša punca – morda je imela 15 let – nesla križ z vencem, ki je imel dolge, bele trakove. In tak beli trak je nesla moja sestra, drugega pa jaz, a vse skupaj ni bilo nič ganljivo, ker me je tista sredinska punca ves čas suvala v hrbet in v njegov podaljsek, me venomer karala, kako hodim in naj gledam naprej pa še brcnila me je skrivaj parkrat tako, da sem bila kar olajšana, ko smo na fari obstali pri grobu in je bilo muke konec.

Fara pri Prevaljah, moj rojstni kraj! Napisan si na moji doktorski diplomii »dominam clarissimam Ljubam Prenner in Fara apud Prevalje natam ...« in v odločilni uri si mi pomagal do lastne advokature. Hvala ti, moj rojstni kraj in moja Koroška domovina, zapisana na vseh listinah, mejnikih mojega življenja od krstnega lista dalje, ki nosi pečat: »Župnijski urad Device Marije na Jezeru – Koroško« in to iz meseca junija 1906, ko je sedel na prestolu stare Avstrije Franc Jožef I. in se ga je smrt izogibala še dolgih 10 let.

Ko smo se selili iz Prevalj v Ruše in je bilo pohišstvo tja že odpeljano – smo v vlaku naleteli na družino, ki se je selila v Ameriko. Punčka in fantek sta imela vsak svojo pisano blazinico na klopi in mati jima je prigovarjala, da naj ležeta, ker je do Amerike še daleč. Mi smo imeli naša dva kanarčka v kletkah – a kaj je to v primeri s potovanjem v Ameriko!

Bilo je med drugo svetovno vojno – dve sem jih bil preživel in mislim, da me tretja več ne čaka – ko so mi grozili Italijani in domači važni ljudje, da je treba dr. Milanu Lemežu, mojemu takratnemu šefu, zapreti odvetniško pisarno, v kateri sem od maja 1941 vedrila in oblačila. Razneslo se je, da se dr. Lemež ne skriva več v neki žagi na Dolenjskem, ampak da je v partizanih in pok. dr. Žirovnik, predsednik advokatske zbornice, mi je priporočal, da zberem papirje in napišem prošnjo za lastno advokaturu, ker sem odvetniški izpit položila v juniju in 2. julija 1942. Moj prijatelj dr. Vladimir Kukman je bil svetnik na takratni ban-

ski upravi in se ni politično nič eksponiral. Vedel je, da izvira moj rod po očetu iz Kočevja in me je nasnoval, da sem zaprosila od kočevske občine domovinski list. Pa so mi odgovorili: »Ne moremo Vam ga dati, ker se je Vaš oče, ki je bil sem pristojen, odpovedal kočevskemu domovinstvu za sebe, za svojo ženo Marijo, za Vas in za Vašo sestro dne 1. 9. 1927.« Jaz pa hitro odpišem: »Ali niste opazili, da sem rojena 19. 6. 1906 in sem bila 1. 9. 1927 že polnoletna in svojepravna in bi me morali vprašati, če se s to odločitvijo svojega očeta strinjam ali ne? Ker tega niste storili – prosim, da mi izdate domovnico!« In res so mi jo dali, ne da bi se z negativno odločbo branili, zoper katero bi morala delati pritožbo na bivšo bansko upravo, ki bi jo bil reševal moj prijatelj dr. Kukman Vladimirchan.

S to predragoceno domovnico grem k takratnemu italijanskemu nadzornemu komisarju advokature Zennaru, ki je izjavljal, da ne bo dobil noben Slovenec advokature, ki ni rojen v takozvani »Ljubljanski pokrajini«. Pri njem je bila tajnica neka gospa Bavcon in ta mi je svetovala, da naj pridem blizu med božičem in novim letom, ko Zennara ne bo.

Pridem 31. 12. 1942 h gospodični Bavcon, ki mi pove, da Zennara ni in da je sedaj prilika na visokem komisarijatu za Ljubljansko pokrajino kaj doseči. Hitro jo uberem 31. 12. 1942 na bivšo bansko upravo in tam dobim mojo ljubo prijateljico Mašo Kukman, roj. Šavnik, ženo mojega prijatelja dr. Vladimirja Kukmana. Ona mi pravi, da sem ravno prav prišel, ker visokega komisarja Graziolija ni da ga zastopa nek Wissia iz Trsta, ki dobro govori nemški. Takoj me je Maša prijavila gospodu Wissiju, ki me je vprašal, zakaj ne prosim za svojo advokaturu po redni poti – to je preko italijanskega komisarja Zennara. Povedal sem mu, da Zennara ni – da je odšel v Italijo že pred božičem. Bil je zelo jezen in telefonično klical Zennara. Gospodična Bavcon je v skladu z najinim dogovorom odgovorila, da Zennara ni in in daga že od 23. decembra ni, da je v Rimu pri svoji družini. Tedaj je Wissia, visok, starejši človek pogledal moje papirje in me vprašal: »Fara ist bei Gottsche?« Odgovoril sem po objektivni resnici. »Jawohl, fara ist bei Gottsche.« Ampak moja Fara, moj rojstni kraj, ni bila pri Kočevju, ampak pri Prevaljah na Koroškem. Dal mi je advokaturu, podpisal dekret in pritisnil vse pečate in hvala mu, če še kje živi. Nato sem nesel tisti dekret sindikalnemu italijanskemu funkcionarju, ki mi je čestital, potrdil odločbo in me nagnal k našemu predsedniku dr. Žirovniku Janku, ki me je takoj vprašal: »Presneti pankrt, ali si zrihtal? Seveda si zrihtal!« »Da, zrihtal sem.« Nato je dejal: »Sedaj

pa nekaj zelo nujnega! Kako se bova zapriseгла? Na Italijane ne! Na te nezanesljive partizane pa tudi ne! Ti še niso oblast! Kar na Petrčka te bom zaprisegel, saj ne bo nihče slišal, samo naš papagajček!»

In tako me je dr. Janko Žirovnik dne 31. 12. 1942 zaprisegel kot advokata na Petra Karadjordjevića II. In to je tako ostalo do konca februarja 1947.

A o tem pozneje! Samo to še moram povedati, da sem po končani vojni, ko je bil tisočak še kaj vreden, vrnila domovnico občini Kočevje v njegovem spremstvu za kakega občinskega reveža in sporočila, da je moja domovinska občina Slovenj Gradec in nobena druga, vendar se lepo zahvaljujem za izkazano mi pomoč, čeprav do takrat Kočevja še nisem nikoli videla.

Pri Übelu v Starem trgu smo stanovali samo do pozne pomladi l. 1914 in Vriskov Anza me je v isti zimi s sankami prepeljal v okoliško šolo, kjer sem prišla v 2. razred, v katerem je učiteljeval stari Runovc Martin, strog, a dober učitelj. Takrat že starejši gospod z vranje črnimi lasmi na ostareli glavi. Ravnatelj te dvojezične stare avstrijske šole je bil Franc Vrečko, temperamentni šolmošter, ki je bil seveda pošten Slovenec, a je govoril sedaj slovenski, sedaj nemški, se drl kot črednik in klatil z dolgimi rokami. Ko se je nekoč Vaupotova Hela usedla na globus, se je nenadoma razletel na dva dela. Skrbno je Hela oba dela spet staknila skupaj, a ko je naš šolovoditelj pri zemljepisu zavrtel »svetovno oblo« rekoč: »In tu vidite Azijo!« se je spet razletela in Azija je prek potuhnjenih buč dečkov priletela v levi, Amerika pa preko prestrašenih deklic v desni kot šolske sobe. »Milijon škode, milijon škode,« se je po trenutku prestrašenega molka zadržal stari Vrečko, čeprav tisti piškavi globus ni stal niti 10 starih avstrijskih kron, in koj nato, ko je s strogim pogledom preiskovalnega sodnika pregledal obraze svojih učencev in učenk: »Vaupot Mihaela, du Luder!« in že je Hela, anima Candida, ki se ni znala lagati nikoli v življenju, zajavkala: »Saj nisem nalašč,« a teater z milijonsko škodo je trajal najmanj še četrt ure z vztrajnim kričanjem in robantenjem ter nazadnje tarnanjem, kakšni zavrženi otroci, ravbarji in tolovaji so mu zaupani v vzgojo in to prav neukrotljivi »eksemplarji«. Ker nihče te besede ni razumel, smo jo smatrali za psovko posebne vrste.

Kakor je stari Vrečko razsajal in vpil, tepel pa ni. Velika tepežnika sta bila Martin Runovc in kaplan Brdnik.

*V doline dnu, tam čist na kraju,
kjer cesta v breg zavije že,
je domačija, slična raju,
kjer sreče polno je srce.*

*Tam Mimika nam je kraljica,
nam spati, jesti, piti da,
vse, kar boli, bučinska bica
z besedo toplo zdravit zna.*

*Kako je škoda, ljuba moja,
da enkrat morala boš umret,
ker malo takih luštnih babnic
naš Bog je ustvaril za ta svet.*

Lj

Šele več let pozneje se nam je posvetilo, da stari Martin Runovc ni imel veselja učiti frocovja, kadar je imel mačka. Takrat je hodil z rokami, sklenjenimi na riti, med klopmi gor in dol, pa še palčico nazvano »štabal« (?) je držal med prsti in vsekal prav grdo, če je opazil, da je kdo prepisoval, šepetal ali ni imel sploh zvezka.

2. IV. 1972

Danes je velikonočna nedelja in ravno 12 let od tega, ko se je mama Mimika vračala iz ljubljanske bolnišnice domov v Šmiklavž. Bratec Hieng je zapregel svoj avto in smo se peljali – bila je cvetna nedelja – zjutraj iz Ljubljane preko Trojan naprej do ŠentPetra v Savinjski dolini, a ker vlaka še ni bilo, kar naprej mimo Polzele v Šmartno ob Paki, kjer jo je prevzel vlak, ki je takrat še vozil do Dravograda.

Od tedaj do danes je 12 let, v katerih me je pot neštetokrat vodila iz Ljubljane do Šmiklavža z vsemi možnimi prometnimi sredstvi sem in nazaj.

V tem času sta umrla Mimikin drugi mož Vanč, 2. 2. 1961, in njen prvi zet Tone Rogina, 19. 7. 1970. Rodili so se Roginov Tonček, 15. 5. 1961, Janica Bučinekova je končala medicinsko fakulteto, se poročila z Andrejem Naroločnikom iz Šoštanja, 24. 6. 1969, in rodila dva luštna pobiča, Boštjana 8. 3. 1970 in Andreja menda 17. 2. 1972. Obema sem krstni boter in oba je krstil naš ljubi prijatelj gospod Simon Kotnik, župnik v Podgorju pri Slovenj Gradcu.

Tudi Bučinska Jerica je v tem času končala srednjo šolo in Akademijo za gledališko umetnost v Ljubljani, ki je ni le absolvirala, ampak tudi diplomirala. Njeno prvo službeno mesto je Primorsko gledališče v Novi Gorici, kjer je spočetka žela lepe uspehe, sedaj pa ji grenijo življenje razne značilne gledališke spletko, izvirajoče iz zavisti.

Naša Metka je končala osemletko, nakar smo jo stiščali v slovensko gospodinjstvo šolo šolskih sester v Št. Rupertu pri Velikovcu, kjer ni smela sama na cesto, razen v primeru, da je šla do kloštra onkraj ceste.

Naši otroci so postali odrasli ljudje in Trezikina Nadica, ki je bila ob času mojega prihoda k hiši še majhen čmrlj, je sedaj blizu zaključka osemletke najboljša učenka na vsej podgorski šoli.

Po vremenu današnji dan ni ravno najlepši, je pa srčno topel po svoji spominski vrednosti.

24. XII. 1974
ali božični večer

Ker me je bolezen (diabetes) vrgla pred dobri mi šestimi meseci na posteljo, preživljam že dva zadnja meseca pri Mimiki v Šmiklavžu, kjer se mi prav dobro godi. Naša Metka se je poročila z Vinkom, ki se je priženil k bajti in ravno ob pravem času je bil rojen naš mali Tomažek, po domače »Mini Bučinek«, zelo energičen fantiček, je tudi telesno močan in samosvoj kakor njegova »bica«.

17. 8. 1975

Danes je dan, ko »lovim« misli za komedijo, ki mi že dolgo hodi po glavi. Naslov ji bo Po kostanj v ogenj in ji bo osnova borba med »velikimi« in »malimi«, v kateri se zmaga nagiblje sedaj na to, sedaj na drugo stran. »Malim« se namreč posreči dogovor z »Velikimi« vseh narodov, da se bodo v tretji svetovni vojni borili samo posamezniki – to je od vsake države najvišji bodisi cesar, kralj ali predsednik republike – med seboj v zaprtem prostoru. (Ker je ugasnila električna luč, sem z Mimiko prav na to temo diskutirala in je ona pripevala par odličnih misli.)

Rezultat te tretje svetovne vojne bo, da ne bo ne zmagovalca ne poraženca, ker se nobeden ni upal poslužiti se nevarnega orožja, na primer »atomske bombe«, ki ga je imel v roki, ker ne bi uničil le nasprotnika, ampak predvsem tudi sebe. Iz te osnove moram napraviti dobro, naravno komedijo, ki me bo preživela.

In ker je bil današnji dan pred 100 leti – 1875 – predvečer rojstnega dne njihovega Visočanstva avstrijskega cesarja in ogrskega kralja Franca Jožefa I., je bil ta večer na moč slavnosten za vso bivšo monarhijo, ki jo je zaradi prve svetovne vojne vrag vzel – začetek vojne je sprožil sarajevski atentat in od tega uboja dalje ni več miru. Začetek tretje svetovne vojne sproži spet atentat – na predsednika Združenih držav Amerike – in kar se začne z ubojem, ne more imeti za posledico nič dobrega, ampak samo slabo, ker je prekršen božji zakon »ne ubijaj«. Pred 100 leti je bil ta cesar star – rojen 18.

8. 1830 – 45 let, pesnik Simon Gregorčič pa 31 let. On, svečenik, ki je umrl v mojem rojstnem letu 1906, mora biti v tej komediji ena centralnih figur.

Šmiklavž, 18. 8. 1975

S smrtjo nadvojvode, ki ni imel pri tem ničesar, ker je bil prijatelj svojih Čehov zaradi svoje žene, Hrvatov pa zaradi Čehov in drugih Slovanov, je sprožil vojno s strelom v svetovni mir. Mlad Bosanec, žrtev slavohlepnega in oblastiželjnega Apisa, umre v ječi pred koncem vojne, ki zahteva ogromno nedolžnih žrtev. Ob Soči, ki jo je Simon opeval, se vrstijo grobovi hrabrih vojščakov, ki so padli za nerazumljive vojne cilje drugih. Sami pa so prišli miroljubni iz polja in gozdov, pisalnih miz in iz delavnic, kjer so poprej pridelovali dobrine za mirno življenje – pa so jih Veliki nagnali v Veliko morijo, da se drug druge uničijo – mali male. Veliki pa samo kričijo: »Hočem le mir!«, le nihče miru ne da, nihče ni zanj pripravljen žrtvovati karkoli in neusmiljeno kosijo smrtno kose cela štiri leta. Zaradi svojih žrtev, ki jim ni videti konca, in zaradi lahkomišelnega postopka velikih, ki mislijo le na svoje prestole in prestole, se mali v brezkončni Rusiji pod vodstvom zelo prekaljenega in pretkanega Lenina uprejo in to je začetek konca, ki je grozen, ker padajo borci malih vseh narodov – za kaj? Za nič. Upor malih pri ostalih narodih zaseje svoje seme in se širi tako zelo, da grozi Velike zrušiti tudi povsod drugod in zaradi tega sklenejo pod pritiskom hinavski mir, v katerem so nepravilno zmagovalci tisti velikih, ki so prav tako krvoločno in nespravljivo gonili svoje »male« v svetovno klanje kakor Veliki premaganci, katerim naložijo zmagovalci – seveda Veliki – po krivici težke dajatve, ki skoraj uničijo male premagancev in znatno slabijo lastne sile, ker jih obilica »vojne škode« spravi ob lastni napredek, saj uspešno duši lastno proizvodnjo in dosežena zaloga dobrin raste v neskončnost pri zmagovalcih, ki skušajo svoji lastni obilici pripraviti ugoden trg pri premaganih, ki stradajo in delajo in nič ne dosežejo kakor beračijo. Prevrženi prestoli povzročijo razkole, od katerih je glavni stare monarhije, osovražene in opljuvane, čeprav je združevala svoje narode v sebi tisoč let.

Pesem bratstva vseh ljudi ne more biti zapeta na neharmoničnih strunah in krivični svet rodi zlo v osebi pleskarskega pomočnika Hitlerja – krivega preroka, ki pita miru željne male svojega Rajha z demagoškimi lažmi. Namesto resnice njihove sokrivde jim slika v kričečih barvah izključne krivde nasprotnikov, in to Velikih in malih. Društvo narodov, ki so ga ustanovili zmagovalci, je obstajalo »zaradi lepšega«, ker so se v resnici Veliki

ukvarjali samo z oboroževanjem s smrtonosnim orožjem, ki je zelo drago, namesto z glasbo, slikarstvom in literarno umetnostjo za plemenitev čustev. Znanosti so poveljevali Veliki in naročali znanstvenikom, nekakim modernim svečenikom Sile, iznajdbo čimbolj učinkovitega orožja, kemičnega in fizikalnega, za uničenje nasprotnika, ne da bi pomislili, da bo to uničenje zadelo tudi njih same.

Bog je dal ljudem pamet za to, da se je poslužijo, in naročilo Adamu, da si bo ob potu svojega obraza služil svoj vsakdanji kruh, velja tudi za znanost, da mora z uporabo vseh znanstvenih izkušenj za vse večne čase onemogočiti vojno, to je zlo uničevanja.

A ljudem Božje naročilo ni všeč, bolj jim ugaja razglašeni lajež »malega« Hitlerja, ki uči krivo vero in zahteva od njih, ki mu sledijo, brezpogojno sovraštvo do nasprotnikov, rekoč, da je on s svojimi privrženci »Herrenvolk«, vsi drugi pa manjvredna smet – untermensch – človeštva. To pa je greh proti Svetemu Duhu, ki pravi, da smo pred Bogom in pred zakonom vsi ljudje enakovredni in da se moramo ljubiti med seboj. Hitlerjev nauk pa ima tako za Velike kakor male svoj zapeljivi mik, in sicer za Velike možnost proizvodnje in razpečevanja orožja, s čimer ustvarjajo velike dobičke, to je denar – sveta vladar, za male pa zaposlitev in velik zaslužek pri tovarnah orožja in blaženo zavest biti član Velikega naroda, ki bo zavladal svetu.

Razvoj industrije, ki bi naj človeka zadovoljila z (izpolnjevanjem) zadostitvijo njegovih potreb, mu zamegli pamet. Namesto da bi se trudilo človeštvo s samospoznavanjem najti pot ljubezni do sočloveka, se trudi biti nadčlovek in to izključno ad maiorem gloriam suam.

Nisi imel prav, kolega Simon Jenko, ko si zapel: »Naprej zastava slave, na boj junaška kri, za blagor očetnjave, naj puška govori,« pač pa si imel ti prav, blagi Simon Gregorčič, ki si pel: »Mojo srčno kri škropite ...«

—
Še nekaj mojih osebnih podatkov.

Od letošnjega 6. maja pa do 2. avgusta sem čepela v tukajšnji bolnišnici, kjer so me do zadnjih dni v maju pripravili na operacijo, katero je izvršil mlad zdravnik dr. Gregor Vranič, zelo stasit Ljubljčan in mož, ki ve, kaj hoče. Operacija mu je odlično uspela. Odstranil je iz moje leve dojke za moško pest debelo gumpo, ki se je v zadnjem letu neverjetno povečala in bi mi delala težave. Odšla sem iz bolnišnice domov v Šmiklavž v soboto, dne 2. 8. 1975 v preveliki obleki, ki je opletala

okrog mojih kosti, in v copatah. Lepo me je sprejela Mimika in me tukaj vtaknila v posteljo.

Spor z dr. Sonjo Masletovo hočem pozabiti iz hvaležnosti do nje, ker je res lepo skrbela v času bolezni zame. Če pa bo zaradi primerjave služil mojemu najnovejšemu zamisleku, ga bom na tem edinem mestu zapisala ter prepuščam ljubi Mimiki, da ga objavi v celoti ali delno ali pa sploh ne.

Priložena sta tem spominom dva časopišna izrezka, in sicer osmrtnica Mimikinega zeta Toneta Rogine z dne 19. 7. 1970, ko še ta dnevnik ni bil dejstvo, in nekrolog ravnatelja mestnega gledališča ljubljanskega – Lojzeta Filipčiča – z dne 24. aprila letos, ki ga je napisala moja znanka Stanka Godnič.

De mortuis nil nisi bene. Bil je samomorilec.

Premiera moje zadnje igre Gordijski voz je bila v Šentjakobskem gledališču ob najneugodnejšem terminu 8. 6. 1973. Po zadnji predstavi v februarju 1974, po kateri je za njo dobila diplomu na akademiji za gledališko umetnost in film Ribničanka Vesna Arhar, je niso več igrali, ker je režiserka Arharjeva prislinila izpremembo v zadnjem dejanju, ki je spremenila smisel vse igre in ki je bila daleč od mojega koncepta. Videti je, da na tej slavni ali pa neslavni Akademiji ne povedo študentom, da obstaja že precej časa neki mednarodni zakon o avtorski pravici, po katerem je povsem nedovoljeno spreminjati avtorsko delo ali ga ozaljšati s svojimi vrinki.

Ker je AA (avtorska agencija) tako stališče sporočila tako gledališču (amaterskemu šentjakobskemu) kot Arhar Vesni, moje igre ne igrajo več. Tudi ravnatelj Drame – cenjeni Šavli – mi na predložitvev rokopisa skozi 17 mesecev ni odgovoril, za kar sem ga upravičeno prezrla na sedmini po mojem pokojnem prijatelju Cirili Debevču, žlahtnem človeku, ki je s tankim poslušom in kongenialno močjo režiral opero Slovo od mladosti, kateri sem napisala libreto. Niti vejice mi ni premaknil Ciril Debevč, ki se je razumel na opere in na libreta, a je bil preveč bolan in razočaran s strani »velmož« majke Slovenije, da bi še režiral, od kod drugod pa ni pomoči, ker je dramaturg drame Zagorjan s tujim imenom prelen za svoj posel, drugega pa ni.

Pisatelji dr. Kreft, Ivan Potrč in Miha Kranjc so prav tako zainteresirani samo za svoje tekste in za svojo slavo. Silno nevoščljivi in komolčasti, tako da ni misliti na boljše čase, dokler ne vstane kdo od mladih, a ne kak afnasti Janez Hieng, ki je kot človek in pisatelj – nepridiprav gluhega srca, ki ga muza niti enkrat samkrat ni poljubila.

18. 8. 75

Kaj ne smem vnesti v svoje novo delo?

Pesem v božični noči 1949 nastala v ječi sami-
ci – ljubljanskega okrožnega sodišča – in zaob-
ljubo Materi Božji na Bledu, nastali na Marijin
praznik 21. 11. 1949. Prav tam simbol pok. 95-le-
tnega Roberta Stolza, vedrega komponista, simbol
poroke lepega človeka s slepo princeso, dobroto
adopcije – med vojno odpeljanega dekleta, ki ne
pozna svoje matere – značilnost ljubezni, da se
ne drži krvnih spon, ampak ljubezni in dobrote.
Konflikt, povzročen po časopisnih protihavarijih,
izvirajočih iz maščevalnosti, ki je včasih vodilo
velikih in malih in jih napravi podle. Podlost pa
je duhovno orožje v borbi za oblast in strah, ki
človeka zlomi, kljub temu, da hoče dobro in se
po Goetheju zaveda zavrznosti svojega ravnanja,
ker v svojem temnem gonu slutí, kje je prava pot.
Motto Fausta: Ein guter Mensch seinem dunklem
Drange ist sich des rechten Weges wohl bewusst.

Ali bo uspelo, kar se je včeraj in danes po
dolgoletni »nosečnosti« rodilo? Bog daj!! Sliko
Križanega tudi ne smem prezreti! Snovi dovolj,
sedaj naj nastopi oblikovalni duh! Ali postajajo v
starosti močni ljudje verni iz strahu pred smrtjo?
Strah je sovražnik človeka, njegovega poguma,
njegove ljubezni do vsega lepega, in zapeljivca. K
lagodni zapeljivosti, hinavstvu in odpuščanju sla-
bega, na primer strah pred malim Hitlerjem, ki
je svojo pot gradil preko trupel živih ljudi, dobrih
in vernih, zvestih in pogumnih, in ni znan noben
primer njegovega velikodušnega odpuščanja, le na
koncu, ko mu je šlo za lastni vrat, je kar naenkrat
o »Vorschung«, o Bogu, ki ga je prej tajil in nado-
meščal s prismođarijami Alfreda Rosenberga in
namišljenimi božanstvi nemštva. In za tem tipič-
nim Spiesbürgerjem se je zvrstilo nebroj pametnih
ljudi, delno zaradi svoje omejene pameti, pametni
pa zaradi strahu, ki je bil večji kot pamet. Zakaj?
Ker je prevladovala ogromna množica neumnih,
ki so lažje kruti in pripravljeni sovražiti in ubiti
sočloveka.

Kakor ogromno nadarjenih človekoljubnih
mladih ljudi sem nekoč pred 40 leti videla odre-
šitev v komunizmu, ki me je po dolgi trpki poti
tako hudo razočaral, da mu ne verjamem več,
ga ne morem sprejeti kot svoj osnovni življenjski
nazor, ampak moram zanikati upravičenost njego-
ve osnove, »ker ljudje, ljudje so vsi ...«

Da jo rešim pozabe, ker ni oficijelno zapisana,
jo tu ovekovečim z željo, da bi tu našla pot do src
mislečih ljudi, ne kot orožje, ampak kot popotna
palica, ki vrezana na zdravem leskovem grmu,
predstavlja pomoč matere narave vsakemu člove-
ku, ki hoče biti dober in pravičen do vseh. Rodila
se je, kakor rečeno, ponoči od 24. na 25. decem-

ber 1949 in se glasi:

*Korakov štir in dva v šir
zdaj hiša naša meri,
zakrižano je okence,
zaklenjene so duri.*

*Tu notri sam sem dan na dan,
ki v temno noč izginja,
ne sveti sem mi lunica
in sonce – mi ne sine.
Četvero dobrih le oči
se v zvezdo je prelilo,
iz nje ljubezen govori:
»Otrok, oj dete milo!*

*Pri tebi vedno sva midva,
tvoj oče, tvoja mati
– in ne ljudi, ne zla srca (lastnega)
se ti ni treba bati.*

*Ker le ljudje, ljudje so vsi,
vsak se boji umreti;
pogumno zlobi glej v oči,
ne daj strahu se streti.*

*Ljubezen – pesmi tvoje žar –
vsa svetla ti druguje,
kar daješ sam, Ti večno vrača v dar,
zvesto nad Tabo čuje.*

*In ko zvečer zapreš oko,
ob tebi bova stala
in duša tvoja trudna bo
v naročju Božjem spala.*

Ta bo v novem delu imela svoje mesto, okrog
katerega bo nanizano bistveno besedilo o malih, ki
morajo skozi 2 tisoč let hoditi po kostanj v ogenj za
Velike, ne da bi sami imeli od tega nevarnega počet-
ja karkoli Dobrega in Lepega zase. Neizbrisno so
se mi vtisnili v spomin zapuščeni prerasli grobo-
vi ob Soči, v katerih so strohneli avstrijski vojaki
v vojni z Italijo od 1915–1918, dočim pogled ne
more zgrešiti pogleda na Veliki spomenik onkraj
Soče, s katerim so Italijani počastili spomin svojih
mrtvih, in prav tako okrog cerkvice v Kobaridu. V
čem je razlika? Odgovor na to vprašanje moram še
premisлити, a v zvezi z drugim dejanjem, nastopa-
jočim komunizmom, ne morem prihraniti očitka
Tebi, ljubi Ivan Cankar, da svojega »hlapca Jerneja
in njegove pravice« nisi do kraja in dobro premi-
slil, ker si bil dober človek, in ta ni v skladu s poču-
tjem tvojega srca, da bi hlapec Jernej zaključil pot
svojega življenja s požigom domačije, ki jo je ohra-
nil s svojim delom sinu svojega gospodarja in sam
propadel v ognju svoje požganije. Tu se ti je pri-

petila miselna napaka, ki jo enako, kakor napačni Marksov in Leninov nauk, izkoriščajo neuki in pohlepni grabeži za svoje oblasti željne namene.

I. dejanje 18. 8. 1875 ekspozicija

19. 8. 75

Slavni slikar Pablo Picasso je v zrelejših letih zelo ekstravagantno delal in ga je bilo težko razumeti. Umetniški slikarski center v Parizu mu je priznaval visoko kvalitetenost in fant je »slike« prodajal po zelo visokih cenah in si pripravil milijardno premoženje. Imel je več žen, a le enega legitimnega sina, ki je bil alkoholik in brezvestno sebičen. Tako je puščal oba otroka sina Pavla, vnuka Pavlita in hčerko Mariano brez vseh sredstev njuni bolni materi, svoji snahi Emilienne, ženi njegovega edinega legitimnega sina Pavla. Pavlito, ki je hotel postati zdravnik, je moral služiti kot telegrafist in je napravil samomor na grozovit način. Popil je steklenico solne kisline in nekaj dni v strahovitih mukah čakal na smrt, negovan samo od sestre Marine in matere. K temu koraku ga je pripravilo nerazumljivo kruto ravnanje deda – najbolj proslavljenega umetnika P. P., ki je živel istočasno v izobilju in svetovni slavi.

Moj ljubi prijatelj Vladimir Levstik je moral zase in svojo pok. ženo Franko s prevodi zaslužiti za njuno preživljanje. Po njegovi smrti sem skomandirala za sestro Vido, katero je pok. Franka imenovala za svojo dedinjo (sama ni dobila do svoje smrti ničesar) par milijonov od Vladimirjevih avtorskih pravic; po njeni smrti pa njeni sestri in dedinji Jeli še mnogo več. Ker je bila ta sedaj tudi že pokojna zadnja članica družine Levstik zelo skopuška – saj si pri svojih milijonih ni kupila niti drv za zimo – sem kot izvršilec oporoke iz dediščine po pok. Vidi plačala njeno strežnico za pranja pokakanega perila, a pok. Jela mi ni dala za spomin ničesar. Micika – bivša kuharica zakoncev Vladimirja in Franke mi je dala 2 sliki M. Gasparija, in sicer Vladimirjev portret in Gozdni štor iz Kranjske gore, oboje risbi s svinčnikom. Vse ostalo je dobila Celjska študijska knjižnica.

Pa kljub temu, da nimam nič – danes, dne 19. 8. 75, imam celih 50.– NDin premoženja – sem dobre volje in se zanesem na Večnega Očeta nad svetovi, da ne bo dopuščal, da bi na stara leta trpe-la pomanjkanje.

Tudi dr. Švara je grozen skopuh in prav tako zakonca Mlakar. Kako le morejo biti taki? Ali so to umetniki, ki je sonce njihov brat in morje sestra – ali so male, kramarske duše ali pa kakor naši advokati. Ravberji na račun drugih ljudi in brezsrčneži kakor Pablo Picasso, ki je dal od svojih vrat prepoditi svoje vnuke s psi! Premalo poznam

njegova dela, da bi lahko izrekla o njih kakšno sodbo – kot človeka pa ga zaradi tega njegovega skopuštva ne morem spoštovati in se mi tudi njegove slike – poznam le Guernico – ne bodo mogle zdeti velika umetnina, ob kateri srce zapoje in se razneži v globokem ganotju, ker so se za hip odpr-la vrata raja.

Tako je s slikami in kipi, tako s knjigami in gledališkimi deli, operami, dramami in komedijami in tako z glasbo, ki je svetovni jezik srca – in nič drugače.

Kako sijajen mislec je naš Prešeren, ki pravi:

*Komur pevski dar sem vdihnil,
z njim sem dal mu pesmi svoje,
drugih ne, le te naj poje,
dokler ne bo v grobu vtihnil.*

Ubogi Robert Stolz, ki je umrl tik pred svojo 95-letnico, je imel v svoji listnici sliko svoje žene, eno njenih ljubavnih pisem njemu in bankovec za 20 šilingov, ki že dvajset let več ne velja. To, kar je potreboval, mu je dala dobra žena, ki je tudi upravljalna njegovo znatno premoženje in delila z njim dobro in slabo. Tako je tudi prav.

Prekleti hinavci – tuji in naši – se najprej niso upali objaviti v svojih listih, ali je bil vodja levece v Bangladešu Mudžibur Rahman ubit ali ne. Danes pa so že priznali, da je mrtev in dva njegova sina in da pripada novi gospodar isti politični formaciji kakor ubiti, ki naj bi bil po današnjih izjavah odličan državnik in naš prijatelj.

Šm, dne 31. 8. 1975

Danes je rojstni dan mojega novega dramskega dela »V ogenj po kostanj« (lahko tudi narobe: »Po kostanj v ogenj«), ki simbolično predstavlja današnjo svetovno situacijo. Če hočejo prebivalci te zemlje preživeti, so nujno prisiljeni ohraniti svetovni mir, ker so se iz samega strahu drug pred drugim tako oborožili, da bo do kraja uničen tisti, ki bo prvi začel. Simbolično stara Avstrija, poosebljena v Francu Jožefu Habjaniču, na svojo starost nič mnogo ne misli. Bogat je kot knez, saj ima najlepše posestvo v sredini najrodovitnejšega sveta, vinograde, živinorejo, njive, gozdove in pet otrok, ki se med seboj ne razumejo, ampak se stalno prepirajo zdaj za to, zdaj za ono in drug drugega tožijo pri materi, Avreliji Elizabeti, katera jih stalno miri in posreduje. Očetov nezakonski sin Muharem vrže špičast kamen in z njim razbije najlepše okno v hiši in močno rani starejšega sina Emanuela.

1. 9. 75

Moram napisati tri pisma. Enega Jerici, drugega Bogdanu Pogačniku in tretjega avtorski agenciji

- vse v Ljubljano. Ker so bile vse - 2 - moje še živeče sestrične Gretl in Irma in moja edina sestra Pipsi - pri meni v petek, soboto in so včeraj odgovorile - začnem z delom - tri pisma - sedaj zvečer ob 1/2 18^h, ko smo že v septembru.

2. IX. 75

Kdor je sam bogat, če je pameten, ni zavisten, ni nevoščljiv drugemu. Bajce je pisatelj, ki je sedaj predsednik društva slovenskih pisateljev, Ivan Potrč, zelo nevoščljiv. Na pismo, poslano mu pred ca. 14 dnevi, še do danes ni odgovoril. Moj kostanj še počiva, upam pa, da bo zacvrčal v ognju še danes. Imam v tej omari pred seboj zgodovinski atlas, ki mi bo pomagal in ga hočem še danes poiskati. Osebe: Franc Jožef Habjanič, veleposestnik

Avrelija Elizabeta, rojena Čas, njegova žena

Franc Ferdinand, najstarejši sin

Vaclav, drugorojeni sin

Ernö, tretjerojeni sin

Miloš, četrti sin

Muharem, nezakonski sin in sovražnik ostalih

Sosed Ivan, bogat lastnik obš. Gozdov

Sosed Adolf, neumen in požrešen

Stric Sam in njegova bratranca François in George (Džorž) 12 oseb in Atlanta ev.

Mene Mimika v svojem vrhnjaškem napuhu rada prezira. Prepričana je, da je njena hči Jerica - brez očeta sirota - bolj talentirana kot jaz, kar nima nobene osnove in tudi ni res. To ji hočem »s kostanjem v ognju« tudi dokazati.

Začetek. Po kosilu pri Habjaničevih. Vsi štirje sinovi z očetom in materjo in vsak s svojo ženo sedijo pri kavi. Miroljubno se pogovarjajo med seboj, da bo treba Muharemu, nezakonskemu, določiti tudi njegov prostor pri skupni mizi - pobuda Avrelije Elizabete, posebno navdušen Franc Ferdinand, ugovarjata le Vaclav in Ernö, ko prileti skozi svetlo, veliko okno špičast kamen, ki ga je zagnal Muharem, dozdevno preziran, ki prebije Fr. F. sence, da umre in z njim žena Zofija.

»Še sem jaz gospodar. Moj sin me je hotel še za življenja spraviti ob komando nad mojim blagom. Ne, ne smem se žalostiti, da ga ni več, a malega Muharema je treba kaznovati.« Ernö, Vaclav in Miloš prigovarjajo očetu, da je treba vreči kostanj, ki je pravkar dozorel, v ogenj. Ogenj je treba zakuriti na sredi plodovite pokrajine in dozoreli kostanj obrezati in vreči vanj. Predno ogenj zagori, nanosijo dračje in polena sinovi in sosedje Ivan in Adolfov oče Wilhelm pa bratranca strica Sama François in George pomagajo ravnati kup in vsi imenovani skupaj prigovarjajo ostarelemu Francu Jožefu, da prižge tresko in z njo zažge kup. Stric Sam pa obljudi pomoč v gorivu udeležencem.

Ko se je ogenj že razgorel, pride smrt osebno po starega Franca Jožefa in ga pobere. Predno z njim odrine, potisne blizu ognja še malega Emanuela, ki je še posebno lakomen kostanja, ki v ognju že krepko cvrči.

Džorž in François sta že precej ožgana, a Wilhelm, sprti bratje Vaclav, Ernö in Miloš še vedno ne odnehajo grabiti za kostanjem. Zato pregovorita strica Sama Džorž in François, da prinese s seboj z letalom kanto petroleja in prilije petrolej v ogenj, ki zaplapola s strahotno močjo, da morajo vsi požigalci odnehati, kostanj sam pa je do neužitnosti zoglenel, tako da vojni plen ne predstavlja nobene vrednosti.

Pravi zmagovalec je tedaj stric Sam, cesar François, zlasti pa mali Emanuele, nočejo priznati in hočejo sami kaznovati premagance. Tudi ti se sprejo med seboj, samovoljno si delijo dediščino po očetu in pustijo materi le jedro posestva, hišo, hlev in koš, njive vzame Ernö, vinograde in nasade sladkornega trsa Vaclav, južne šljivare in del morja brez večjega pristanišča Miloš, ki mora povrhu še Muharema rediti kot preužitkarja in se zaradi tega priženi k Jugovički - vdovi in postane tam podjarmljen hlapec.

Stric Sam se ujezi in krene brez plena domov, Džorž in François pa naženetata Wilhelma in zaplenita njegova posestva in posest vdove Avrelije Elizabete, dočim mali, usrani Emanuele zapleni in zasede najlepši del Tirole, ribnik in Miloševo domovje.

Tako je sicer požara konec, a z mirom ni nihče zadovoljen in vsi - zmagovalci in premaganci kričijo, da je »krivičen«.

Na drevju pa rahlo, rahlo poganja novi kostanj.

21 let miru in prerekanja vseh z vsemi. Gospodarstvo soseda Ivana se je med požarom razsulo. Prišel je iz pregnanstva, iz svobodne Švice novi odrešenik, zelo pametni, a tudi zelo pretkani Lenin. Ta Vladimir Iljič zna ljudi pridobiti. Pove jim tisto, kar radi slišijo in ta od nekega žida Karla Marxa prevzeti nauk vžge. Ko apostoli in verniki spoznajo, da so bili prevarani, se jih že drže limanice in obkrožajo pasti, da se ne morejo več rešiti.

V Kraljestvu rajnega Wilhelma je nekaj pridnih in tudi pametnih ljudi, ki pa so nesložni in vlečejo vsak na svoj kraj ter zapravljajo čas, dokler se ne dvigne špinasti Wilhelmov hlapec Adolf. Ta brezprimerni norec, lovec podgan in nekronani kralj vseh Butalcev (Spieserjev) si pokori vse svoje sodržavljane in jim zakuri drugi svetovni ogenj. Tudi to pot gre za kostanj, ki je na novo zrasel in dozorel, bogato obrodil in bi bil lahko tečna in obilna hrana za vse ljudi.

9. IX.

Seveda so imeli vsi Habjaniči kakor tudi njih sosedje svoje »naušnike«, ki pa svojim gospodarjem niso poročali resnice, ampak zgolj to, kar so radi slišali. Tako so naušniki Adolfa kakor tudi oni sami bili natančno poučeni o revščini in neslogi, ki sta vladali pri Habjaničevih. Eden izmed Adolfovih slug z imenom Joahim, ki je bil nihče v gimnaziji in je bil bral (???) se je spomnil njegove »taktike«. Izmisлил si je neko (???) in napadel namišljenega krivca, ki se ni znal braniti z golimi rokami proti izurjenemu vojnemu stroju zavojevalcev.

Bratje Vaclav, Ernő in Miloš nočejo slišati svarilnih glasov svoje matere Avrelije Elizabete, ampak se med seboj prepirajo za dediščino po očetu in Muharem, prost ječe, se klanja zdaj temu zdaj onemu in intrigira. Ko sosed Adolf ustvari peto kolono, se tudi Muharem tajno poveže z njo zoper brate in mater.

Adolf ima posebno taktiko. Posamično jih napade, zavojšči in uniči.

Prvi je na vrsti Vaclav. Obupno kliče na pomoč in prikazuje težavnost svojega položaja. A nihče se ne zgane. Vsak čuva le svoje, bojzljivo leze Adolfu v rit in mu zagotavlja, da nima z Vaclavom nič. Tudi sosed Sam se izgovarja z lastnimi opravi, čeprav pridiga Adolfu spravljalivost. Sosed Ivan pa se celo zveže z Adolfom in se z njim zmeni za četrti delitev Boleslavovega mejnega posestva.

Sedaj sledi Vaclavu mama Avrelija Elizabeta. Ona je obdržala samo svojo lastno dedovino, h kateri se je pokojni mož priženil. Bridko spoznanje, da so sinovi nemočni in sebični, ji brani, da bi svojo posest med nje razdelila. Sama jo hrani (??) in brani, dokler je ne premagajo nezvesti služabniki, ki jih je Adolf pridobil zase in ji z njihovo pomočjo ruši od znotraj njeno gospodarstvo. Ukloni se le grobi prisili, krik v smrtnem boju in krvi (??). Miloš in Imre-Ernő sta lahek plen Adolfu, ki že steguje svoje pohlepne kremplje po Džorževini in po Françoiovem carstvu. François in Žorž sta svojčas v izobilju uživala svojo brezvezno lastnino ne meneč se za ropanje pohlepnega Adolfa, ki je brez milosti preganjal slovanska ljudstva kot untermenschen, židovski rod pa krvavo iztrebljal, češ da skruni njegovo plemenito gosposko raso.

Nič ni pomagala prijateljska pogodba s sosedom Ivanom. Adolf ga napade in res se razvije gigantski boj, ki potegne v svoj vrtinec Džordža, Françoisa in končno še Sama, tako da vse pokrajine zajame krvavi žar.

»Nebo žari ...«. Kostanj se peče in končno se vojna sreča obrne. Iz zmagovalca nastane preganjanec, ki ga zmeljeta Samovo bogastvo (stroji

in strojni pripomočki) in neskončnost ivanove dežele. Sam in Ivan obljubujeta svojim hlapcem in jetnikom svobodo, če pomagajo pregnati Adolfa z domačih tal.

9. XI. 75

Danes 41 let od atentata na Aleksandra Karadžordževića v Marseillu, ko mi je bilo 28let in sem končala pravo.

Iz strahu za lastno kožo denucirajo brez razloga in osnove. Strah, ne pustim se od tebe streti.

23. 8. 39 neumnost pakta Rusov z Nemci.

19. X. 75

Otroku je ime (? , nečitljivo, op. A. M.) In ta otrok je ukraden. Oče mu je Sam, Mati Svetlana, teta je Franciska, strici Žorž, Adolf, Gianni, Juan, Ali, mati marija, stric (? , nečitljivo, A. M.)

16. X. 1976

Danes berem v časopisu »Delo«, da je bil včeraj, dne 15. X. 1976, od okrožnega sodišča v Kranju obsojen na 5 let 8 mesecev strogega zopora moj prijatelj sodnik Francelj Miklavčič. Po mojem mnenju je vsa ta njegova afera plod njegove naivnosti in ker je bil toliko dolgo – menda okrog 15 let – brez žene, od katere sem ga pomagal razvezati pred okrožnim sodiščem v Novem mestu na dan, ko je bil Milovan Zajec star 50 let, pa sem med razpravo, ki je bila nekaj groznega, moral iti na pošto telegrafirat Milovanu čestitko, ker je bila sobota in so popoldne pošto zaprli. Izvajal sem tožbo in pripravljeni spis, babnica je neznosno preklinjala in svoje zatrjevala, da je sadist, grobian in ga sploh črnila na vse mile in bolje – nemile viže. Bila mi je znana iz medvojnega procesa proti dr. Hafnerju, odličnemu zdravniku otolarinologu, in groznemu človeku, bratu mojega kolega notarja Hafnerja. Oba brata in oče so bili bogati, skopi, nepošteni in neresnicoljubni, pravi Karamazovi. In med te se je zapletla poleg povsem nekrive hčerke našega vodje zemljiške knjige Tavzesove tudi ta Miklavčičeva žena, takrat še samska – pisala se je Žužek in izviralala iz razvezanega zakona. Tudi njena mati je očetu, normalnemu moškemu, delala pekel na zemlji. In ta ubogi Franci, sin Irke, je bil partizan, odličen pravnik, dober človek (če je trpel še kot razvezano to babo v svoji hiši), se je ne vem kdaj in kako zapletel s tržaškimi barabami, misleč da je ta banda nekaj boljšega. Revez ubogi, zastonj je žrtvoval, ker je bil izdan. Zameril mi je takrat, da sem šel iz razpravne dvorane, čeprav je bilo zavrnjeno samo brezplodno prepiranje s strupenjačo in nič važnejšega. Franci pa je hotel, da navajam vsako malenkost, sodnik (pok.) Ticek, pa

Ljuba Prenner, fotografija iz indeksa

je že vrtel oči kakor jezen krokodil. Po razpravi je Franci bil slabe volje, čeprav so bili razvezani brez krivde in je obdržal vseh 5 otrok, ki jih je vestno in dobro vzgojil. Sedaj, ko so otroci dorasli, se mu je nasmehnila sreča – sicer dokaj pozno in on je imel pomisleke, češ da je starostna razlika med njima prevelika – on 54, ona 27. To sem mu skušala izbiti iz glave, naj bi bil enkrat srečen, ko ni bil nikoli. Bil je sicer nedostopen, a za ženske sigurno privlačen človek, poln zdrave spolne sile, neizrtošen in kot toliko starejši ljubezniv in dober do žene. Pokojni Miroslav Lerber, židovskega pokolenja mož in v bivši Jugoslaviji velik sokol, sedaj pa prav sovražila farje in mi povedala zanimivo anekdoto o nekem dekanu iz Gorice, ki je v spovednici šuntal vernico, da naj moža odvrne od tega, da bi volil (davno v stari Avstriji) liberalce in ko ga je spovedanka vprašala, kako naj to naredi, ko je mož ne uboga, je učil: »Ne daj mu ta majčkeno več.« Če to ni kaznivo dejanje zlorabe vere, nič ne vem. Goriški liberalci pa so dekanu na kočijo zadaj obesili veliko belo tablo z napisom: »Ta majčkena reč!« v veliko zabavo občinstva, ko je kočija drdrala skozi mesto. To se vidi, koliko taka nespametna gonja zaleže. Seveda je babnica možu povedala, kaj ji je bil far zaukazal, ko se mu je kar naenkrat uprla in ni hotela početi z njim ponoči tega, kar je sicer rada. Mož pa, vnet liberalec, je svojim političnim in strankarskim prijateljem, predvsem staremu Gabiščku povedal, kako je far poskušal med zakonca spraviti neslogo in jezo. To naj bodo služabniki božji! Neverna hinavska banda so, najgrozotnejši pa je sedanji ljubljanski nadškof, ki ga poznam še kot kaplana, ko je bil pri starem poštenjaku Finžgarju

v Trnovem in urejal »Mladiko« ter meni predlagal, naj v svoj roman »Mejniki« vnesem več katoliškega duha. Seveda nisem in tudi komunističnega ne, ampak svojega spravljivega, da se ljudje med seboj ne bi sovražili zaradi nobenega »zaradi«, ne zaradi pokolenja, narodnosti in drugih slučajnih okolnosti. Glede nadškofovih pesmi pa je dal oceno moj profesor slovenščine Tone Bajc, da so »en hladen drek«. No, sic transit gloria mundi!

Mir, samo mir hočem, so vpili vsi stari prepirljivci in na moč storili vse, da je bilo polno nemira in zdi se mi, da so precenjevanje samega sebe, napuh, skopuštvu in lakomnost največji človeški grehi.

18. X. 1976

Danes dala Marovškova Ivica sodni izpit na apelaciji v Ljubljani. Drugo leto poznanstva z Ivico je še hodila v osnovno šolo in bila pri birmi v Šmartnem. Naša Metka, ki zdaj že pričakuje drugega otroka, je šla k birmi par let pozneje. Botri sta bili svakinji, Mimika Ivici, Tončka Metki in pokojni Tone najmlajšemu Marovšku, ata Marovšek pa Tončku, najmlajšemu Antonu Rogini, kolikor jaz vem, tretjemu v vrsti.

Mimika Krenker, Bučinica, o Ljubi Prenner (pomladi 2006)

Doživljala sem jo kot izjemno osebnost. V mladosti sem jo spoznala kot bežno znanko, saj je pela kot solistka na moji poroki leta 1938 pesem *Oh, kje, gospod, gre tvoja pot, stopinje kam peljajo*.

V zrelejših letih, ko nas je vse že dodobra izdelalo življenje, pa je začela pogosteje zahajati v našo hišo, kjer smo jo radi sprejeli kot družinskega člana, kar si je tako želela in kar je vse svoje življenje tako pogrešala.

Nanjo smo gledali predvsem kot na človeka, ki je bil velik v svoji človečnosti v kljub svoji drugačnosti.

Njeno drugačnost so ljudje različno sprejemali. Tudi posmehovali so se ji nekateri. Ona je to drugačnost nosila z velikim pogumom in rekla bi – s ponosom.

Naša družina jo je vselej sprejela kot velikega človeka, veselega sogovornika, prijaznega in prijetnega, njeno plemenitost, njeno široko znanje, njena neomajna in brezmejna človeška širina in modrost je tudi nas plemenitila. Ona se je med nami dobro počutila, saj smo jo vedno sprejeli kot družinskega člana, kar jo je osrečevalo, ker je le malokje v življenju to doživela. Nikoli ji nismo dajali občutka, da je drugačna, kar se ji je drugje pogosto dogajalo. Imela je rada družinsko vzdušje.

Cenila je dom, domačnost in vse resnične človeške vrednote, saj je zlaganih vse preveč doživela v svojem nenavadnem, a zelo pogumnem življenju.

Ljudi ni ločevala po njihovem položaju ali premoženju, temveč po njihovih človeških vrednotah. Bila je neverjetno naterialistično usmerjena. Veliko sredstev je razdajala popolnoma brezmnim ljudem, če so jo le prosili in potrebovali njeno pomoč. Bila je duhovno popolnoma svobodna. Bila je izjemno izobražena, bila je ponosna na svoj talent in umetniško ustvarjalnost, žal ji je bilo, da se ni mogla pravi čas popolnoma posvetiti pisateljevanju, saj je bila izjemno načitana. Prav gotovo je črpala umetniški navdih med domačimi ljudmi in dogodki.

Družila se je skoraj z vsemi velikimi osebnostmi svojega časa. Prijateljela je z B. Jakcem, g. Sokličem, Meškom, ljubila je petje, glasbo, opere in se družila z znamenitimi glasbenimi ustvarjalci. Poznala je pisatelje (saj je bila član društva slovenskih književnikov od 20. dec. 1939).

Dr. Ljuba Prenner je bila operirana na dojki (v slovenjgraški bolnici), potem je do svojega težjega stanja ležala pri nas v Šmiklavžu. Od nas je odšla k svoji sestri v Ljub. In po kratkem času v bolnico v Trnovo in nato od tam na Onkološki inštitut, kjer je po hudi bolezni umrla 17. 9. 1977.

Brez dvoma je bila neke vrste genialna osebnost, ki je ni bilo ne pred njo in je še dolgo ne bo v naših krajih.

Ljuba Prenner (Božidar Jakac, 1977, risba)

Zaobljuba Materi Božji na Bledu.

*Mati Božja na Otoku
vslíši prošnje moje,
pa čeprav Ti in Otroka
zvon ob njih ne pòje.*

*Vzeli so Tvoj zvon iz lin,
glas njegov jih moti,
Ti, Tvoj hram, Tvoj Božji Sin,
ste hudó na poti.*

*Svetu lice spremenljivo
dajejo ljudjé,
ki nad čredo bojazljivo
bič krvav vihté.*

*Valpti tuji in domači
let devet nas tró,
se redijo ob pogači,
mi pa lani smo.*

*Lepo prosi, Mati Zlata,
za Slovence vse,
odpri Sinu srčna vrata
za nas grešnike.*

*Duše naše naj odreši
podle hudobije,
nevoščljivosti, hinavstva,
laži, domišljije.*

*Jétnikov se nas naj vsmili,
luč nam da v srcé,
njim naj dneve breme lajša,
ki za nas drhté.*

*Dom naj naš otme morije,
smrti, strahovanja,
src, teles, duha morije
- a brez maščevanja.*

*Vsem naj rože spet cvetijo,
naj sirot solzé,
Mati, lic ti ne rosijo,
vsi naj te slavé.*

*Ko bo zvon iz Tvojih lin
mir oznanjeval,
saj za vse ljudi Tvoj sin
je življenje dal.*

Rojeno 21. XI. 1949

Za Tebe, Mimi
Ljuba

* Pesem je zapisala ob posebni priložnosti, poklonila pa jo je v rokopisu Mariji Krenker.

Zbornik ob 60-letnici šmarškega KD (1946–2006) – drugič

RECENZIJE

V prejšnjih *Odsevanjih* je bila objavljena recenzija zbornika *Šestdeset let Kulturnega društva Šmartno* avtorja Frančka Lasbaherja. Člani uredniškega odbora se čutimo dolžne, da pojasnimo nekatere trditve. Pri recenziji je namreč opazno avtorjevo zgolj bežno vedenje o kulturnozgodovinskem dogajanju in siceršnjih razmerah v Šmartnu.

Reprezentativen zbornik *900 let Šmartna* in naša brošura sta v mnogih pogledih zelo različni deli, zato jih v oceni ne kaže preveč povezovati ali primerjati.

Gradivo za zbornik društva se je zbiralo že dalj časa, dva pripravljena teksta sta bila dana za šmarški zbornik. Poglavje *Razvoj kulture in kulturnega življenja v Šmartnem* (avtorji celotnega poglavja so Liza Krpač, Mira Strmčnik in Janez Kolerič) je v zborniku društva obsežnejše, v osnovi pa ne more biti drugačno, kot je v knjigi *900 let Šmartna*. Ponovi se tudi tekst Cirila Krpača o zborovskem petju, prvotno namenjen našemu zborniku.

(Zbornik *900 let Šmartna* je kot vir naveden na strani 71.) Vsi ostali teksti so v celoti napisani samo za ta zbornik, tudi *Portreti* niso vzeti iz t.i. Lasbaherjevega zbornika. Edini nepodpisan tekst je poglavje o praznovanju 60-letnice društva, kjer je večji del objava dveh govorov (obe govornici sta imenovani). Gospod Lasbaher je zapisal, da je družina Krpač poleg Koleričeve najbolj zaslužna za razvoj kulture v kraju. Ve pa se, da je Ivan Krpač nadaljeval delo očeta Gregorja, bil organist, vodil pevske zборе in bil uspešen organizator na vseh

področjih družbenega življenja. Janko Kolerič pa je bil dober dolgoletni pevec v Krpačevem cerkvenem pevskem zboru. Za preteklost ni dvoma o zaslužitosti družine Krpač. O sedanjem trenutku, pomenu zborovskega dela Janeza Koleriča, pa govori drugi sestavek.

Nujen uredniški uvodnik nadomešča slavnostni govor urednice v zadnjem poglavju.

Pa še to: Mira Strmčnik si najbrž res zasluži *Bernekerjevo nagrado*, a leta 2006 jo je dobilo KD *Šmartno*, kar je jasno povedano z utemeljitvijo *Zveze kulturnih društev Slovenj Gradec* na strani 9.

Za ocenjevalca je babičina čipka odtujena od vsebine knjige. Utemeljitev oblikovalke je bila podana na predstavitvi zbornika v Šmartnu 11. februarja 2007: izdelava čipke zahteva veliko truda, lepa je in dragocena. Predmet, ki ga posebej cenimo, postavimo na čipkast prtič, zato s to naslovnico in podlago pod fotografijami postavljamo na čipko kulturno življenje Šmartna, da mu izkažemo spoštovanje in ljubezen. Tudi ostali člani uredniškega odbora smo menili, da je najprimernejša nevtralna in hkrati simbolična naslovnica.

Mnogi domačini Šmartna, ki jim je knjiga v bistvu namenjena, so nam po izidu zbornika ustno in pisno izrazili svoje zadovoljstvo in spoštovanje do našega dela.

»Pripravi zbornika ste gotovo posvetili veliko truda, saj je zgleden tako po zasnovi in vsebini kot tudi oblikovno. Iskrene čestitke in zahvala vsem! Sam pa sem posebej zadovoljen in vesel, da ste uspešno in slikovito pokazali današnje razvejane kulturne dejavnosti Šmartna, ki so seveda tudi jamstvo za enake ali še boljše dosežke v prihodnosti. Pa sem res ponosen, da sem iz Šmartnega!« Tako je v svojem pismu zapisal Ciril Krpač.

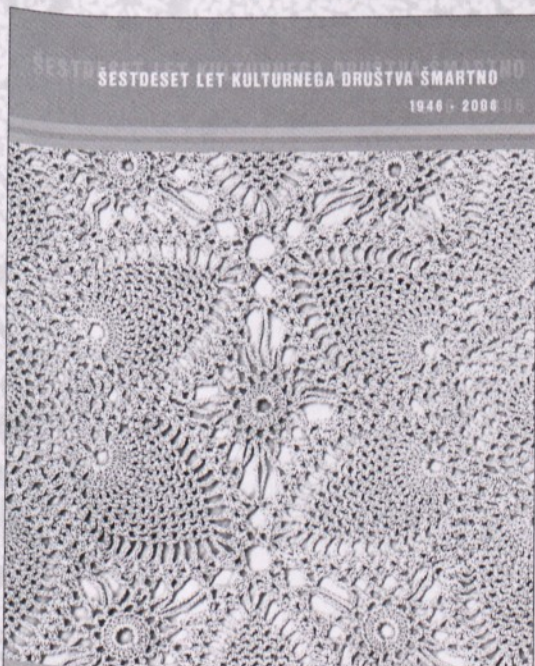
Razumljivo je, da gre velik del navdušenja domačinov na račun bogatega fotografskega gradiva, čeprav pod fotografijami niso izpisana imena vseh fotografiranih.

Zavedamo se, da knjiga ni brez napak in pomanjkljivosti, zato si želimo tehtnih, dobromernih in preišljenih pripomb, ki jih bomo lahko upoštevali pri naslednjih razmišljanjih o kulturnem dogajanju v Šmartnem.

V imenu uredniškega odbora zbornika:

Helena Horvat, urednica

Levo. naslovnica zbornika, oblikovanje Lidija Smolar

TIČNICA S KNJIŽICO

RECENZIJE

Letos je Slovenj Gradec postal bogatejši za še eno pohodniško pot in zato tudi še za eno publikacijo na temo pohodništva. Gre za gozdno učno pot Tičnica in knjižico o njej.

Izdala jo je Mestna občina Slovenj Gradec oz. Zavod za gozdove, območna in krajevna enota Slovenj Gradec, v sodelovanju s tamkajšnjim Turističnim društvom. Sponzorja sta bila Gozdno gospodarstvo in lesarska šola (učna delavnica).

Pot Tičnica je skoraj v mestu, na robu Legna, na delu nekdanje trimske steze, zato župan Slovenj Gradca Matjaž Zanoškar v svojem zapisu za knjižico poleg pomena pohodništva poudarja tudi pomen bližine: »Dostopna bo velikemu številu pohodnikov, tako šolarjem kot tudi vsem ostalim, ki imamo sicer za bolj oddaljene pohode premalo časa.«

Za knjižico so v nadaljevanju svoje pero zasta-

vili trije avtorji: Zdravko Krajnc, ki velja tudi za avtorja cele publikacije, ter Marija Rotovnik in Jože Potočnik. Na kratko so predstavili vseh 17 točk na dobra dva kilometra dolgi poti, vključno z obema razglednima. Snov (Park Rožnik, Bajer, Vodohram, Gozdna učilnica, Odrasel gozd, Rdeči bor, Daljnovod, Past za lubadarje ...) so zanimivo predstavili tudi z rubriko Ali ste vedeli, kjer o znamenitostih na poti navedejo še kakšno zanimivost; npr. ob točki črna jelša podatek, da skoraj polovica Benetk stoji na jelševih pilotih.

Ob kratkih zapisih pa je v knjižici dosti fotografij, katerih mojster je Andrej Knez, ki je publikacijo tudi oblikoval.

Človeku, ki je že obiskal Tičnico, je, ko ima v rokah knjižico, žal edino to, da največja izvirnost na tej poti – učilnica v naravi – ni predstavljena nekoliko širše in še s kakšno fotografijo.

Naslovnica in uvodna stran brošure Tičnica – fotografija in oblikovanje Andrej Knez, grafični studio Cerdonis

Uvodna beseda

V geomorfološkem pogledu slovenjgraško okolico sestavljajo tri zgradbene enote: Pohorje, Karavanke in nižinski svet med njima (akademik dr. Ivan Gams). V tretjo zgradbeno enoto spada tudi slovenjgraška kotlina, ki se začneja nekje od Dovž navzdol. Med rekama Mislinjo in Suhadolnico se razprostira večji gozdnati kompleks Dobrava. Ob robu legenskega polja (terase), ki je ostalo nekaj višje od ostalega kotlinskega dna, je pas gozda, ki se razprostira od Golavabuke do Slovenj Gradca. Mislinja in Suhadolnica sta v preteklosti zapolnjevali svoje doline z ilovico, ki so jo nekdanj uporabljali slovenjgraški pečarji in lončarji (npr. pri Vivodu na Legnu, v Dobravi itd.). O najstarejši naselitvi na obrobju slovenjgraške kotline dokazujejo šte-

vilne arheološke najdbe, med drugimi: gomilino grobišče v Florjanovem gozdu ob Legenski cesti (blizu Šisernikove hiše), kjer so pokopavali rajne z Gradišča. Na Pečolarjevi in Koboltovi njivi na Legnu so našli kamnitni ploščati sekiri.

Ob Barbarskem potoku je nekoč delala žebeljna, železovo rudo so pridobivali na pobočjih Pohorja. Cerkev sv. Barbare nad Legnom je zaščitnica pohorskih rudarjev.

Pohodnike, ki želite doživeti lepote in zanimivosti na gozdni učni poti Tičnica in ste se v Slovenj Gradec pripeljali z vozili, opozarjamo, da svoje jeklene konjičke lahko parkirate pred znano restavracijo Bellevue na Legnu.

Restavracija je na Legnu v začetku Zidanske ulice. Z njene lepe terase je izredno lep pogled na Slovenj Gradec, mesto glasnik miru, na slovenjgraško kotlino, na večno lepo Uršijo goro z najvišje ležečo cerkveno katedralo v Sloveniji. Restavracija vam postreže s koroškimi in drugimi jedmi po naročilu.

4

GOZDNA UČNA POT TIČNICA

»ODMISLI IN PRITISNI«

V NOVI KNJIGI ZBIRKE E. A.

V knjižni zbirki E. A. Gimnazije Slovenj Gradec so v šolskem letu 2006/07 kot sedmo v vrsto postavili knjigo z naslovom *Nekje mora biti nekaj*.

To je zbir 83 pretežno barvnih fotografij 25 slovenjgraških gimnazijcev. Razdeljene so v sedem barvnih sklopov: Rdeče, Zeleno, Rumeno, Črno, Modro, Belo, Oranžno, uvedenih z razpoloženjskimi besedili pod istimi naslovi, avtorice Anje Ramšak, tudi gimnazijke, sicer vsestranske poustvarjalke v gimnazijskem kulturnem društvu Spunk, v katerega okvir sodi tudi zbirka E. A.

Zapise Anje Ramšak je težko zvrstno-vrstno opredeliti. Na pogled bi jim lahko rekli pesmi, a jih človek začuti predvsem kot upesnjene zapise na temo To sem jaz – intimno, v različnih razpoloženjih: od rdečega (»Tale pomlad vpliva name tako rdeče. Ne agresivno rdeče, ampak tk fajn rdeče.«), prek zelenega (»Želim si življenja do nebes in še dlje ...«), prek rumenega (»Svet je prečudovit, pa ne zaradi štirice pri matematiki, temveč zaradi vonja ...«), prek črnega (»Ne vem, kje je ptica, ki mi je najbližje, ki bi jo morala poznati, jo ljubkovati in razvajati. In tega me je groza.«), prek modrega (»Strah me je, da bom enkrat zajebala. Sploh ne vem, zakaj me to skrbi, ampak me. Ker imam rada to veliko nebo.«), prek belega (»Kaj morem zato, če bodo odkrili, da je bilo živim bitjem lepo (ali hudo) zaradi meni podobnih?«) do oranžnega (»Rada živim v svojem svetu. Vil in škratov. Morda sem vila.«).

Ta besedila so, kot že rečeno, pred šopi fotografij, ki pa jim je skupni imenovalec predvsem barva iz naslova, v najrazličnejših odtenkih in dozah, a vendarle tudi – to je treba priznati urednici zbirke Karli Zajc Berzelak – razpoloženje iz pesmi. Z besedami je to težko dokazati, človek, ki dobi knjigo v roke, pa lahko vsaj pri kakšni strani to začuti.

Fotografije so sicer zelo raznovrstne in bi jih lahko razvrstili pod skupne naslove, npr. Potovanja, Živali, Rože, Tihožitje ... Na njih se pozna čas vrhunskih fotoaparatorov, s katerimi so posnete, tudi čas računalniških možnosti njihove obdelave (npr. črno-bela fotografija z izrazitimi barvnimi vstavki), gotovo pa tudi izostreno oko in občutek za motive.

Tu je treba omeniti mentorja fotografom Danijela Tancerja in Toma Jeseničnika, ki je za knjigo napisal tudi spremno besedo, z zaključkom za objavljene fotografije dijakov: »Nekatere njih-

ve fotografije se spogledujejo s tipičnimi posnetki fotobloggerjev, ki občudovalca fotografije na ta način tudi kot običajnega znanca ali celo popolnega tujca spustijo bliže k svoji duši in v navidezni intimni varovalni obroč. Druge, ambicioznejše zastavljene fotografije v svoji dvodimenzionalni naravi ohranjajo osnovna likovna pravila, ki so jih dijaki vsrkali pri rednem pouku likovne vzgoje, tretje pa so enostavno vizualizirani drobci iz življenja dijakov, ki nam na ta način sporočajo, da se je tudi v življenju nasploh kdaj pa kdaj vredno ravnati po enostavnem, a zelo učinkovitem pravilu Odmisli in pritisni.«

Helena Merkač

Naslovnica knjige *Nekje mora biti nekaj* - E. A. 06/07
(foto Nina Rainer, oblikovanje Blaž Prapotnik – Cerdonis)

SPUNK – KNUSP – KNUPS

Ob 10-letnici Spunka

RECENZIJE

10. oktobra 2007 je Spunk, gimnazijsko kulturno društvo (Slovenj Gradec), praznoval svoj 10. rojstni dan.

Pisati o Spunku pomeni pisati o knjigi, ki so jo izdali ob jubileju – prvič.

Takole:

- je formata A4;
- naslovnica je bela z napisom SPUNK (v belem) od 1997 (v zelenem);
- na hrbtni strani je mozaik fotografij iz notranjosti in napis SPUNK (v belem) do 2007 (v zelenem);
- na strani 1 piše SPUNK deška leta Andrej Makuc Slovenj Gradec, 2007;
- na strani 2 sta celostranska povečava društvenega žiga in kataložna oznaka;
- na strani 3 piše SPUNK, deška leta vsebina;
- na strani 4 je montaža vstopnice s Spunkovo vizitko;
- na strani 7 se ponovi naslov SPUNK s pripisom gimnazijsko kulturno društvo in s Spunkovim kuponom;
- na strani 6 je »miselni vzorec« z vsemi Spunkovimi sekcijami: Talijin hram (gledališče), ZUM (fotografija), E. A. (založništvo), CD (zgoščenke), NA TRON (organizator prireditve), AD HOC (vokalno-instrumentalna poustvarjalnost), LAUŽENKI (improvizacije), IZOBRAŽEVANJE (delavnice) in (VZ) GIB (ples);
- na straneh 7 in 8 je zapis predsednika društva Andreja Makuca Pogled nazaj za naprej (z Makučevim podpisom in žigom društva);
- na straneh od 9 do 23 so naštetje vse dejavnosti vseh sekcij;
- na straneh od 25 do 167 so v besedi in sliki predstavljeni vsi projekti Talijinega hrama, torej gledališkega dela, po načelu: celostranska fotografija, vezana na dogodek, avtor in naslov dela ter na isti strani misli o Spunku, sledijo po vlogah naštetje vsi sodelujoči v projektu, predstavitev dela, odlomek iz dela ali cela dela, razdelek pa je končan s pregledom nastopov;
- na straneh od 169 do 190 so spominski zapisi spunkovcev;
- na straneh od 191 do 216 so spomini Andreja Makuca;
- na straneh od 219 do 223 so nagrade in prizna-

nja Spunku;

- na straneh od 225 do 252 je poglavje SPUNKOVCI od 1997 do 2007 (Igralci, Zanimanja, Zunanji sodelavci);
  - na strani 253 je kolofon/impresum (avtor besedila, zbral in uredil Andrej Makuc, avtor spunkovske ankete Franc Vezela, tehnični urednik in oblikovalec Blaž Prapotnik, založba Cerdonis);
  - na straneh 254 in 255 je dvostranska fotografija gledalcev z napisom Naše najzvestejše občinstvo. Hvala za vse! (Foto Matic Škrlovnik);
  - na strani 256 so logotipi 15 sponzorjev.
- Opomba: strani, ki manjkajo, so celostranski žigi društva.

Pisati o Spunku pomeni pisati o knjigi ob 10-letnici – drugič.

Takole:

- knjiga je silno razkošje podatkov; najprej so

Naslovnica knjige SPUNK simbolizira začetno stanje, leto nič po Spunku, ko je bil Spunk še deviški, "tabula rasa" ali nepopisan list. V podnaslovu knjige Andrej Makuc poimenuje to obdobje Deška leta od 1997 ... (oblikovanje Blaž Prapotnik, grafični studio Cerdonis)

razkošne same navedene številke (20 projektov, 210 nastopajočih, 95 v zaodrju, 32 zunanjih, od tega spunkovcev skupaj 305, vseh sodelujočih 337, opravljenih 253 nastopov, 44 676 gledalcev!), nato je pravo razkošje »osebna izkaznica« za vsakega spunkovca posebej, npr. za Zalesnik Leo: recitatorka (Urška 2005: Podobo pesnik na ogled postavi in Prebrano izbrano, 14. oktober 2005, 11 ponovitev), x, y (gledališka delavnica A. Jusa, 13. marec 2006, 3 ponovitve), voditeljica, recitatorka (Urška 2006: Prva petletka, Prvenke, Nikoli nočem izgubiti tega vrta, 20. oktober 2006, 3 ponovitve), recitatorka (Deklevov pimlični večer, 27. februar 2007), 4 projekti, 18 nastopov; to razkošje je posledica Makučeve disciplinirane tlake, kot jo sam imenuje;

- knjiga je fascinanten dokument; takšno jo dela vse zbrano v njej, še posebej tudi fotografije in npr. faksimile Makučevega dnevnika, kjer npr. beremo: 10. 10. ob 14 - prva vaja/inf. - 2 uri; 13. 10. ob 16 - še zbiranje igralcev - 2 uri; 18. 10. (sobota) - od 9 do 11.30, 1. vaja - 3 ure itd.; prav tako so dokument nekatera neprevedena besedila, prav tako elektronsko dopisovanje za nove projekte;
- je knjiga dobrih spominov - v smislu lepih in literarno obarvanih, delo nekdanjih in sedanjih spunkovcev;
- je knjiga prvovrstnih domislic o tem, kaj bi Spunk lahko bil, dobljenih s pomočjo šestih sklonskih vprašalnic (Veš, kdo ali kaj je Spunk; Koga ali česa se spomniš, ko slišiš Spunk; Komu ali čemu je namenjen ...).

Pisati o Spunku pomeni pisati o smislu društva, pod katerega streho se zatekajo stotnije dijakov.

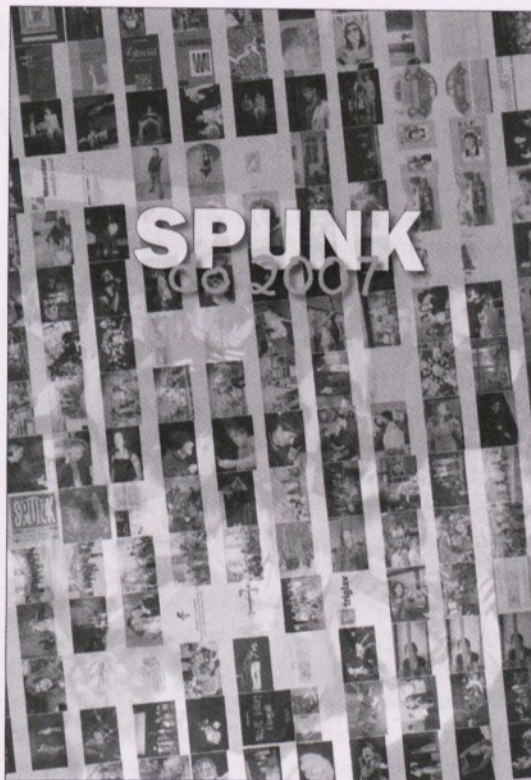
Takole:

- lepše povedati, kot je o tem smislu povedal pianist Davorin Dolinšek, se gotovo ne da: »Mladi in strastni smo pod profesionalnim in srčnim mentorskim okriljem skušali na stare lesene deske postavljati vesolje.«
- ali kot je rekel glasbenik Franz Vezela: »Spunk je obdobje, ko smo igrali druge, da bi našli sebe.«

Pisati o Spunku pomeni pisati o zaznamovanosti z njim.

Spet z Dolinškovimi besedami:

- »In kar je najpomembnejše: dijaki so Spunk. Sam sem bil takisto nekoč - Spunk. Še danes sem nekaj takšnega: mogoče Knusp, Knups, kdo ve? Spunk in ostali spunki (so)oblikujejo pretežen del mojih misli in posledično bivanj-

... do 2007

(zadnja stran ovitka - mozaik fotografij iz notranjosti)

skega občutja. Vsak dan me ženejo navznoter, z vsakim ustvarjalnim žarom je srce še bolj vroče in bije še več ljudem.«

Pisati o Spunku pomeni pisati o njegovih nastopih.

Pomeni zapisati npr. nekaj iz lastnega doživetja:

- nekega večera potem, ko je padla zavesa za Ljubo Prenner, se mi je zazdelo pošastno nemogoče iti v slovenjgraški hotel na slučajno takoj po igri organizirano pojedino in zabavo; izgubljena sem bila v svetu, ki me je hotel iz velike umetnosti takoj treščiti v veliko banalnost.

Pisati o Spunku pomeni pisati o Makucu, Andreju, Rajki Medunc ali o Makcuu, Maukcu, Muakcu, Macuku.

Takole:

- modifikacije imen pomenijo Makuca v Spunku - njegovo vsestranskost in vseobsežnost;
- skrivnost njegovega uspeha je pogodil Dolinšek z že omenjenimi besedami: »... pod profesionalnim in srčnim mentorskim okriljem ...«;
- pridevnika povesta o Makucu za Spunk vse, še več pa knjiga, o kateri je bila beseda.

Helena Merkač

50. LETNO POROČILO slovenske gimnazije v Celovcu 2006/2007

RECENZIJE

Moj tokratni prispevek glede na svojo vsebino seveda ne more biti namenjen ocenjevanju naslovne publikacije, temveč le vpogledu v delo najvišje kulture izobraževalne ustanove Slovencev na avstrijskem Koroškem, kakor se izkazuje v preteklem šolskem letu, ki seveda ni moglo miniti brez aktualnih poudarkov častitljive obletnice. V naslovu uporabljam krajši ali pogovorni naslov ustanove, saj se v celoti glasi *Zvezna gimnazija za Slovence v Celovcu (ZG)* s pridruženim *Zvezno realno gimnazijo za Slovence (ZRG)*, v poročilu pa je seveda obravnavano šolsko leto 2006/2007, ki nas obenem opozarja na ustanovitveno leto 1957. Naziv *zvezna* pač pomeni, da gre za šolo, ki je nad koroško deželno zakonodajo in hkrati v bistvu pomeni še to, da je pod dunajskim in vsedržavnim varstvom, kar ji je kdaj v burnih ali celo že hujskaških sedemdesetih letih prejšnjega stoletja lahko da že reševalo streho nad glavo na prijaznem Janežičevem trgu 1 danes ožjega šempetrskega predmestja. Menda se ne motim, da je to edini uradni dvojezični ulični napis v koroškem glavnem mestu, in še ta je najbrž mogel obstati le kot edina hišna številka tega trga. Šolsko poročilo sicer redno izhaja vsa leta, zlasti ob 'okroglih' obletnicah pa zaradi svojega namenske širše zastavljenega kulturnega bogastva nedvomno presega naslovni pomen. Tudi tokrat je razvidna delitev na obsežnejši uradni del, kolikor toliko primerno namenjen častitljivi obletnici, in tisti krajši ter manj uradni pa toliko živahnejši in v času sodobnejši, ki so ga napisali dijaki.

Najbolj na tekočem z našimi šolskimi obletniški zborniki oziroma s sprotnimi poročili ravno nisem, zaradi česar se bom primerjavam čim bolj izognil, toda celovškemu *Poročilu* vsekakor zavidam dognano oblikovanje in prvovrstni barvni tisk na samoumevnem vrhunskem papirju. Vsebinske razlike so od primera do primera prav tako običajne, a obravnavano knjigo na vsak način lahko navzlic razmeroma skromnemu obsegu 121 strani običajne manjše velikosti 23 x 16,5 cm postavljam za vzorčni primer tudi po tej plati. Čeprav tu gre za jubilejno poročilo, pa nikjer ni rečeno, da v tekočem šolskem letu kakšnega primernega zbornika celovška gimnazija ne pripravlja, saj ima na očeh sijajno knjigo *40 let ZG in ZRG za Slovence* iz leta 1997, o kateri sem pisal v 29. številki *Odsevanj* (1997). Še pripomba: Šolska letna poročila sodijo k uradno predpisani dokumentaci-

ji, zato je bolj ali manj vzporedna uporaba slovenščine in nemščine tako ali tako nujna, v celotnem obsegu pa le opažamo rahlo premoč slovenščine, kar naj pove, da nekatera slovenska besedila niso v celoti ali kakšna sploh ne prevedena v prvi državni jezik nemščino.

Začetna preglednica *Vseбина* odpira celovit vpogled v poročilo, vendar skorajda presenečeni opazimo, da je tudi ta razdelek objavljen samo v slovenščini, kar lahko slovenščine nevesčega bralca prikrajša za omenjeni namen. Uvodnik ravnatelja dr. Miha Vrbinca *Šolsko leto 2006/07 na ZG in ZRG za Slovence* na kratko obeležuje abrahamsko obletnico, v katerem je šolo žal pretresla izguba dveh profesorjev – najprej Mirka Lauseggerja komaj na začetku druge polovice njegove delovne dobe in dr. Antona Feiniga, zaslužnega upokojenega učitelja in deželnega šolskega nadzornika za slovenske srednje šole, ki se ga z nekaterih srečanj tudi sam rad spominjam, nazadnje še zlasti iz leta 2004, ko je nepozabno vodil poučno potovanje ravnateljev slovenjegraške enote slovenskega zavoda za šolstvo po najzahodnejši koroški dolini Rožu, v kateri je vse življenje domoval. Spominsko počastitev je dodal še njegov naslednik v vlogi deželnega šolskega nadzornika dr. Teodor Domej. Sledijo običajni, a tu zelo natančni razdelki; najprej o 52-članskem profesorskem zboru, med katerimi je šest doktorjev znanosti, zatem pa z rednimi in obšolskimi dejavnostmi izredno bogata *Šolska kronika* z množico dogodkov v okviru celotne šolske skupnosti, od katerih jih je vsaj nekaj povezanih s Slovenijo. Našteto je sodelovanje zlasti z osnovnima šolama Tržič in Piran s celovško nižjo gimnazijo, ki je po izobrazbeni vlogi izravnana s predmetno stopnjo slovenske osnovne šole. Med višjimi gimnazijami se omenja le enotedenska izmenjava dijakov v precej razvejanemu Kugyjevem programu, tako da se lahko vprašamo, kaj se dogaja v zgodovinsko uveljavljenem sodelovanju z ravenško gimnazijo, ki jo ravnatelj Vrbinca sicer našteva med tistimi strokovnimi ustanovami iz Slovenije, s katerimi sodelujejo. Bil je še več drugih potovanj v Slovenijo, zlasti v Ljubljano zaradi samoumevnega spoznavanja slovenske prestolnice kakor tudi tradicionalna vsakoletna večdnevna maturantska ekskurzija po Sloveniji, na kateri so gostje naše šolskega ministrstva. Posebej me veseli, da je celovška gimnazija v celoti uveljavila tekmovanja

za bralno Cankarjevo priznanje, ki smo ga svoj čas vpeljali preko slovenjegraške enote zavoda za šolstvo. O letošnjem tekmovanju s 30. podelitvijo bralnih značk, na kateri je sodeloval Primož Suhodolčan, sin prevaljskega ravnatelja in ustanovitelja značke Leopolda Suhodolčana, podrobneje poroča mentorica mag. Marija Malle. Tudi za naše šole utegne biti zanimiv še govorniški natečaj ob podelitvi *Tischlerjeve nagrade*, imenovane po ustanovnem ravnatelju. Učiteljski del zaključuje daljši sestavek *Izobraževanje profesorice in profesorjev med l. 9. 2006 in 31. 8. 2007*, ki je žal manj pregleden, ker npr. niti pri najboljšejnem področju izpopolnjevanja, profesorjev slovenščine, ni omenjen niti kraj niti prireditelj, vemo pa, da ga je kar nekaj tudi v krajinskih enotah slovenskega zavoda za šolstvo, ki se pri njegovi najrednejši celotredenski obliki vsakoletno zaporedno izmenjavajo.

Povsem tabelarni del o predmetnikih nam skozi razpredelnice o oddelkih oziroma razredih pove, da med značilnosti avstrijskega šolstva spada določena samostojnost posamezne ustanove pri sprotnem oblikovanju predmetnika, tukaj s tolikimi posebnostmi, da jih je preveč za podrobnejšo predstavitev. Kot primer naj navedem samostojno šolsko težišče v Kugyjevem razredu: jeziki (slovenščina, nemščina, angleščina, latinščina) in medkulturni odnosi v prostoru Alpe – Jadran, v realnogimnazijski smeri pa naravovarstvo in naravoslovje. Osnovna statistika o dijakih je na eni sami strani zbrana za vsa dosedanja šolska leta od prvega 1957/58 s 101 dijakom v treh oddelkih do zadnjega 2006/07 s 547 dijaki v 21 oddelkih, ni pa prikazana delitev po spolu. Za dijake zvmemo še, da jih je največ iz velikovškega (201) in okoliško celovškega okraja (134), ki jima sledi okraj Celovec mesto (108); iz Slovenije jih je 17. Preseneča nas, da je kar 44 % dijakov iz uradniških in nameščenskih družin, iz delavskih 12 %, iz kmečkih in polkmečkih pa le 9 %. V višji razred jih je prestopilo 521 – izračun učnega uspeha šola prepušča bralcu, bil je torej 95,25 %, dokaj visok pa je s 193 dijaki tudi delež odličnjakov (35,3 %).

Smo pri razdelku *Naslovi pisnih maturitetnih nalog*. Pri slovenščini in tujih jezikih so po trije in ne bo odveč, da spoznamo vsaj slovenske za 8. A razred: 1. Razpravljalni esej: Edvard Kocbek, Črna orhideja – *Ljubezen in smrt sredi spopadov*; 2. Obravnava problema: dragocena pot jezika – Slovenski jezik danes in jutri (na osnovi časopisnega besedila, da izumrtje grozi več kot polovici jezikov na svetu); 3. Ustvarjalno pisanje: Globoko v meni je glodalo in vprašal/a sem se: "Kje si bil/a sinoči?" Nadaljuj in napiši kratko zgodbo in ji daj naslov; pri tem upoštevaj pravila kratke

zgodbe. Pri matematiki je 4. naloga centralni ris – perspektiva na primeru dunajske Plečnikove cerkve. Sledita poročili *45. matura na ZG in ZRG za Slovence* s podatki, da jo je letos opravilo 47 dijakov, ki so skupno število maturantov zvišali na 1684, in *Valeta maturantk in maturantov 28. 6. 2007* z nagovorom ravnatelja kakor tudi prav tako poslovitvi maturantov od šole namenjena *Pridiga pri zahvalni sveti maši* gimnazijinega veroučitelja mag. Hanzeja M. Rosenzopfa. Povsem na koncu zbornika se mu po svoje pridružuje njegov stovski tovariš mag. Jože Andoljšek z objavo predavanja *Verouk v napetosti med informacijo, katehezo in sočutno odgovornostjo*.

Že pred maturo so 9. maja imeli *šolsko akademijo 2006/07* s 50-letnici posvečenim slavnostnim sporedom, v katerem so dijaki predvajali nekaj svojih filmov, združeni pevski zbori in glasbene skupine pa so izvedli Meškovo *Prisego* in glasbeni projekt o *petdesetletnici*. Med slavnostnimi govorniki so bili tudi predsednik Združenja staršev mag. Božo Hartmann, v imenu nekdanjih dijakov dr. Zdravko Inzko, avstrijski veleposlanik v Sloveniji, in Hanzej Lesjak za letošnje pobrateno slovensko celovško planinsko društvo. Dodatna gimnazijska posebnost je namreč vsakoletno pobratenje s katerim koroškim kulturno-prosvetnim ali drugačnim društvom, namenjeno tvornemu sodelovanju na skupnih prireditvah. Morda bodo kdaj v prihodnje s tem posegli preko čedalje manj opazne državne meje. Prikazana je še počastitev 70-letnice zaslužnega dolgoletnega upokojenega ravnatelja *dr. Reginalda Vospernika*. Zbornik zaključuje lep pretežno dijaški fotoporočevalski sklop, v katerem prevladujejo posnetki in zapisi o živahnem vsestranskem prekomejnem sodelovanju. Posebne pozornosti vredne podatke o šoli ali medletne dogodke ravnatelj M. Vrbinc objavlja v nekakšnem zvečanem razgledniškem formatu barvno in oblikovno ločeno od vsebinske večine, npr. Tischlerjev pokal najboljšim maturantom, podeljujejo ga že od leta 1977, šolski dan odprtih vrat, darilo ljubljanske mestne občine faksimile Trubarjevih knjig ob pokroviteljstvu maturantskega plesa in še kaj.

Šoli prav tako v čast je sporočilno bogat reklamni del z oglasi, med katerimi je največ slovenskih podjetij in ustanov. Rekel bi, da je še najznačilnejši Sodalitasov Katoliškega doma prosvete Tinje: Več znanja – več prihodnosti / Mehr Bildung – mehr Zukunft.

Franček Lasbaher,
Šmartno, 14.–20. 10. 2007

O dveh dravograjskih zbornikih:

800 let – Dravograd 1185–1985 in

Dravograd na stičišču poti, 2005

RECENZIJE

Tradicija koroških zbornikov je vsekakor že spoštovanja vredna. Tovrstne knjige imajo posebno prednost v tem, da v določenem časovnem in vsebinskem okviru brez posebnih težav povezujejo bolj ali manj številne prispevke v novo celoto, ki naj določenemu pojavu daje svojski pečat ali že kar spomenik in s tem ohranja pristnost nekega obdobja kot dragocen vir spoznavanja poznejšim rodovom. Začetno spodbudo nedvomno zaznavamo v po obsegu še skromnem prvem slovenjegraškem zborniku iz leta 1951 *Slovenj Gradec ob 700 letnici 1251–1951*, ki jo lahko pripišemo vodilnima kulturnikoma med koroško duhovščino Ksaverju Mešku in Jakobu Sokliču, in sicer toliko bolj, ker ga je slednji najbolj zaznamoval z lastnim deležem, prvi pa mu je napisal znameniti uvodni prispevek o mestecu med gorami. Gotovo pa lahko že v tem prvem zaznavamo čvrst snovni okvir, bolj ali manj značilen za večino poznejših koroških primerkov. Temu po skoraj petnajstletnem presledku, a zato z močnejšim zamahom, sledijo Ravne na Koroškem, ki v letu 1965 pričnejo pomemben niz treh desetoobletniških gimnazijskih zbornikov s skupnim naslovom *Med Peco in Pohorjem (I – III)*; prvi je posvečen dvajsetletnici gimnazije, temu svetilniku koroške kulture, kakor se je o njej v jedrnatem uvodu izrazil njen ustanovitelj, dolgoletni ravnatelj in dejanski pobudnik koroškega zborništva Franc Sušnik. Gimnazijski niz že leta 1968 prekinja in dopolnjuje zbornik *720 let Ravne na Koroškem (1248–1968)*. Na svoj način se gimnazijskim zbornikom od sedemdesetih let prejšnjega stoletja pridružujejo pogostejši, a manj obsežni zborniki slovenjegraškega šolskega centra, vendar dovolj široko naravnani, da jih lahko omenjamo v tem zapisu. Z ozirom na zgodnejše slovenjegraške in ravenske letnice nam Dravska dolina kaže precejšen zaostanek ob dejstvu, da se zbornik *Radlje skozi čas* pojavi šele v letu 1981. Toda najstarejše koroško mesto Slovenj Gradec (prva omemba leta 1267 in kraja z grajsko naselbino leta 1091, žal pa je 900-letnica te omembe minila zgodovinsko neobdelana) dobi svoj naslednji enakonaslovni zbornik prav tako po znatnem časovnem razmiku šele v letu 1980, vendar svojo zadevno tradicijo toliko odločneje nadaljuje s spoštljivim nizom treh zbornikov *Slovenj Gradec in Mislinjska dolina* v letih 1992, 1995 in 1999, za katerega lahko mirno zapišemo, da po svojem obsegu in znanstvenem

pomenu predstavlja doslej največji steber v sestavi koroškega zborništva. Seveda poleg koroških dolinskih in občinskih središč zlasti za jubilejne zbornike poskrbijo tudi manjši kraji ter cerkvene ustanove in niti ne tako poredko razna podjetja in društva. Kot primer navajam vas Šmartno pri Slovenjem Gradcu, ki je od nedavnega bogatejša celo za tri svoje zbornike: *Od podeželske trivialke 1811...do devetletke* (Osnovna šola Šmartno 2003), *Zbornik ob 60-letnici šmarškega kulturnega društva* (2006) ter najpomembnejšega od vseh *900 let Šmartna pri Slovenj Gradcu 1106–2006*. Za slovenski kulturni prostor so vsaj enako pomembni zborniki iz podobnega kroga izdajateljev na Koroškem z druge strani meje, recimo tisti s slovenske gimnazije v Celovcu in z drugih slovenskih šol ter še za primer *Zbornik 800 let župnije Tinje (Festschrift 800 Jahre Pfarre Tainach 1195–1995)*. Krajevne zbornike po svoji strani prav tako dopolnjujejo takšni širši krajinski celoti namenjeni in tudi v tej zvezi imamo spet pred očmi ravenski zgled s knjigo *Mežiška dolina* iz leta 1993.

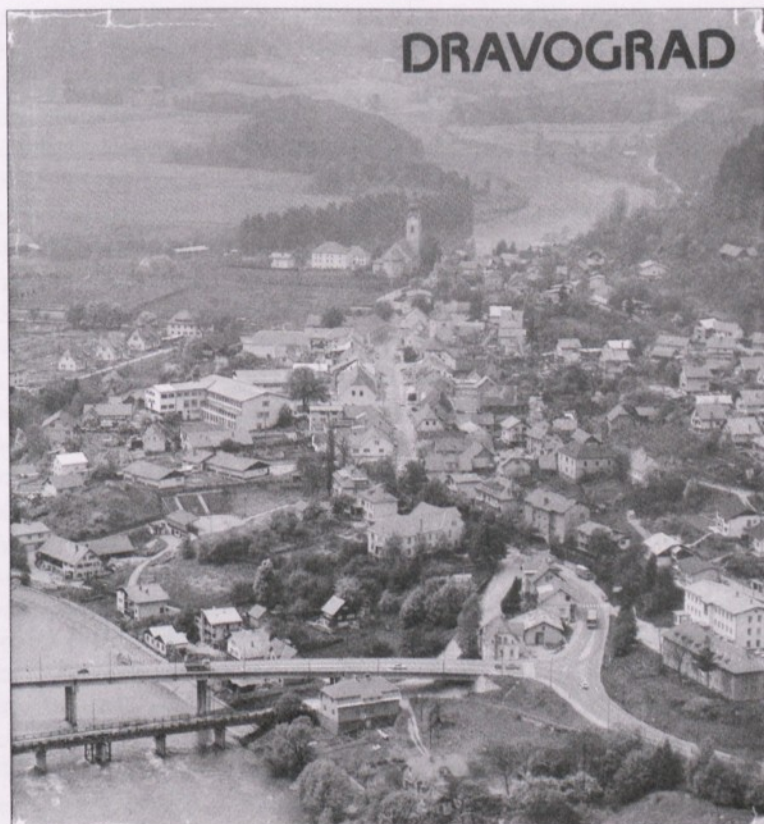
Tolikšen odmik od naslova se mi je zdel smiselni zaradi ustrežnejše umestitve obeh dravograjskih zbornikov v koroški prostorski in časovni okvir. Omenjeno je že bilo dokajšnje zaostajanje Dravske doline in Dravograda, kjer so se očitno nekoliko obotavljali predvsem zaradi svoje 800-letnice v letu 1985, da so s tem toliko bolj poudarili svojo počastitev po vsej priliki najstarejšega slovenskega trga. Naslov jubilejnega prvega zbornika *800 LET – DRAVOGRAD 1185–1985* (s pomembnim podnaslovom *Zbornik znanstvenih, strokovnih in poljudnih razprav*) je pač samoumeven. Ni pa tako samoumevno, od kdaj se naj dejanski obstoj trga sploh šteje. Prispevki v tem zborniku nas o tem puščajo nekako v dvomu in celo novejši splošni viri so pri tem zares splošni, dejstvo je le, da letnico 1185 v Krajevnem leksikonu Slovenije IV (DZS 1980) v geslu o urbanem naselju Dravograd Olga Moder zapiše s skopim pojasnilom, da je tedaj dotakratna sejemska vas postala trg, v Enciklopediji Slovenije 2 (MK 1988) pa se ji z enako letnico pridružuje uredništvo enciklopedije. Glede tega je Krajevni leksikon v novi izdaji iz leta 1995 manj določen, saj v zadevnem geslu Vladimir Drozg zapiše, da se trg prvič omenja med letoma 1180 in 1192.

Prvi uvodnik *Zborniku na pot* je napisal predse-

dnik skupščine občine Franc Vreš; daje nam dober najnunejši vpogled v sočasni položaj tako trga kot občine, v njune vezi z bližnjim zamejstvom ter s sosednjimi občinami in s srbsko pobrateno občino Lučani. Dopolnjujeta ga kratek bolj podatkovni dodatek uredništva *Občina Dravograd* in Olga Moder z zemljepisno gospodarskim in naravoslovnim orisom *Občina v prostoru*, kjer se lepo bere tudi izraz korošec za mrzli severovzhodni veter. Prvi izrazitejši zgodovinski prispevek *Dravogrjski svet do leta 1600* je delo Jožeta Koropca, ki med drugim omenja, da so krajevni veljaki že sredi 13. stoletja ponovno zamudili preskok iz trga v mesto. In skoraj gotovo so ga še kdaj, saj se je to zgodilo šele v naj/novejšem času leta 2006.

Žal se je sicer vedno vsestranski zgodovinar Koropec povsem izognil nastanku prve cerkve sv. Vida (pričetek gradnje 1171) in ustanovni tržni letnici kakor tudi protestantskemu obdobju Dravograda, ki prav tako dejansko še sodi v časovni okvir njegove raziskave. Po svoji strani ga s celostno krajevno zgodovino dopolnjuje Jože Curk v prispevku *800 let Dravograda* ne glede na dejstvo, da njegov naslov obeta preveč, ker svojega spisa snovno dejansko sploh ne pripelje do jubilejnega leta 1985. Sprva postavlja prvo omembo naselbine Traberch že v leto 1161 in razvoj v trg z letom 1185, ko so njegovi Trušenjski gospodje že dogradili graščino, omenjeno cerkev in mostova preko Drave in Meže in stopili v fevdno razmerje s šentpavelskim samostanom, nepričakovano je le, da malo dalje točno letnico razvodeni z izrazom okoli leta 1185. Dravograd sicer previdno uvršča le med pet najstarejših trgov na Koroškem ter med najstarejše v celinski Sloveniji. Prvi del spisa J. Curk naslanja na listinske vire in kot najpomembnejše tržane našteva mitničarja (v letu 1268), sodnika (1317) in učitelja (1523), na Valvasorjevo upodobitev kraja v *Topografiji Koroške* leta 1688 ter še na niz naslednjih poslikav do zadnje leta 1892 na Travnekarjevi razglednici. Za trško šolstvo sta pomembni še navedbi, da mu je od leta 1820 do 1871 služila stara mežnarija in potem vse

do prve namenske stavbe (šele leta 1967) tako imenovani spodnji grad, ki ga odtlej uporabljajo trgovska podjetja.

Bralca gotovo ali vsaj verjetno moti, da so po županovem uvodniku vsi naslednji prispevki neavtorizirani oziroma nepopolno avtorizirani šele na zadnji 112. strani besedila. S tega vidika je neodgovorno pomanjkljivo tudi kazalo na predzadnji strani, kjer ga tudi sicer ni lahko odkriti. Tak spodrseljaj pač moramo pripisati morda premalo izkušenemu uredniškemu odboru, ki mu je načeloval Franc Vreš. Poleg tega so podatke o knjigi zapisali tako, da pri nekaterih naslovih člankov skoraj ni mogoče do kraja ugotoviti, kdo je kaj zares napisal. To bom poskusil uganiti tudi sam z upanjem, da mi bodo pravi pisci oprostili morebitne skrajno nezaželene zgrešitve. *Industrijsko obdobje* od okrog 1850 do razpada cesarstva pred koncem leta 1918 ter *koroški plebiscit*, v katerega Dravograd sicer ni bil zajet, in znamenito *priključitev Libelič* Jugoslaviji obravnava zgodovinar in libeliški domačin Marjan Kos in temu poglavju doda še železnico proti Mariboru (1863) in Slovenj Gradcu (1891), nasilno germaniziranje Korošcev že v cesarstvu ter temu nasprotno slovensko deklaracijsko gibanje proti koncu I. svetovne vojne z znanim slovenskim zborovanjem v Šentjanžu v Mislinjski dolini, ob vsem tem pa še težke boje za severno mejo po končani svetovni vojni. Isti pisec objavlja tudi *Dravograd med obema*

vojnama s ponovnim silovitim pritiskom Nemcev v tridesetih letih po Hitlerjevi zmagi v Nemčiji in do obmejnih narodnoobrambnih taborov študentske mladine tik pred II. svetovno vojno.

Razpravo *Občina Dravograd med narodno osvobodilno vojno* je ob Marici Korošec (*Množično izseljevanje*) napisal Maks Šavc. Snovi je imel obilo že s tridnevno borbo obmejne enote kraljevske vojske, kar je aprila 1941 edinstveni junaški primer obrambe v napadu nemške armade na Jugoslavijo, in nič manj z zavednimi partizanskimi družinami, od katerih so mnoge postale žrtve nepredstavljivega nemškega nasilja, s katerim se je okupator še posebno grozljivo maščevalno znašal nad Slovenci predvsem zaradi omenjenega dvakratnega odpora zaradi priključitve Libelič Sloveniji in v Dravogradu ob pričetku II. svetovne vojne. Nemški uničevalni bes se je v tem obdobju eden za drugim končal z barbarskim pohodom horde na nebranjene slovenske domačije, ki so jih Germani najprej izropali z vso opremo in živino vred, nato pa domače največkrat od otrok do starcev vred pognali v mučniško smrt v njihovem gorečem domu. Nečloveško trpinčenje so mnogi morali prestajati tudi v strašni dravograjski mučilnici samo zaradi tega, ker so bili kot Slovenci napoti nemškemu prodoru proti jugu, ki so se mu celo drznili upreti. Grozljiva krutost je doletela tudi Meškovega stanovskega sotrpina dravograjskega prošta Matija Munda (... Kdo bi le mogel opisati grozote tistih dni ..., je zapisal), da je to kalvarijo komaj preživel samo s svojo izredno voljo, ponosno vzdržljivostjo in z neuklonljivo slovensko pokončnostjo.

Iz zbornikovega gradiva ni razvidno, komu naj pripišem precej obsežen in temeljit prispevek *Gospodarski razvoj občine* s smelo trditvijo v prvem odstavku, da Dravograd prav obrtni dejavnosti dolguje, da je najstarejši trg na Slovenskem. Ta prispevek nepričakovano sklene pregledno in zgodovinsko zasnovan razdelek *Otroško varstvo* (s pričetki leta 1922), *šolstvo* (od leta 1820), *zdravstvo* (s pričetkom v kraljevini Jugoslaviji), *skrb za starostnike* (od leta 1950), ki bi si dejansko zaslužil samostojno poglavje, ker na področje gospodarstva tako ali tako ne spada. Po podatkih o knjigi je nekatera poglavja *oblikovala* (torej pač tudi sama napisala) skupina osmih piscev (Katica Jeseničnik, Krista in Miha Ločičnik, Betka Kolenbrand, Jože Laznik, Konrad Ferk in Franc Pečnik), seveda pa tako ne moremo vedeti, kdo je npr. dejansko napisal prispevka *Turizem v kraju*, v okviru katerega je najbrž po pomoti slika *Gozdarnica Dravograd*, ki v besedilu tako ali tako ni omenjena, vendar pri tem ne gre izključiti pomisli, da je stavba zaradi opazne slogovne posebnosti lahko tudi turistično zanimi-

va. Lepo pregledno in povedno zelo dobrodošlo je poglavje *Naravna in kulturna dediščina*, v katerem je gotovo preskromno omenjen mineral dravit, poldrag kamen iz okolice Libelič in Dravograda.

Nasploh pa zaidemo v težavo, ker posamezni pisci niso navedeni niti ob lastnem besedilu niti v kazalu in zares se lahko samo začudeno sprašujemo, zakaj jih je bilo treba skrivati. Toda bralec lahko iz podatkov na koncu besednega dela knjige v svoje veliko zadovoljstvo vendarle brez večjih težav odkrije, da je *Rastlinstvo in živalstvo* zelo poznavalsko napisal Branko Vreš. Na enak način razberemo, da je sestavek *Vzhodnokoroški govori* prispevala vodilna slovenska narečjeslovka Zinka Zorko, ki pa kakšen vzorec osvetljuje s takšnim izrazom, da bi že potrebovali prevod iz koroščine v slovenščino, npr. za besedo dawé. Avtorsko dosledno nerazviden je prav tako sklepni del *Društvena dejavnost*, ki bi mu ob sicer osupljivi razsežnosti kdaj koristila natančnejša naslonitev na zgodovino, npr. od kdaj je tu (bila) glasbena šola. V tem prispevku se z veseljem bere razdelek (čudno umeščen med *Lovstvo* in *Gasilska društva* namesto v *Šport*) *Veliki uspehi Sandija Ambroža* o evropsko uveljavljenem dravograjskem plavalcu iz obdobja 1975–1985. Besedilom sledi lep niz nič manj kot 119 barvnih slik, med katerimi pa recimo ni dravita; nenavaden je tudi razpored, saj je npr. pet posnetkov Libelič na prav tolikih različnih mestih. Nekateri podpisi so pomanjkljivi, tako da npr. pri slikah 29, 86 in 105 ne zvemo, od kod so motivi, sliki 19 pa zmanjšuje vrednost težka slovnicična napaka v podpisu Tržko jedro. Seveda bi lektorica Krista Ločičnik pri morebitnem ponovnem preverjanju besedila to napako zlahka odpravila.

Prihranjeno imam še eno svojsko netočnost. Ob koncu naštevanega gradiva na strani 111 celo beremo naslov prispevka in ime pisca, ki ju bomo v knjigi zaman iskali. Toda končuje jo lepo pregleden barvni zemljevid občine Dravograd, ki ga je izdelala *Geodetska medobčinska uprava Slovenj Gradec*. Vse omenjene pomanjkljivosti v knjigi pa kvečjemu manj bistveno zmanjšujejo njen pomen. V njej ni težko najti zavidljivega znanja, veliko je tudi čustvenih pretresljivosti in takšnih ali drugačnih lepot.

Z letnico izida 2005 je naslednji zbornik *DRAVOGRAD NA STIČIŠČU POTI* torej dozoreval dvajset let in v javnost prišel na 240 straneh velikosti 24,5 x 28,5 cm veliko obsežnejši, slikovitejši in barvitejši in sploh v primerjavi s prvim socialističnim skromnežem še veliko razkošnejši. In tudi potratnejši, saj se naslovna stran v vsej velikosti na začetku pojavlja kar trikrat. Vmes sta podatkovna stran in tista, namenjena vsebini. Izdajatelj

ostaja občina Dravograd. Štiričlanskemu uredniškemu odboru načeluje katalogizirana urednica Aleksandra Gradišnik, v njem so še Matjaž Jež, Marjan Kos (poleg Branka Vreša edini pisec še iz prvega zbornika) in Brigita Rajšter, zatem pa ob omenjenih v abecedni razporeditvi sledi še enajst piscev besedil. Fotografsko gradivo je prispevalo 11 avtorjev in pet arhivov. *VSEBINA* navaja samo tri dele, vsi so avtorizirani z množico piscev, a je navzlic temu slabo pregledna, ker ne zajema obsega po straneh, kakor tudi ne dveh ustrezno kratkih uvodnikov. Prvi je *nagovor* županje Marijane Cigala, drugega, ustaljeno naslovljenega *Knjigi na pot*, je prispeval uredniški odbor; oba se vsaj na kratko navežeta na predhodni zbornik. Drugi uvodnik nam hvalevredno prinaša tudi vsebinski okvir, ki ga pripisuje tudi nekaterim raziskovalnim pobudam, izhajajočim iz prvega zbornika. Najobsežnejši je s 120 stranmi prvi del *Sprehod skozi čas*, ki so ga napisali Marjan Kos, Svetlana Kurelac, Marjan Linasi, Lilijana Medved in Brigita Rajšter. Omenjeni obseg je seveda razumljiv, saj tu v devetih razdelkih dobimo celotno zgodovino kraja od prvih dveh *Nastanek Dravograda* ter *Gospodstvo Bukovje in Dravograjsko gospodstvo do 15. stoletja* do zadnjih dveh *Dravograd po II. svetovni vojni* ter *Dravograd v obdobju osamosvajanja Slovenije*. Ob tako dobri členitvi, ki bi jo tu že zaradi prostorske omejitve le s težavo še podrobneje navajal, sem pogrešal več pozornosti obdobju protestantizma, odpravljenem dokaj skromno in prekratko. Sicer pa smo spet v podobno neljubi zadregi, ker težko ponovno sprejemamo dejstvo, da ni očitno, kdo od navedenih petih piscev je kateri razdelek napisal. Celotno besedilo spet prepleta pretežno barvno slikovno razkošje, ki nam ga kdaj pa kdaj zmoti premalo ali celo nič dokumentirani posnetek, kakor recimo tudi zadnji, že prostorsko preveč stisnjen, vendar vsaj zelo ustrezno naslovljen *Saditev spominske lipe ... ob razglasitvi samostojnosti 25. junija 1991*, a kaj, ko ob njem niso zapisana imena tistih treh občanov, ki jih je doletela čast, da opravijo to znamenito zgodovinsko dejanje. To je ravno skladno z dejstvom, da pri nas imena posameznikov velikokrat preveč izpuščamo, kar se še marsikje opaža tudi v tej knjigi.

Kar osem sotrudnikov je združilo ustvarjalne sile in napisalo, v kazalu kot *Narava*, zelo kratko naslovljen 53 strani dolg drugi del zbornika: Jurij Gulič, Franc Janžekovič, Matjaž Jež, Tone Novak, Martin Vernik, Branko Vreš, Davorin Vrhovnik in Zmago Žorž. Smotrno so si določili oziroma najbrž sami napisali ustreznejši naslov skupnega prispevka *Kamnine in minerali na območju občine Dravograd*. Za svoj naravoslovni delež so nam

privoščili osvežujočo živozelena barvo tiskarskega papirja, ki nikakor ne škodi naravni pestrosti številnih barvnih vložkov in vse skupaj nam daje izredno lep vpogled v naslovno vsebino, katere osnovno jedro je nedvomno *Zgodba o dravitu* (tu seveda po nepotrebnem zapisanem z *D*), tem črno lepem in v Sloveniji samo tukaj najdljivem poldragem kamnu. Pomanjkljivosti kazala se žal spet nadaljujejo, saj v njem ne najdemo niti nadaljnje členitve tega razdelka: *Rastlinstvo in rastje*, *Ptice*, *Ribe*, *dvoživke in drugo živalstvo* niti razdelka *Karbelova jama*. Da so bili vsebinsko zares temeljiti, dokazujejo odlične preglednice, med njimi *Minerali po abecednem vrstnem redu* (33), *Seznam piškurjev in rib* in kar 46-delni spisek *Naravne vrednote Občine Dravograd*. Slednje posebno nazorno prikazuje namenski zemljevid *Naravne vrednote in naravovarstveno pomembna področja*.

Preostane nam še sklepni tretji del knjige *Podobe današnjega Dravograda* na 41 straneh. Napisale so ga Aleksandra Gradišnik, Jožefa Heber, Metka Ločičnik in Marjeta Podgoršek Rek. Sestavljajo ga razdelki *Topografski oris*, ponazorjen z dvostranskim zemljevidom občine in kraja, *Gospodarstvo občine*, *Kmetijstvo*, *Turizem*, *Družbeni razvoj*. Vsi sestavki so dobro dokumentirani. Zlasti zadnji razdelek vključuje nekatere koroške medobčinske ustanove s poudarkom na središčni legi dravograjske občine v koroški krajini.

Posebnost tega zbornika je izredno pretežno barvno slikovno bogastvo, ki za razliko od prvega zbornika smotrno sproti spremlja z njim povezano besedilo.

Za lektoriranje je vpisana Branka Fišer. Pri tako obsežni knjigi je še toliko več možnosti za spregled zlasti manjših napak. Kakor že v prvem zborniku je kar veliko težav z vejicami, pojavljajo se še druge slovnične in pravopisne nepravilnosti, niti ne tako redko prav tako naletimo na neizoblikovane in nepopolne stavke. Ob takšni ugotovitvi navadno zapišem, da kaj takega ne more razvrednotiti knjige in prav gotovo to velja tudi v tem primeru. Nasprotno, knjiga je celostno gledano tako vsestranska in spodbudno lepa, da lahko komur koli služi za zgled pri načrtovanju še kakšnega novega zbornika.

Franček Lasbaher

Z DOMOVINO ZDOMA – diplomat Alfonz Naberžnik

Alfonz Naberžnik se je rodil 3. junija 1937 v dvorcu Bukovje pri Dravogradu, kjer je oče pri takratni gospodi delal kot oskrbnik in lovski čuvaj, saj kot strojni ključavničar ni dobil ustrezne zaposlitve.

Fotografija krsta. Spredaj boter Erhatic s soprogo, sestra Mira, stojijo starši v sredini in babica.

Življenje na Bukovju pozna samo po pripovedih. Bilo je očitno pestro in po bankrotu zadnjih dedičev družine von Kometer zaznamovano z menjavo več lastnikov. To je bil tudi razlog, da se je družina preselila na Muto, kjer je oče dobil zaposlitev v tamkajšnji tovarni. Na Muti je med nemško okupacijo končal prvi razred osnovne šole in jo nadaljeval po vojni.

Na maminih kolenih, leta 1938, pred dvorcem Bukovje.

Po končanih 4 razredih osnovne šole je leta 1948 začel obiskovati novo osnovano gimnazijo na Ravnah na Koroškem in sicer kot prva generacija prvošolcev. V času šolanja na gimnaziji, ki so ga pestile prostorske težave utesnjenega gradu in v prvih letih stroga vzgoja v dijaškem domu, se je kmalu začel zanimati za kulturo.

Ravenski gimnazijski dijak, leto 1951

Ko se je pouk začel v novi, še ne docela izgrajeni stavbi današnje gimnazije, se je mladi dijak začel ukvarjati s plesom in igro. V dveh zaporednih letih je pripravil s sošolkami baletne večere, nastopali so na Ravnah, gostovali v Slovenj Gradcu, Velenju, Radljah ... Z izkupičkom predstav je omogočil, da je ves razred šel na počitnice na morje.

Baletni program: Salome (glasba Stolz), Hrestač (glasba Čajkovski), Rdeča kapica.

Na fotografiji A. Naberžnik v vlogi vraga, sople-salka Vida Kavčič.

Balet ga je tako prevzel, da se je v Ljubljani, ko se je vpisal na ekonomsko fakulteto, prijavil tudi na avdicijo v baletni šoli. Bil je sprejet in profesorji so mu bili pripravljene pokazan talent podpreti z dodatnim šolanjem, da bi hitreje napredoval.

Vendar so se stvari obrnile drugače - zmagala je gimnazijska ljubezna do žene Julije, ki se ni strinjala z njegovimi baletnimi ambicijami. In, gledano nazaj, je imela prav.

Balet Rdeča kapica: Vida Kavčič, Joža Praper, Mira Strmčnik in A. Naberžnik.

Na ekonomski fakulteti je diplomiral 1961 in se istega leta zaposlil na Gradbenem podjetju Dravograd ter se tudi poročil.

Poroka v Celju, avgusta 1961.

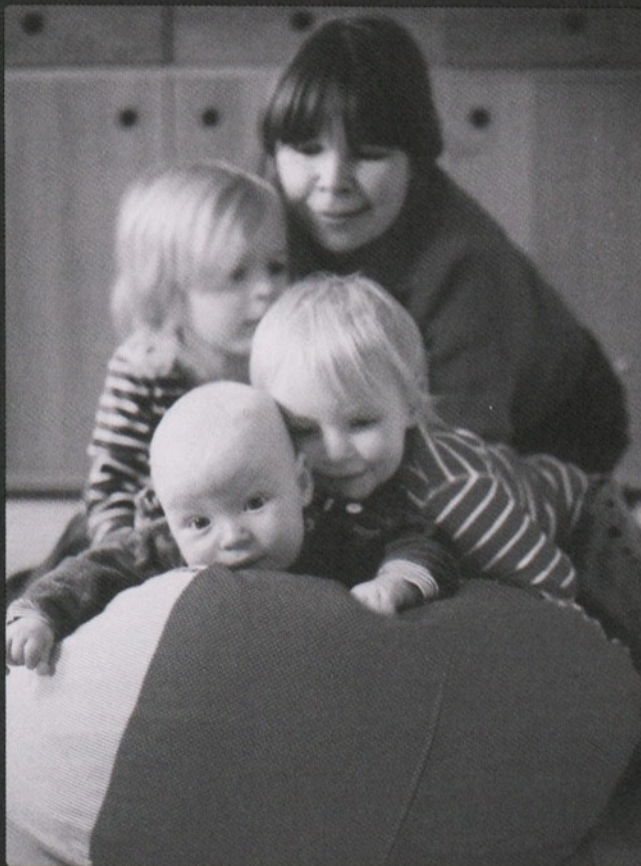

Naslednje leto je moral odslužiti vojaški rok in sicer v Zrenjaninu, kjer je trimesečne trde vaje v pešadijski enoti zaključil kot »čato« v pisarni poveljstva.

Vojak JLA, Zrenjanin leta 1962.

Po vrnitvi iz vojske je nadaljeval delo v Gradbenem podjetju in se začel tudi družbenopolitično udeleževati. V dobi reformiranja Zveze komunistov v bolj demokratično smer je bil sekretar Občinskega komiteja ZK. Poleg tega je v večernih šolah predaval knjigovodstvo, nemščino in družbenopolitično ureditev. Honorarji za to dejavnost so bili dobrodošel vir prihodkov, saj je mlada družina začela v letu 1970 graditi v Dravogradu svoj dom. Leta 1964 se je v družini rodila Tadeja, leta 1968 pa Martina. V veselje starih staršev je vsaka rodila po tri otroke – vnuke, pet fantov in eno dekle.

Hčerki Tadeja in Martina z otroki.

Prelomno leto v življenju družine Naberžnik je bilo leta 1973. Takrat se je odločil za spremembo v poklicnem življenju. Sprva je nameraval kot strokovnjak v okviru Mednarodne tehnične pomoči Jugoslavije oditi v Ugando, vendar se je nato bolj ogrel za ponujeno priložnost dela v diplomaciji. Opravil je sprejemne izpite na Ministrstvu za zunanje zadeve v Beogradu in začela se je nova karierna pot. Prva zaposlitev v tujini je bilo delovno mesto konzula v avstrijskem Linzu.

Sprejem pri iranskem častnem konzulu v Linzu.

V Linzu in v deželi Gornji Avstriji je bilo zaposlenih veliko jugoslovanskih delavcev, ki so potrebovali vsestransko konzularno pravno zaščito, ki je večkrat preraščala v sfero psihološke, medčloveške pomoči. Paleta težav je bila zajeta v loku od rojstva do smrti razseljenih oseb – in v spominu je ostalo veliko lepih, a tudi tragičnih dogodkov.

Prireditve za delavce v Linzu.

Po nekaj več kot štirih letih se je vrnil v Beograd, kjer je na Ministrstvu za zunanje zadeve prevzel delo svetnika za zaščito manjšin. Po letu dni je bil leta 1979 premeščen kot konzul na Generalni konzulat SFRJ v Celovec. To je bilo posebno lepo in družabno obdobje tudi za vso družino. Žena Julija je namreč koroška Slovenka in to je bil nedvomno dodaten motiv za njeno podporo moževemu delovanju. Zvestne in pestre aktivnosti koroških Slovencev za ohranitev narodnostne in kulturne identitete je konzul Naberžnik podpiral kot predstavnik države in skušal delovati povezujoče med takratnima dvema političnima manjšinskima organizacijama. Z ženo sta obiskovala številne prireditve in na ta način kazala, kako pomembni so medčloveški odnosi in druženje.

Srečanje pri družini Smrtnik (M. Ribičič, dr. M. Grilc).

Sprejem pri častnem konzulu Nemčije g. Kernu v Celovcu, na fotografiji tudi kmetijski minister ZRN g. Ertl.

Sprejem pri deželnem glavarju (takrat že v pokoju) Hansu Simi.

Sprejem na generalnem konzulatu SFRJ v Celovcu. Na fotografiji župan Celovca g. Guggenberger in ravnatelj Slovenske gimnazije g. Vospernik.

Plesna prireditev policije v Celovcu.

Gospa Julija Naberžnik se vpisuje v knjigo žalosti ob smrti predsednika Tita.

Delo na Veleposlaništvu SFRJ na Dunaju v času med 1986 in 1990, kjer je delal kot namestnik veleposlanika, je pomenilo pridobivanje novih, razsežnejših izkušenj. Posebej zahtevni sta bili njegova funkcija kot veznega člana med t.i. Mednarodno zgodovinsko komisijo, ki je razčiščevala nacistično preteklost takratnega avstrijskega predsednika republike K. Waldheima in jugoslovanskimi organi. Proti koncu mandata pa pomoč pri navezovanju stikov slovenskih politikov z avstrijskimi institucijami, pri katerih se je iskala podpora za porajajočo samostojnost Slovenije.

Sprejem ob državnem prazniku na veleposlaništvu, na Dunaju v gosteh Josip Vidmar.

Dubravka Tomšič na gostovanju na Dunaju ob slovenskem kulturnem prazniku.

Po vrnitvi z Dunaja je v času do junija 1991 kot pooblaščen minister delal v Beogradu kot nacionalni koordinator mednarodnega sodelovanja Pentagonala (Avstrija, Italija, Jugoslavija, Poljska, Madžarska), današnje še delujoče srednje evropske iniciative. To je bila v dogovoru avstrijskim zunanjim ministrom tudi ena izmed platform, ki jo je Slovenija koristila za seznanjanje mednarodne javnosti o namerah samostojnosti.

Fischer, sedanji predsednik Avstrije, na sprejemu ob državnem prazniku na Veleposlaništvu SFRJ na Dunaju.

Po vrnitvi iz Beograda, 26. junija 1991, je bila prva dejavnost A. Naberžnika vezana na delo mednarodne opazovalne misije, ki je nadzirala na Brionih dogovorjen trimesečni moratorij osamosvajanja Slovenije. Pri delu z mednarodnimi opazovalci je, v sicer napetem vzdušju, vendarle lahko čutil naklonjenost opazovalcev do slovenskih odločitev.

Opazovalci EU: z leve od A. Naberžnika g. Poncet, vodja misije iz Francije, in B. Cerar iz Ministrstva za zunanje zadeve.

15. januarja leta 1992, torej takoj po mednarodnem priznanju Slovenije s strani EU, je bil Naberžnik poslan kot odpravnik poslov na novoustanovljeno veleposlaništvo v Nemčiji, v Bonn. Po nominiranju veleposlanika je ostal tam kot njegov namestnik in opravljal naloge do 1996. leta. Težave z delovanjem veleposlaništva, ki je bilo v prvi fazi brez prostorov in opreme, so sodelavci premagovali z dobro voljo, s čustveno zavzetostjo in zavestjo, da pomagajo graditi pomembne mostove mednarodnega uveljavljanja.

Zgradba, v kateri je delovalo prvo slovensko veleposlaništvo v Bonnu.

Obisk premiera Peterleta pri zdomcih v Essnu leta 1992.

Predsednik MOK Samaranch, ko je Slovenija skupaj z Avstrijo in Italijo skušala dobiti kandidaturo za skupne olimpijske igre.

Predavanje A. Naberžnika o Sloveniji kot kandidatki za EU v Düsseldorfu.

Sprejem pri francoskem ambasadorju v Bonnu.

Otvoritev razstave nekaterih slovenskih slikarjev v Berlinu.

Po prvem službovanju v Bonnu je na Ministrstvu za zunanje zadeve Republike Slovenije prevzel službo za stike z javnostjo in diplomatski protokol. Zlasti vodenje protokola je bilo časovno zahtevno in marsikaj je bilo treba še urediti, saj je šlo za prva leta samostojnosti tudi v tem pogledu. Priprave na srečanja doma in v tujini so bile priložnost, da je spoznal veliko osebnosti političnega in javnega življenja doma in iz tujine.

Akreditacija kitajskega veleposlanika

Obisk bosanskega ministra za zunanje zadeve.

Obisk državne sekretarke ZDA M. Albright.

Papež Pavel II. na obisku na Dunaju, sprejem za diplomatski zbor, leta 1988.

Leta 1998 je postal veleposlanik Republike Slovenije, sprva še v Bonnu, od leta 2000 pa v Berlinu. Imenovanje je štel kot vrhunec svoje diplomatske kariere. Že preselitev iz Bonna v Berlin je bila poseben logističen izziv. V Berlinu je moral najti prostore za veleposlaništvo in za veleposlaniškovo rezidenco in oboje je na uglednih naslovih.

Veleposlaništvo Republike Slovenije v Berlinu, Hausvogteiplatz 4, neposredno v bližini nemškega zunanjega ministrstva.

Delovno je bilo težišče delovanja na promociji Slovenije kot kandidatke za NATO in EU. Glede na dejstvo, da je Nemčija pomembna članica, je bilo opravljenih veliko obiskov v obe smeri in to na vseh pomembnih ravneh.

Akreditacija veleposlanika Alfonza Naberžnika pri predsedniku ZRN R. Herzogu.

Predsednik R Slovenije Milan Kučan na svetovni razstavi v Hannoveru.

Menjava nemških predsednikov Herzoga in Raua.

Nemški notranji minister g. Schily izroča veleposlaniku Naberžniku knjigo Schengenskih pravil.

Otvoritev razstave Mirsada Begića in Jožeta Tisnikarja v Berlinu.

Zadnji povratni obisk sedaj že pokojnega predsednika ZRN J. Raua Sloveniji je bil tudi zaključek aktivnega dela Alfonza Naberžnika, saj se je neposredno po tem upokojil.

Prihod nemškega predsednika Raua na letališče Brnik.

NIT – o snovanju mednarodne razstave sodobnih vizualnih umetnosti ob jubileju Koroške galerije likovnih umetnosti

(18. maj–7. oktober 2007)

Petdesetletnica delovanja ustanove, kot je Koroška galerija likovnih umetnosti, ki ima status javnega zavoda in soustvarja mrežo slovenskih muzejev, pomeni za vse zaposlene tako potrditev dela preteklih let kakor tudi veliko odgovornost v nadaljnjem programskem snovanju. To se snuje dolgoročno, predvsem za obdobje naslednjih pet let, ko je dobrodošlo zastaviti vsaj največje projekte, ki so, če izznamemo pregledne retrospektive domačih likovnih umetnikov, večinoma mednarodnega značaja.

Projekt NIT se je pričel snovati vzajemno z gostujočo kuratoriko Majo Škerbot, umetnostno zgodovinarico in novinarko, ki sceno sodobne umetnosti že nekaj let spremlja v Berlinu, mestu, ki trenutno igra vlogo prestolnice različnih priložnosti. Med drugim je projekt pomenil tudi idejo o predstavitvi medija na področju sodobne umetniške produkcije, ki v takšni meri na slovenskih tleh še ni doživel premierne predstavitve – razen razstav srednjeveških tapiserij ali segmentov posameznih avtorjev, ki se v svojem ustvarjanju posvečajo tudi uporabi niti kot izraznega sredstva znotraj lastnega opusa. Med triintridesetimi sodelujočimi umetnicami in umetniki iz enajstih držav, med njimi je bilo osem domačih, se niti kot osnovnega materiala znotraj lastnega umetniškega ustvarjanja poslužuje večina umetnic in umetnikov.

Čeprav ima nit, če jo obravnavamo kot osnovno izrazno sredstvo, na področju likovne umetnosti, dokaj kratko zgodovino, (s pojavom avantgardnih gibanj v začetku 20. stoletja in po kratkem

ANU TUOMINEN, *Marati, kot / Like*
2001-2007, predmeti, bombažna nit in drugi materiali

SILKE WAWRO, *Oblačila kot metrsko blago - preproga /
Volksware Meterware, 2005, oblačila / clothes*

preporu ob koncu revolucionarnih umetniških gibanj), je dandanašnji število umetnikov, ki se izražajo s tem materialom, tolikšno, da lahko tovrstno obliko medija razumemo kot »fenomen v polju najsodobnejše vizualne produkcije«. Pa ne le ženske, tudi moški ustvarjalci posegajo po tovrstni predstavitvi svojega dela, kar je bilo na razstavi lepo razvidno – sodelovalo je osem umetnikov.

Razstavo smo osnovali kot celosten projekt prezentacije aktualnega umetniškega ustvarjanja z deli novejših datumov, kar je bila med drugim tudi težnja preteklih desetletij v okviru programske dejavnosti galerije. Zlasti priprave mednarodnih razstav in pridobitve del tujih avtorjev za galerijsko Stalno zbirko so odražale hotenje po širši prepoznavnosti in pomenile resen pristop k prispevku snovanja galerijske dejavnosti. Temu je svoje gotovo prispeval ustrezen galerijski prostor, zlasti pridobitev novih razstavnih površin konec sedemdesetih let. Od takrat dalje je najstarejši del galerije, ki je nekoč tvoril prostore mestne hiše in kasneje stanovanja, namenjen predstavljanju Stalne zbirke, novi del pa služi predstavitvi obča-

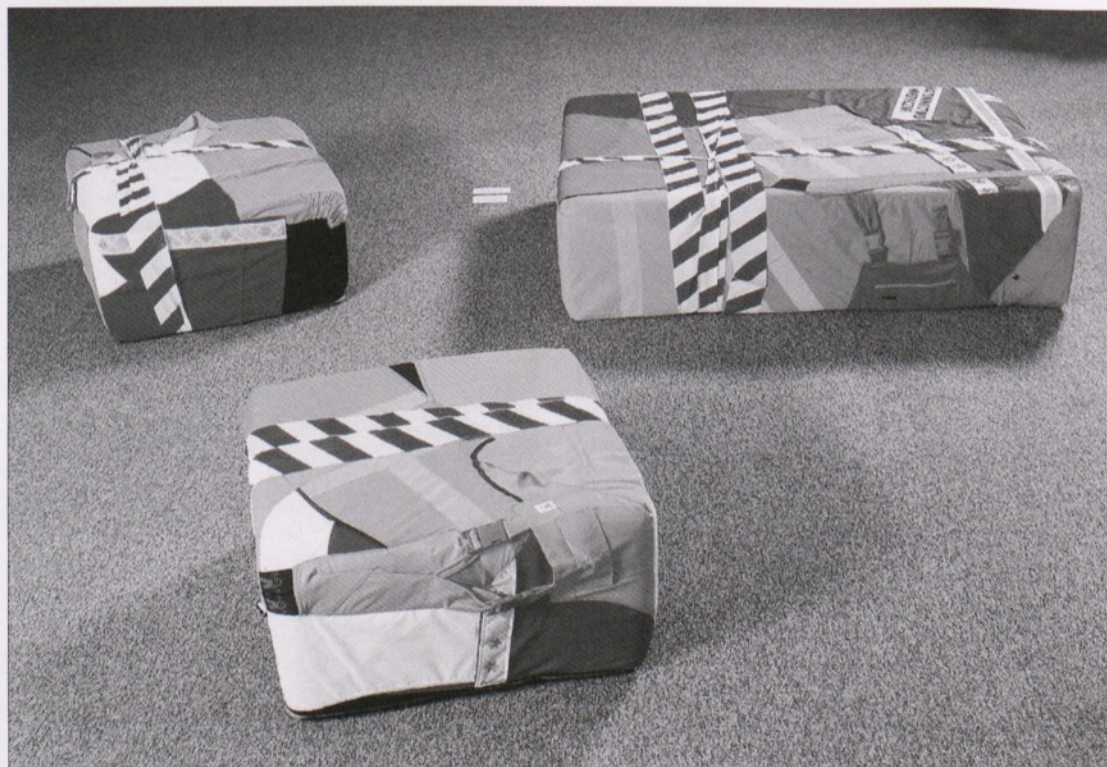
KULTURA

1 Genealogijo niti v zgodovini umetnosti in dela posameznih avtorjev je Maja Škerbot podrobneje predstavila v spremnem katalogu razstave NIT.

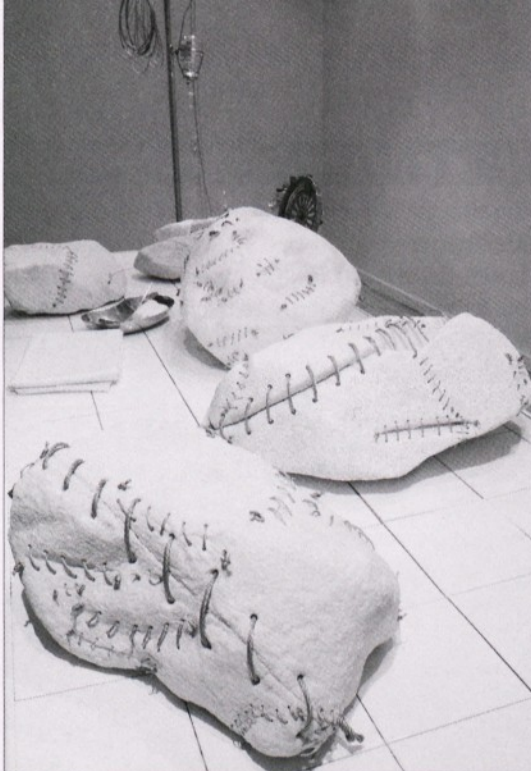
MARIJA MOJCA PUNGERČAR,
SOCIALDRESS DEZEN 01 GRAZ & LJUBLJANA, 2007,
instalacija, modna tkanina, širina 1,52 m, dolžina: 80 m,
100 % bombaž, primerno za šivanje (srajce, bluze, letna
vrhnja oblačila), cena: 8,99 EUR na tekoči meter

snih razstav. Tokrat je bil omenjeni prostor v vlogi namišljenega stanovanja z razdelki med posameznimi bivalnimi prostori, kjer so se obiskovalci sprehodili od kuhinje preko delovnega prostora in kontemplativnega intermezza do prostorov intimnega značaja. Takšna postavitve je bila namenjena predvsem lažji orientaciji obiskovalcev glede na razstavljenega dela, čeprav je bila postavitve na prvi pogled morda malce prikrita in je od slehernika zahtevala, da se posveti njenemu raziskovanju. Raziskovati je bilo zaželeno tudi izven galerijskih prostorov, saj sta razstavo dopolnjevali dve umetniški deli ali instalaciji, postavljeni pred vhodom v galerijo oz. nakupovalnim središčem. Drevo, imenovano 'Čipka Tree', ki je oblečeno v čipkaste in kvačkane kose ostalo prisotno tudi po zaključku razstave, priča o prisotnosti nekaterih umetnikov pri soustvarjanju celotnega projekta. Zlasti Kanadčanka Janet Morton, avtorica omenjenega dela, in Mehičanka Tania Candiani sta pridali velik delež k večdnevni dogajanju v tednu pred otvoritvijo. Prisotnost umetnikov pri postavitvi njihovih del je bila vsekakor zelo zaželena, bodisi zaradi same zahtevnosti postavitve ali zaradi instalacij, ki so bile zasnovane v namen naše razstave (S. Pelletier, B. Caveng, M. M. Pungerčar, J. van Koolwijk, T. Candiani). Ker smo celotno organizacijo projekta izvedli z veliko skromnejšim proračunom, kot bi veljalo za tovrstne projekte na tujem, so se pri realizaciji izkazali tako sami umetniki kot

ZUZANNA JANIN, Varnostne službe. Odpočijmo si., 2005, pena, oblačila, plastični trak, bučike

MICHAEL KOS, *Lazaret/Lazarett*, 2005 - 2006, kamni, žica, medicinsko orodje

vsi sodelujoči donatorji (podjetja in veleposlaništva). V želji, da bi priprava razstave zaživela tudi v širšem pomenu, smo se obrnili na dijake tretjega letnika Gimnazije Slovenj Gradec in posameznike, ki so z veliko mero pripravljenosti in dobre volje 'asistirali' posameznim umetnicam in umetnikom ter z njimi navezali pristne odnose. Nenazadnje je galerija kot takšna tudi nastala v združitvi posameznih želja in volje vseh, ki jim ni bilo vseeno glede kulturnega utripa mesta in širše okolice.

Sodobna umetnost je nemalokrat tudi težje razumljiva širši množici obiskovalcev, zato je bil eden zastavljenih ciljev razstave NIT približati sodobno umetnost z uporabo materiala, s katerim se tudi sicer vsakodnevno soočamo na takšen ali drugačen način. Takšen pristop se je izkazal za uspešnega, saj se je nemalo obiskovalcev poistovetilo zlasti z deli, ki so nastala s kvačkanjem ali vezenjem, torej dvema dejavnostma, ki še danes pomenita primat na področju utilitarne namembnosti.

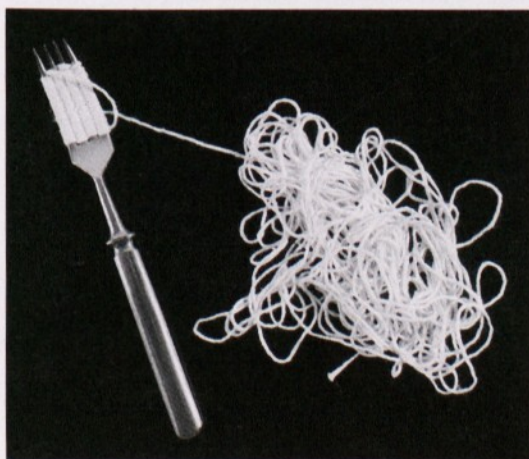
Kljub temu da smo se z razstavljenimi deli postavili ob bok uporabni umetnosti, ki jo specificiramo v krog domače in umetne obrti, je bilo z zgovornostjo celostne zasnove posameznega umetniškega dela in s strani obiskovalcev razvidno zavedanje, da so za predstavitev nekega samoumevnega predmeta in njegov povzdig na raven umetniškega ključnega pomena določeno predznanje, ideje in trdna volja v neizprosni prostoru množične umetniške produkcije zadnjih desetletij.

Aleksandra Rošer

Sodelujoče avtorice in avtorji:

ÉLODIE ANTOINE (Belgija)
 ROSALÍA BANET (Španija)
 WIEBKE BARTSCH (Nemčija)
 BARBARA BERNSTEINER (Avstrija)
 TANIA CANDIANI (Mehika)
 BARBARA CAVENG (Švica)
 LADA CERAR (Slovenija)
 ANDREJKA ČUFER (Slovenija)
 JOCHEN FLINZER (Nemčija)
 CLAUS FÖTTINGER (Nemčija)
 ZUZANNA JANIN (Poljska)
 METKA KAVČIČ (Slovenija)
 JUSTYNA KOEKE (Poljska)
 MICHAEL KOS (Avstrija)
 EDUARD LESJAK (Avstrija)
 MARTIN LÖFFKE (Nemčija)
 POLONA MAHER (Slovenija)
 ISA MELSHEIMER (Nemčija)
 JANET MORTON (Kanada)
 ALEN OŽBOLT (Slovenija)
 SANDRINE PELLETIER (Švica)
 MARIJA MOJCA PUNGERČAR (Slovenija)
 IRIS SCHIEFERSTEIN (Nemčija)
 SAŠO SEDLAČEK (Slovenija)
 CHIHARU SHIOTA (Japonska)
 KEI TAKEMURA (Japonska)
 ANDRÉ TEMPEL (Nemčija)
 ANU TUOMINEN (Finska)
 JULIA VAN KOOLWIJK (Nemčija)
 MARJOLIJN VAN DER MEIJ (Nizozemska)
 PETRA VARL (Slovenija)
 PATRICIA WALLER (Nemčija)
 SILKE WAWRO (Nemčija)

KULTURA

ANU TUOMINEN, *Marati, kot / Like*, 2001-2007, različni gospodinjski predmeti, bombažna nit in drugi materiali

KRONA, KRUH IN VRTNICE

Ob osemstoletnici rojstva andeške svetnice sv. Elizabete Ogrske

KULTURA

Letošnje slavnostno Elizabetino leto, ko praznujemo 800-letnico rojstva znamenite ogrske in turinjske svetnice, je v ekumenskem duhu zблиževanja protestantskega severa Evrope s katoliškim jugom med sabo povežalo številne kraje njenega češčenja širom Evrope od Coimbre na Portugalskem do Talina v Estoniji in od Winchestra v Angliji do Neaplja na jugu Apeninskega polotoka. Na stičišču teh poti križem Evrope, v samem srcu kontinenta, a nekoliko odmaknjeno od velikih prizorišč svetovne zgodovine, je v mestu ob Mislinji le dvajset let po smrti in šestnajst let po razglasitvi za svetnico zrasla božja hiša, morda prva med vsemi pozidana v čast Elizabete Ogrske, kar pa se ni zgodilo slučajno: vplivni cerkveni dostojanstvenik, oglejski patriarh in knezoškof Bertold V. Andeško-Meranijski, lastnik družinskih posesti na Slovenjgraškem, ki se je v svojem mestu na skrajnem robu oglejskega vplivnega območja mudil večkrat, je tukaj 30. aprila 1251 posvetil cerkev v slavo svoji občudovani, prerano umrli nečakinji, princesi na ogrskem dvoru in hčeri kraljevske sestre Gertrude iz rodu bavarskih grofov Andeških. Bertold se je kot poklicani varuh družinske tradicije z dolgo vrsto blaženih v bližnji in daljni rodbini ter zlasti kot izjemni častilec Elizabetinega spomina odlikoval že pred tem, saj je leta 1245 svojemu kapitlju podelil deset mark letnih prihodkov od oglejske mitnine, da bi lahko kanoniki vsa nadaljnja leta slovesno obhajali njen praznik, posebno češčenje pa je zapovedal po celotnem ozemlju nadškofije, s čimer je poslej sv. Elizabeta ostala s Slovenci do današnjega dne, ko nas s svojim čez vse čase aktualnim sporočilom nagovarja nič manj živo in navdihujoče.

V času, ko je bil svet več kot tri četrtno tisočletja mlajši, so se obrisi zunanjih oblik dogodkov morda zarisovali ostreje kakor danes. A pravo podobo življenja pred osemsto leti lahko le slutimo. S skopimi ohranjenimi viri jo lahko sestavljamo samo iz obdelanih koščkov zapisanega spomina, ki se v romantičnem zanosu očaranosti nad skrivnostno minulosťjo kot zaslepljujoči biseri velikokrat namišljene bleščave obnavljajo v osupljive in strastne zgodbe človeške nečimrnosti, kakršna nas nespremenljivo spremlja od zore civilizacij v naš čas, a kljub temu se zdi, da so ljudje visokega srednjega veka razliko med veseljem in bolečino, med srečo in nesrečo občutili globlje in bolj živo. Vse, kar so doživljali, je imelo tisto težo neposrednosti in dokončnosti, kot ga imata bolečina in veselje

Janez Gosar: Čudež z vrtnicami, freska, 1897. Severna stena prezbitarija župne cerkve sv. Elizabete v Slovenj Gradcu.

Čudež z vrtnicami

Po legendi naj bi se Elizabeta z naročjem kruha skrivaj napotila z gradu Wartburg v vas ob vznožju hriba med reveže, ki jih je pestila huda lakota, saj je zaradi slabe letine po celi Turingiji vladało veliko pomanjkanje. Pot ji je nenadoma prekrizal mož Ludvik, ki je sledil enakim vrednotam, a je bil vselej pod pritiskom sumničnej dvorjanov, ki niso bili zadovoljni z Elizabetinim nenavadnim in za dvorsko etiketo neprimernim ravnanjem. Povprašal jo je, če sme pogledati, kaj nosi, a ko je odgrnil plašč, so se iz naročja namesto kruha vsule vrtnice, s čimer je bila obvarovana jeze. Cvet vrtnice je Elizabetin najbolj prepoznavni svetniški atribut.

danes morda le še v otroški duši. Vsak dogodek je bil pomenljiv, usklajen z vrednotami ustaljenega življenjskega sloga. Tolikanj večje in rezko nasprotnje so zato predstavljale osebnosti, ki so v vsakdanjem življenju ravnale drugače, kot je bil običaj, zlasti še, če so pripadale vrhunskemu krogu plemstva, v katerem so vladale stroge zapovedi. Prav nič nenavadnega ni torej, da so ogrsko princeso Elizabeto, ki so jo že v rani mladosti po običaju spretnih političnih porok zaročili z dednim princem na turingijskem dvoru in jo poslali na grad Wartburg, kasneje, ko se je po zgodnji moževi smrti z rokami na oltarju cerkve v Marburgu odrekla vsemu svetnemu blišču in se posvetila skrbi za bolne, gobave in revne, razglasili za neprištevno. Z nenavadno predanostjo je neomajno sledila duhovnemu obzorju, ki ga je v času brezobzirnega cerkvenega kopičenja bogastva razsvetlil njen le nekaj let starejši sodobnik Frančišek Asiški, saj bržkone ni bilo v njenem času nikogar, ki bi dosledneje sledil osrednjemu Kristusovemu sporočilu o dejavni skrbi za bližnjega in nazorneje izpolnjeval zapovedi sedmih dobrih del: lačne nahraniti, žejne napojiti, brezdomce oskrbeti, gole oblačiti, bolne negovati, ujetnike obiskovati in mrtve pokopavati. Brez pomislekov in v popolni predanosti se je razdajala do konca, umrla je leta 1231 stara komaj štiriindvajset let. Z velikimi častmi in kot svetnico

Upodobitev Elizabetinih dobrih del, neznan avtor, ok. 1495, Wallraf-Richartz-Museum, Köln.

so jo pokopali v špitalski cerkvi v Marburgu, zato ne čudi, da jo je papež Gregor IX. le slaba štiri leta kasneje v dominikanski cerkvi v italijanski Perugi razglasil za blaženo.

O resnični osebnosti Elizabete Ogrske dejansko vemo zelo malo. Sveto kraljevo hčer in nazadnje služabnico najbolj ponižanih poznamo iz brezštevlnih besednih ali slikovnih upodobitev, ki so se skozi čas napajale v mnogih predstavah in interpretacijah, zaokroženih v mite in živopisne legende. Ko se pogovarjamo o sv. Elizabeti, se moramo vedno znova zavedati, da govorimo o njeni podobi, o ideji, ki jo simbolno uteleša, in manj o njenem zgodovinsko izpričanem življenju. Vendar pa: ali ni arhetipski potencial vsega človeškega vedenja, iz katerega rase temeljni vzorec vrednot medsebojnih odnosov v skupnosti vseh ljudi, sestavljen iz življenjskih usod posameznikov iz vseh obdobij zgodovine, ki so s svojim edinstvenim zgledom presegli običajni domet človeške eksistence in navdihujoče prerasli v brezčasni ideal, ki na koncu le še ohlapno ohranja stik z izvirno življenjsko zgodbo? Pripoved o sv. Elizabeti Ogrski ali Turingijski, kot ji pravijo v nemških deželah, je ena izmed takšnih velikih srednjeveških parabol o plemenitem bistvu človeške narave, že na samem začetku pred osemsto leti pa je zaznamovana z mikavno igro števil, s katero je podčrtana usodnost njenega zemeljskega poslanstva.

Elizabeta se je, tako pravijo najnovejša dognanja v luči letošnjega praznovanja, menda rodila 7. julija 1207 na ogrskem dvoru kralja Andreja II. in njegove bavarske žene Gertrude (Jere) Andeške, natančneje na gradu Sarospatak ob reki Bodrog na

Janez Gosar: Sv. Elizabeta streže bolnikom, freska, 1897. Severna stena prezbiterja župne cerkve sv. Elizabete v Slovenj Gradcu

Kip sv. Elizabete (koroške rezbarske delavnice, ok. 1515) na glavnem oltarju cerkve Marije Snežne nad Avčami nad Kanalom ob Soči.

vzhodu Madžarske, a v resnici lahko o letu princesinega rojstva sklepamo le iz poročila o njeni smrti: umrla je v noči od 16. na 17. november 1231 »v svojem petindvajsetem letu«. Datum rojstva je vsaj kar zadeva obstoječe zgodovinske vire torej neznan. Nič nenavadnega za srednji vek: ljudje so le približno vedeli, koliko so stari, v krščanski doktrini je bil pomemben le datum smrti. Sijajni rodbini Elizabetinih staršev iz prestižnih hiš tedanjega evropskega plemstva sta dali številne svetnike in blažene: v rodovnem deblu očeta, kralja Andreja II., najdemo do leta 1200 tri svetniške prednike, med njimi je tudi prvi madžarski krščanski kralj Štefan I., medtem ko je mati Jera izšla iz mogočne plemiške družine grofov Andeških. V rodbini je bilo več kot ducat ustanoviteljev samostanov in svetnikov, med drugimi Elizabetina teta Hedvika (Jadviga) Šlezijška. Mnogo kasnejši družinski portret iz rokopisa z legendo o sv. Hedviki iz leta 1451 jasno kaže izjemni položaj grofov Andeških v prvi polovici 13. stoletja: Elizabetin stari oče Bertold IV. je pridobil vojvodino Meranijo, naziv istrskega mejnega grofa ter posesti na Kranjskem, Štajerskem in Koroškem s središčema v Kamniku in Slovenj Gradcu. S spretnimi potezami in političnimi porokami je svojim hčeram in sinovom zagotovil bleščeče kariere: Neža se je leta 1196 omožila s francoskim kraljem Filipom II. Avgustom, Jera okrog leta 1203 z madžarskim kraljem Andrejem

II., najstarejša Hedvika pa že leta 1186 z vojvodo Henrikom I. Šlezijškim. Sin Oton VII. je podedoval vojvodino Meranijo, s poroko z Beatriko, nečakinjo rimsko-nemškega cesarja Filipa Švabskega, pa je pridobil še palatinstvo Burgundije v okolici Besançon. Henrik IV. je kot mejni grof nasledil istrsko marko in pogosto bival v Kamniku in Slovenj Gradcu. Bertold je bil med letoma 1218 in 1251 oglejski patriarh, Ekbert pa je od leta 1203 do smrti leta 1237 uradoval kot bamberski škof.

Pomembne rodbine, ki so se v Svetem rimskem cesarstvu nemške narodnosti drenjale okoli štaufovskega cesarskega prestola so svojo moč in pomembnost utrjevale z medsebojnimi porokami. Tako je tudi Elizabeta kot majhno dekle postala le orodje za dosego ciljev v veliki evropski igri za oblast v zahodnem imperiju. Njen stric Ekbert, bamberski nadškof, je bil tisti, ki je posredoval pri zaroki z enim od sinov deželnega grofa Hermana I. Turingijskega. Komaj štiriletna je madžarska princesa v spremstvu guvernanta in trinajstih, do vrha z darovi dote naloženih vozov, jeseni leta 1211 odpotovala na Nemško.

Grad Wartburg blizu Eisenacha v Turingiji je tedaj slovel širom Evrope kot eden izmed najbolj omikanih. Tukaj naj bi se odvijala znameniti

Podobica s sv. Elizabeto, zač. 20. stol., Muzej krščanstva na Slovenskem Stična

Družina Bertolda IV. Andeškega, gospodarja slovenjgraških posesti. Od leve: sv. Elizabeta, ob njej sedi mati kraljica Jera Madžarska, sledita ji teti Neža Francoska in šlezjska vojvodinja Hedvika, ob njenih nogah je Mehtolda, opatinja v Kitzingenu; na sredini sta Elizabetina sta starša Neža iz Rochlitz in grof Bertold IV. Andeški, vojvoda Meranijski; nato sledijo Elizabetini strici: oglejski patriarh Bertold V., bamberski škof Ekbert in istrski mejni grof Henrik IV. Freytagov rokopis, ok. 1451, Univerzitetna knjižnica Bratislava

ta pevska tekmovanja t. i. minesengerjev, nemške različice francoskih trubadurjev, med katerimi sta prav najiminitnejša Walther von der Vogelweide in Wolfram von Eschenbach uživala še posebno Hermanovo naklonjenost. A videti je bilo, da mlado Madžarko razkošje in blišč nista pritegnila. Na veliko začudenje svojih rednikov je raje iskala samoto in tišino grajske kapele, in kar je bilo še bolj nenavadno: v skupnem preživljanju otroštva je s svojim bodočim soprogom, osem let starejšim Ludvikom, stkala tesne vezi medsebojne naklonjenosti. Politično dogovorjena zveza se je spremenila v eno izmed najlepših in romantičnih ljubezenskih zgodb srednjega veka, ki so jo do današnjih dni zapisali v nešteto romaneskni povestih, pritegnila je celo Richarda Wagnerja, ki jo je nekoliko drugače in po svoje upodobil v operi *Tannhäuser*.

V 13. stoletju je bilo za mlado žensko plemitega rodu, če se seveda ni zaobljubila kakšnemu samostanu, običajno, da se je zgodaj poročila in postala mati. Le štirinajst jih je štela, ko je leta 1221 Elizabeta v Jurijevi cerkvi v Eisenachu sklenila zvezo za vse življenje z deželnim grofom Ludvikom IV. Njen enaindvajsetletni ženin je bil tedaj že četrto leto turingijski deželni grof. Med

letoma 1223 in 1227 so se jima rodili trije otroci: Herman, Zofija in Jera. Hči Zofija se je leta 1240 poročila z brabantkim vojvodo Henrikom II. in preko sina brabantkega zakonskega para je bila Elizabeta kasneje prepoznana kot začetnica rodu hessenskih deželnih grofov. Jero je Elizabeta leta 1229 poslala v premonstratenski samostan v Altenberg blizu Marburga, kjer je živela vse svoje življenje in leta 1247 postala prednica.

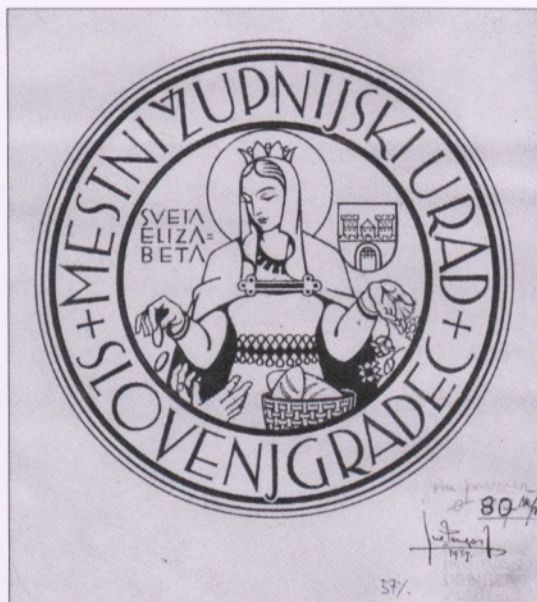
Ludvik in predvsem Elizabeta, sedaj mogočna deželna grofica, sta pod vplivom frančiškanskega meniha, ki se je le nekaj mesecev po potrditvi redovnih pravil znašel na turingijskem dvoru, povsem spremenila življenje na Wartburgu. Razkošne pojedine in banketi so se umaknili zmernemu državniskemu upravljanju dežele, ki so jo pestile številne tegobe: nenehni boji med manjšimi fevdalci, v katerih je ob roparskih pohodih oboroženih konjenikov trpelo predvsem preprosto ljudstvo, ter splošno pomanjkanje in lakota zaradi slabih letin. V povečani skrbi za navadne ljudi je Ludvik ustanovil hospital v Gothi, v času velike lakote leta 1226 mu je s podobno ustanovo v Eisenachu sledila še Elizabeta. S takim ravnanjem sta sledila splošnemu duhovnemu razpoloženju v času okoli

leta 1200 v Zahodni in Srednji Evropi, ki je izoblikovalo laično versko gibanje, ki si je prizadevalo za življenje v skladu z evangelijem. Z ločitvijo od sorodnikov so se brez zaobljube in redovnih pravil ljudje odločali za skupno življenje v bivalnih skupnostih, podobnih samostanskim. Tako imenovani begardi (moški) in begine (ženske) so z molitvijo, s kontemplacijo, z askezo ter s karitativno dejavnostjo skušali slediti Kristusovemu vzoru. Podobna gibanja v Italiji in južni Franciji so se v istem času pod vodstvom sv. Frančiška Asiškega in sv. Dominika iztekla v ustanovitev regularnih moških in ženskih redov. Zlasti Frančiškovi »bosonogi menihi« so sprožili pravo duhovno prenovo cerkve, ko so v nasprotju z uveljavljenimi meniški redovi zapustili samostanske zidove ter se dejavno in s svojim zgledom v uboštvu, askezi in ljubezni do bližnjega približali navadnemu človeku. K temu je spadala skrb za bolne, obdarovanje revnih ter obnova in ponovna pozidava propadlih in zapuščenih cerkva.

Turingijski grofovski par v svoji vnemi posnemati Frančiškov vzor torej ni bil osamljen, nenavado je bilo zgolj to, da sta pripadala vrhunskemu plemstvu, ki se praviloma ni kaj dosti zmenilo za tegobe podložnikov. Elizabeta je svojo usmerjenost k drugačnim duhovnim vrednotam podkrepila tudi z novo privzeto podobo: razkošna, v

Čudež z vrtnicami (detajl), oljna slika, ok. 1920. Nekdaj v bolnišnici sv. Elizabete v Ljubljani, danes v samostanski cerkvi v Stični. Vrtnice so svetniški atribut sv. Elizabete.

Pečat župnije sv. Elizabete v Slovenj Gradcu je za župnika jakoba Sokliča leta 1939 izdelal arhitekt Ivan Pengov.

brokat in žamet odeta ceremonialna oblačila je zamenjala s preprosto sivo spokorniško haljo ter povzročila zgražanje dvorjanov. V vzdušju nerazumevanja in neprikritega sovraštva jo je zadela še največja nesreča: turingijski mejni grof Ludvik IV. se je moral leta 1227 odzvati klicu cesarja in papeža ter se pridružiti krščanski vojski, ki se je pred plovbo proti Sveti deželi zbirala v Otrantskih vratih na jugu Italije. Med mnogimi vitezi, ki so podlegli neznanii epidemiji kužne bolezni, je bil tudi Ludvik. Elizabeta je nenadoma ostala brez svojega edinega zaščitnika, zaradi vdovskega premoženja pa se je sprla s svojima svakoma Henrikom Raspejem in Konradom Turingijskim. Na gradu Wartburg ni mogla ostati, zato je zapustila Eisenach. Preko samostana v Kitzingenu, kjer je dobila zavetje pri materini sestri opatinji Mehtildi, in Bamberga, kjer jo je sprejel stric škof Ekbert, se je leta 1228 preselila na turingijsko posest v Marburgu, ki ji je pripadla kot vdovi. Z lastnim premoženjem je ustanovila hospital in v nekakšni beginski skupnosti špitalskih sestra in bratov prevzela skrb za bolne. Po legendi je posebno pozornost posvečala najhujšim bolnikom, ki so trpeli zaradi nalezljivih kožnih bolezni, kakršni sta bili gobavost in garje.

Po prihodu v Marburg se je Elizabeta v celoti prepustila vodstvu Konrada iz Marburga, razvpitega meniha, svojega spovednika in duhovnega voditelja, ki mu je s privolitvijo moža že štiri leta poprej obljubila pokorščino in prisegla, da bo v primeru Ludvikove smrti živela neomadeževano življenje in se ne bo znova omožila. Elizabeto je spomladi leta 1228 v svojo apostolsko zaščito vzel papež Gregor IX. in za izvršitev te naloge poobla-

stil Konrada, v vseh pogledih zelo strogega varuha, ki je odločal o ljudeh, s katerimi se je smela obdati v hospitalu. Oddala je svoje otroke, Konrad je odslovil tudi dolgoletne zaupnice in služabnice, da bi na ta način okreplil duhovno askezo svoje varovanke. Elizabeta se je vrgla v delo, v samožrtvovanje. Poročila bližnjih, ki so jih kot dokazila svetosti zbirali po smrti, so polna patetičnih opisov, kako je opravljala najtežja in najnižja dela ter z nasmehom na ustnicah poljubovala ognjene rane najtežjih bolnikov. In vedno znova je, kot že prej na dvoru, darovala. Konrad iz Marburga jo je pri tem zaustavil. Prepovedal ji je brezmejne darove, da bi zagotovil sredstva za vzdrževanje špitala. Pri tem se ni ustavil niti pred grobimi telesnimi kaznimi, ki jih je nad Elizabeto izvajal sam ali pa je to opravilo naložil služabnicam. Elizabeta, ki je v trpljenju očitno lahko našla izpolnitev, je kazni prenašala ravnodušno, skoraj dobrovoljno spokojno. Njeni bližnji opisujejo, kako je lahko hkrati jokala in se smejala. V hlastajočem dobrodelnem rvananju si ni prizadevala za učinkovito organizi-

rano, dolgotrajno ljubezen do bližnjega, za uboge se je hotela iztrošiti tukaj, zdaj in takoj.

Konrad je v Elizabetini kratki biografiji *Summa vitae* zapisal, da je po štirinajstdnevni bolezni v noči s 16. na 17. november 1231 umrla v svojem marburškem hospitalu. Življenjske moči na Madžarskem rojene kraljeve hčerke in na turingijskem dvoru ovdovele deželne grofice po kratkem, vendar težkem trpljenju niso več zadoščale za delovanje, polno odpovedovanja. Elizabetino truplo so položili na mrtvaški oder in ga 19. novembra 1231 pokopali v njeni špitalski cerkvi. Njen grob je bil postavljen približno v sredino razpotegnjene enoladijske božje hiše. Konrad je v letih 1232/33 cerkev obnovil v kamnu. Ker pa cerkev s korom ni bila pravilno usmerjena proti vzhodu, kakor je bila tradicija od pozne antike dalje, leži grob v novi Elizabetini cerkvi, postavljeni med letoma 1235 in 1283, v severnem stranskem koru.

Še isti dan, ko so že za življenja prepoznano svetnico položili na mrtvaški oder, so se k njemu truplu zgrnile množice občudovalcev od blizu

Sv. Elizabeta Ogrska kot zaščitnica mesta s slovenjgraškim grbom. Podoba na fasadi župne cerkve sv. Elizabete je delo akademskega slikarja Izidorja Moleta.

Praizvedba Kantate po Elizabeti skladatelja Andreja Missona, Tolkalni projekt Stop in združeni pevski zbori Mislinjske doline, Kulturni dom Slovenj Gradec, 30. april 2007.

Že v letu razglasitve Elizabete Ogrske za svetnico je stric v čast svoje nečakinje pričel zidati slovenjgraško mestno cerkev. Posvetil jo je 30. aprila 1251, komaj mesec dni pred smrtjo. Pri zadnji obnovi leta 2001 so na zunanjsčini nakazali obseg prvotne Bertoldove cerkve.

in daleč. In v tistem trenutku so se začele spletati legende, ki so v najkrajšem času, že po štirih letih, Elizabeto pomagale tudi uradno razglasiti za svetnico in jo kot zavetnico frančiškovih tretjerednic in karitativnih dejavnosti ter vzornico številnih dobrotelčnih ustanov uvrstile med najpomembnejše evropske srednjeveške svetnice, ki s svojim velikim sporočilom dobrote pomenljivo nagovarjajo tudi sodobnost.

V naslednjih desetletjih in stoletjih po smrti je bil Elizabetin spomin nadvse živ zlasti v nemških deželah, tudi še po tem, ko sta Martin Luter in protestantizem iz evangeličanske cerkve izgnala svetniško »malikovanje«. V Elizabeti Turingijski, materi in zaščitnici zvezne dežele Hessen, so celo prepoznali uporniško držo nasproti grabežljivosti fevdalcev in cerkve, s kakršno je luteransko gibanje več kot tristo let kasneje sprožilo usodni razkol v zahodnem krščanstvu. Številni poljudni zapisi, a tudi resne, celo poglobljene psihoanalitične študije, ki so v začetku 20. stoletja v nenavadnem žrtvovanju sv. Elizabete Ogrske neprizanesljivo celo prepoznavali tipično, s Freudom utemeljeno žensko histerijo, so nezaježljivo pripomogli k

popularnosti svetnice, ki je letos ob osemstoletni rojstva svoj mogočni odmev doživela s številnimi slovesnostmi na vseh koncih sveta, tudi v Slovenj Gradcu, kjer so se pred svojevrstno kuliso kulturno-zgodovinske razstave z naslovom *Krona, kruh in vrtnice* od aprila do novembra zvrstile imenitne prireditve s praizvedbo *Kantate po Sveti Elizabeti* skladatelja Andreja Missona in v izvedbi tolkalne skupine *Stop* ter združenih pevskih zborov Mislinjske doline, simpozijem o pomenu sv. Elizabete pri Slovencih, številnimi cerkvenimi slavji ter morda najpomembnejšim dogodkom med vsemi: vseslovenskim kongresom karitativnih organizacij, ki so z razpravo o problemih civilnih združenj na področju humanitarnih dejavnosti sploh prvič izmenjali izkušnje in se dogovorili, da se bodo poslej redno, na vsaki dve leti, srečevali v Elizabetinem mestu Slovenj Gradcu, v čast ene izmed najznamenitejših srednjeveških svetniških osebnosti, žene nevsakdanjega poguma in ponižne predanosti, ki je očarala sodobnike in navduševala naslednike, še danes pa je na vseh koncih Evrope in sveta čaščena kot vzor dejavne ljubezni do bližnjega.

Marko Košan

Oltarno podobo sv. Elizabete v mestni župni cerkvi v Slovenj Gradcu je leta 1732 naslikal slovenjgraški baročni mojster Franc Mihael Strauss.

Mimanje z Odsevanji

KULTURA

Terasa Mestne kavarne Slovenj Gradec, petek, 8. junij 2007, 20. ura: literarno-likovno-glasbenomodni večer ob predstavitvi Odsevanj številka 65/66; prireditev v duhu celostnih predstavitev revije iz preteklih let: *Podzemni nokturno*, *Blesk odseva* in *3PTiH*. V režiji urednika Odsevanj Andreja Makuca, ki je s pomagačema Stanko Blatnik in Blažem Prapótnikom ter s pomočjo Spunka organiziral prireditev, so se v maniri kulturnega *slow fooda* predstavili: avstralsko-slovenska pesnica Daniela Hliš, kipar in arhitekt Boštjan Temnik, modna oblikovalka Stanka Blatnik in steklarski mojster Matijaž Gostečnik, violinistka Lucija Mlakar, flautistka Ana Zajc, glasbena zasedba Ex animo trio (Valentina Prapótnik - klavir, vokal, Blaž Prapótnik - bas kitara, Tomaž Smolčnik - bobni), pevka Monika Pučelj, vinska kraljica Slovenije 2007 Maja Benčina in miss universe Slovenije 2007 Tjaša Kokalj. Založbo Cerdonis ob 10. obletnici delovanja je zastopal direktor Andrej Golob, spored pa je povezoval Dušan Stojanovič. Vreme zamisli celovečernega počasnega konzumiranja kulture sicer ni bilo naklonjeno, a to ni ustavilo prirediteljev, nastopajočih, obiskovalcev, niti fotografa Toma Jeseničnika ...

Skulptura Boštjana Temnikerja Veliki ženski torzo čaka-joč na simbolično odstranitev iz mestnega jedra

Sceno je dopolnil mozaik iz prejšnjih naslovnih in povečana platnica aktualnih Odsevanj.

Članica gimnazijskega kulturnega društva Spunk Nataša Barle in pesem Konec.

Osrednje prizorišče Mimanja z Odsevanji: Zala Krajnc deklamira pesem Lukas avstralsko-slovenske pesnice Danije Hliš.

KULTURA

Flavtistka Ana Zajc. O pričeskah in ličenju Frizerstva In smo lahko razmišljali med skladbami ...

Sodelovala je izvrstna violinistka Lucija Mlakar ob klavirski spremljavi Maje Kastratovik.

Z avstralsko-slovensko pesnico Danijelo Hliš se je pogovarjal Andrej Makuc, urednik Odsevanj.

Mag. Stanka Blatnik je ob tej priložnosti praznovala 10-letnico modnega ateljeja – skoraj vse nastopajoče dame so bile oblečene v njene kreacije.

Energična Monika Pučelj je v unikatni obleki zapela nekaj popevk na čast 10-letnice modnega ateljeja Stanke Blatnik

Na prireditvi se je zbralo lepo število obiskovalcev: od bralcev Odsevanj do naključnih mimoidočih, ki jih je dogajanje privabilo in vsrkalo v svoj ris ...

Direktor mag. Andrej Golob je spregovoril o desetletnem jubileju Založbe Cerdonis ter sodelovanju z Odsevanji, ki nastajajo v grafičnem studiu Cerdonis, pogovor in celotno prireditev je elegantno usmerjal moderator Dušan Stojanovič.

Z avtorsko vokalno-instrumentalno glasbo, hudomušno označeno za avtopoetični pop-jazz-blues, je nastopil Ex animo trio (z leve) Blaž Prapótnik - bas kitara, Valentina Prapótnik - klavir, vokal in Tomaž Smolčnik - bobni

Vinsko kraljico Majo Benčina je od kočije k omizju pospremil Matjaž Zanoškar, župan Mestne občine Slovenj Gradec; sledila je zdravica obletnicam.

Svoje ustvarjanje je osvetlil tudi steklarski mojster Matjaž Gostečnik, čigar nakit je krasil tudi dekolte aktualne miss.

Po pogovoru z urednico proze Uršo Stani arhitekt in kipar Boštjan Temniker gre in odkrije Miss Slovenije ...

... Miss Universe Slovenije 2007 Tjaša Kokalj se glamurno sprehodi in pridruži osrednjemu omizju.

Trikotna kompozicija logotipa modnega ateljeja sb, vinske kraljice Maje Benčina, misice Tjaše Kokalj in naslovnice Odsevanj - revije za leposlovje in kulturo ob koncu popotovanja skozi bogato vsebino zadnje številke revije ...

V soju žarometov lepši del ekipe sodelujočih s hostesama Urško Petek in Katjo Smolar. V senci pa je ostalo tehnično osebje prireditve Mimanje z Odsevanji: Darko Čuješ, Klemen Stropnik, Jani Matvos in inspicient Vojko Šušteršič.

KRONIKA KULTURNIH DOGODKOV

maj–november 2007

KRONIKA

MAJ

V MKC Slovenj Gradec so organizirali S-likovno ustvarjalno delavnico, odprli pa so tudi slikarske razstavo slikark Gordane Grah in Margarete Selen z naslovom Vse = eno. Odprli so tudi likovno razstavo z naslovom Akademska leta avtorja kiparja in arhitekta Boštjana Temnikerja.

Boštjan Temniker Veliki ženski torzo na dvorišču ALU

Glasbena šola Slovenj Gradec je organizirala pomladni koncert maturantov SGBŠ Maribor, igrala sta Jernej Herman na harmoniki in Marko Strmčnik na kitari, in pomladni violinski koncert maturantk GŠ Velenje, kjer so se predstavile Lucija Mlakar in Pija Zorko na violini ter Maja Kastratovik in Ana Avberšek na klavirju. Priredili pa so tudi koncert pesmi od Elizabetinskega časa do sodobne glasbe.

V mesecu maju pa so priredili tudi zaključni koncert GŠ Slovenj Gradec ter koncert in predstavitev harfe, na katerem so nastopili Dalibor Bernatovič in Tanja Vugrin z učenci iz GŠ Velenje in SGBŠ Maribor.

V knjižnici Mislinja je bil bralni krožek z Andrejo Martinc in zaključna Moljčkova prireditel.

Bejbe E-teatra

V knjižnici Ksaverja Meška Slovenj Gradec so organizirali delavnico S knjigo k naravi in zaključno Moljčkovo prireditev.

ZUM: Mlade oči v Andeškem hramu na Spunkiadi 07

V mesecu maju se je v Slovenj Gradcu odvijala Spunkijada 07, predstavili pa so ulično predstavo Coprnije, fotografsko razstavo Zoom, gledališki predstavi Bejbe in Gostilna pri mrhi, na mestnem trgu pa so se predstavile plesne skupine.

Plesna skupina No name na Spunkiadi 07

V Kulturnem domu Slovenj Gradec je bil v organizaciji tamkajšnje glasbene šole koncert godalnih orkestrov. Sodelovali so GŠ Domžale, GŠ Slovenj Gradec in harmonikarski orkester GŠ Slovenj Gradec. V gledališkem abonmaju so v mesecu maju gostili Mestno gledališče ljubljansko z dramo Škrat in priredili tudi slavnostno akademijo s kulturnim programom. Proslavili pa so tudi praznik četrtnih skupnosti mesta Slovenj Gradec s podelitvijo priznanj in kulturnim programom, kjer so si gostje lahko ogledali monodramo Poroka čistilke Marije v izvedbi Mojce Partljič. Lutkovno dogajanje pa je popestrilo Mavrično gledališče s predstavo Kapljica na obisku.

Utrinek z tvoritve razstave NIT: slikar Karel Pečko in bari-tonist Janez Lotrič

Slavnostna akademija pa je otvorila tudi mednarodno likovno razstavo Nit, ob 50. obletnici Koroške galerije likovnih umetnosti Slovenj Gradec.

Otvoritev razstave NIT, dogajanje na trgu

V cerkvi Sv. Jurija na Legnu je bil večer ljudskih pesmi in napevov.

V cerkvi Sv. Marije na Homcu je bil koncert pevskih zborov MoPZ Fran Bernerker Stari Trg, MoPZ Ponikva pri Žalcu, MoPZ Šmartno pri Slovenj Gradcu in ŽePZ Vrtec iz Velenja pod taktirko zborovodje Janeza Koleriča.

V cerkvi Sv. Duha Slovenj Gradec so odprli razstavo, ki jo je pripravil prof. Jože Potočnik s pomočjo Darje Hribernik in Kristine Oder: Slovenj Gradec na fotografijah nekoč in danes.

JUNIJ

V MKC Slovenj Gradec so pripravili predavanje s projekcijo Boštjana Temnikerja z naslovom Temeljni odnosi bazičnih likovnih prvin arhitekture - kiparstvo - slikarstvo. Razstavili so tudi otroška likovna dela, ki so nastala v okviru ustvarjalnih delavnic, mesec pa so obeležili tudi z S likovno delavnico Risanje in pisanje s peresi in tuši.

V okviru 800-letnice rojstva Sv. Elizabete so na Trgu svobode v Slovenj Gradcu potekali že tradicionalni srednjeveški dnevi s kulturnim programom.

V mestni kavarni so odprli razstavo Marije Stoisser-Šertel z naslovom Čarobnost cvetov.

Koroški pokrajinski muzej je na trgu svobode v Slovenj Gradcu gostil gostujočo razstavo Iz vode pred očmi javnosti. V dvorani Lopan v Mislinji pa so pripravili razstavo ob zaključni prireditvi učencev OŠ Mislinja.

V knjižnici Ksaverja Meška so pripravili klepet o novih knjigah ter delavnico s Knjigo k naravi.

Kulturni dom Slovenj Gradec je gostil E-teater s predstavo Bejbe.

Vinska kraljica in župan nazdravljata novim Odsevanjem

Na terasi mestne kavarne se je odvijal literarno-likovno-glasbeno-modni večer ob predstavitvi nove številke revije za kulturo in leposlovje Mimanje z Odsevanji.

V okviru Koroškega kulturnega poletja je v graščini Rotenturn nastopil orkester Slovenske filharmonije s sopranistko Sabino Cvilak. V glasbeni šoli je potekal koncert Jureta Rozmana na klavirju in sopranistke Barbare Tišler. Graščina Rotenturn je gostila tudi gostovanje folklorne skupine s festivala Lent. V cerkvi Sv. Duha v Slovenj Gradcu je bil koncert združenih moških pevskih zborov pod vodstvom zborovodje Janeza Koleriča Slovenski protestantski napevi.

JULIJ

V okviru Koroškega kulturnega poletja so prireditve potekale tudi v mesecu juliju. V graščini Rotenturn je nastopila Nika Vipotnik - Kabaret Berlin 1920-30. Graščina je gostila tudi Ex animo trio, Clavimerato z Darjo Švajger: West Side Story in Wolframa Huschkea. Med drugim pa je

Ex animo trio - koncert v atriju graščine Rotenturn

Skupina Sur

Rotturn postregel tudi s koncertom slovenske alter rock zasedbe Sur.

Vaška skupnost in kulturno društvo Podgorje sta organizirali tradicionalno prireditev Furmani po cest peljajo.

V Galeriji N. Kolar so odprli razstavo slikarskih in grafičnih del akademskega slikarja Mihe Maleša.

Kulturno društvo Razor je na Podvanjski ravni na Razborju priredilo že 29. srečanje godcev samoukov.

AVGUST

Avgust je bil poletno razpoložen in ni postregel z omembe vrednimi kulturnimi dogodki.

SEPTEMBER

V Kulturnem domu Slovenj Gradec so odprli fotografsko razstavo Marlene Dietrich – Legenda v slikah. Premierno so predstavili film Midva na biciklu – s kolesom med mongolske nomade s potopisnim predavanjem.

Galerija Kolar je na Brdah odprla 6. likovne komunikacije Brda 2007.

V Koroškem pokrajinskem muzeju so odprli razstavo Usoda slovenskih fantov v Avstro-ogrski mornarici. Na gradu Sv. Pankracija pa je muzej pripravil razstavo Grofje Andeški in Slovenj Gradec.

Grad, cerkev Sv. Pankracija nad Starim trgom

V okviru Wolfovega koncertnega abonmaja sta v koncertni dvorani glasbene šole nastopila Mojca Zlobko na harfi in Martin Belič na flavti.

Kulturni dom Stari trg je postregel s spevoigro Ljube Prenner – Vasovalci.

Na glavnem trgu v Slovenj Gradcu je bil prome-nadni koncert pihalnega orkestra Slovenj Gradec.

V galeriji MKC Slovenj Gradec so odprli raz-stavo avtorice Marinke Knez Vučkovič Ars-Naiva.

V okviru praznika Mestne občine Slovenj Gradec je bila v prireditvenem šotoru pri uprav-ni enoti gledališka igra Vrsta v izvedbi gledališke skupine Studio A. V okviru praznika so nasto-pili tudi: Zoran Predin ter Igor in zlati zvoki z gosti. Na prireditvenem prostoru so nastopili tudi Slovenjgraški folkloristi, bila pa je tudi matineja s Tanjo Žagar in mini damami ter zabava z ansam-blom Pogum.

V cerkvi sv. Elizabete so izvedli kantato o sv. Elizabeti.

V knjižnici Ksaverja Meška je arhitekt in kipar Boštjan Temnik predaval o Koroških javnih spomenikih in kiparstvu na prostem v Slovenj Gradcu.

OKTOBER

Ob tednu otroka so v Knjižnici v Mislinji in v Knjižnici Ksaverja Meška pripravili pravljíčne ure.

V Knjižnici Mislinja so pripravili bralno sre-čanje z Andrejo Martinc in potopisno predava-nje Simona Kravanje Severna Afrika in Bližnji Vzhod.

Knjižnica Ksaverja Meška in Mladinska knjiga sta pripravili knjižno čajanko. V knjižnici pa se je godilo tudi potopisno predavanje Vande Bertoncelej – Najlepši kotički slavne svilne poti in potopisno predavanje Galine Picej Očarljiv pravljíčni Sochi – biser Rusije.

V Kulturnem domu Slovenj Gradec je bila pri-reditev ob dnevu prosvetnih delavcev s podelitvi-jo Vrunčevih priznanj za leto 2007, v kulturnem programu je nastopil Aleš Valič v monokomediji Al en al dva. V lutkovnem abonmaju so gostili Lutkovno gledališče Maribor s Pika Nogavičko. Gostili so tudi koncert ameriške skupine New Hope. V okviru Wolfovega koncertnega abonmaja so gostili enega bolj odmevnih glasbenikov zadnjih let Jamesa Morrisona s Salzburškim trobilnim kvintetom Juvavum Brass.

V MKC Slovenj Gradec so pripravili potopi-sno predavanje Mateja Koširja z diapozitivi Blizu divjih nebes – Nepal. Fotoklub Koroška je v MKC pripravil predavanje na temo likovne analize foto-grafije.

Kulturno društvo Podgorje je v kulturnem

domu v Podgorju priredilo koncert Družina poje in gode.

V galeriji N. Kolar so odprli razstavo likovnih del Brda 2007.

Kulturni dom Stari trg je gostil Teater 55 s komedijo Čas za spremembo.

Na glavnem trgu in na Trgu svobode se je odvijal 9. mirovniški festival ob dnevu OZN s kulturnim programom.

Gostje Urške 2007 z Dragico Breskvar (stoji)

V okviru festivala mlade literature Urška 2007 se je odvijal pester kulturni program, literarni popoldan v kavarni z uršljanko Natašo Kramberger in Davidom Bedračem, v večernem programu, ki se je dogajal v Koroški galeriji likovnih umetnosti pa se je predstavil SPUNK z nagrajenci.

Urška 2007 v prostorih galeriji likovnih umetnosti

Ob obletnici rojstva Franca Ksaverja Meška je bila v cerkvi Sv. Roka njemu posvečena maša s kratkim kulturnim programom.

NOVEMBER

V MKC Slovenj Gradec se je dogajala slikarska in kiparska delavnica Simpozij Slut 2007.

PVS Šmartno, Turiška vas in Legen so v okviru Martinovih dni v gasilskem domu Golavabuka gostili KD Šmiklavž z gledališko predstavo, odprli pa so tudi razstavo ročnih del ter pripravili osrednjo prireditev ob prazniku vaških skupnosti s podelitvijo priznanj. Prav tako so v okviru Martinovih dni v gasilskem domu na Legnu pripravili srečanje ljudskih godcev in pevcev.

V okviru simpozija Slut 2007 v atriju knjižnice Ksaverja Meška je bil cikel javnih predavanj z naslovom Izzivi in pasti likovne prihodnosti.

V knjižnici v Mislinji je bilo potopisno predavanje Joca Koprivnikarja in Damjana Sekutija S kolesom po Maroku in bralno srečanje z Andrejo Martinc.

V knjižnici Ksaverja Meška je bila glasbena pravljica z Marjeto Lužnik. V sodelovanju z Mladinsko knjigo pa so pripravili tudi knjižno čajanko. V prostorih knjižnice je potekal tudi pogovor z Benjaminom Hlastanom o knjigi Bog kot zabloda. Andrej Zorman pa je predstavil alpinistično odpravo na Broad Peak. Ob dnevu slovenskih splošnih knjižnic je bilo bralno srečanje z Andrejo Martinc.

Kulturni dom Slovenj Gradec je v gledališkem abonmaju gostil SNG Dramo Maribor v predstavi Intimna komedija. V okviru lutkovnega abonmaja so gostili lutkovno gledališče Maribor z igro Kako je gnezдила sraka Sofija?

V kulturnem domu Stari trg so postregli s komedijo gledališke skupine Kud Stari trg Niti tat ne more pošteno krasti, priredili pa so tudi slavnostni koncert MoPZ Fran Berneker Stari trg ob 30-letnici delovanja. Gostili so tudi Boom Teater s komedijo Popravni izpit.

V telovadnici OŠ Pameče je KD Pameče Troblje pripravilo že sedmo Martinovo prireditev Mošt, vino in glasba.

V Koroški galeriji likovnih umetnosti so odprli fotografsko razstavo del Roberta Kusterleta.

Ob zaključku prireditev ob 800-letnici rojstva sv. Elizabete je na glavnem trgu potekal tradicionalni Elizabetin sejem, strokovni simpozij z naslovom Andeška svetnica Sv. Elizabeta in Slovenci.

Motiv sv. Elizabete z grbom mesta Slovenj Gradec

V glasbeni šoli sta v okviru Wolfovega koncertnega abonmaja nastopila poljska pianistka Teresa Kaban in flavtist Henryk Blazej.

JSKD Slovenj Gradec je na Drugi osnovni šoli pripravil sklepno regijsko revijo odraslih pevskih zborov Sozvočenja 2007.

Andreja Gologranc

MERCATOR, d.d.

POKROVITELJ 67./68. ŠTEVILKE ODSEVANJU

POKROVITELJ

Mercator

Delniška družba Mercator je največje slovensko podjetje, ki se uspešno širi in uveljavlja na novih trgih z vizijo postati vodilni trgovec v regiji jugovzhodne Evrope. Za uspešno poslovanje v konkurenčnem okolju (v preteklem letu je ustvaril več kot 2 milijardi evrov prihodkov) sta bila, poleg pomembnih razvojnih, naložbenih in trženjskih aktivnosti na vseh trgih delovanja, ključna prestrukturiranje in prečiščenje poslovanja. Zvestoba stalnih kupcev, vedno bolj sodobni načini nakupovanja in visoka tekmovalnost na slovenskem trgu so Mercator vodili pri nadaljevanju inovativnega pristopa, ki potrjuje njegovo vodilno vlogo v regiji. Trendi v Mercatorju so primerljivi z evropskimi, v ospredju je konsolidacija trgovskih verig, povečevanje pomena trgovskih blagovnih znamk, razvoj novih prodajnih formatov ter nove tehnologije v trgovini. Mercator pa je tudi pobudnik gospodarskega, socialnega in družbenega razvoja vsakega okolja, v katerem deluje.

»Povsod, na vsakem trgu, dajemo prednost lokalnim proizvajalcem in zaposlujemo lokalno delovno silo. Prav z vpetostjo v domača okolja, z upoštevanjem lokalnih posebnosti in razumevanjem potrošnikov razvijamo originalne zamisli in rešitev v celotnem spektru naše ponudbe in oblikujemo prijazna in urejena okolja za potrošnike in zaposlene ter povečujemo kakovost ponudbe blaga in storitev,« je povzel Peter Kocen, direktor maloprodajnega območja in dodal, firma mora sodelovati z lokalnim okoljem, gospodarstvom in ljudmi. Osebnost in ugled korporativne blagovne znamke Skupine Mercator odlikujejo strateška razvojna usmeritev, prepoznavna korporacijska kultura z visoko stopnjo pripadnosti in zadovoljstva zaposlenih, družbena odgovornost in skrb za prihodnost. S strokovno storitvijo in nasmehom gradimo posebljen odnos do ljudi, ki nam zaupajo in se k nam radi vračajo. Mercator bo poslanstvo Najboljšega sosedu uresničeval tudi v prihodnje in svojim kupcem nudil najboljšo izbiro, kakovost in sodobno nakupno udobje. Z najboljšimi izdelki, vrhunsko ponudbo in storitvijo želimo še naprej ureničevati pričakovanja in želje kupcev in biti pomemben del večanja kakovosti njihovega življenja.«

Prodajalne na Koroškem spadajo v maloprodajno območje, ki se prične v Radljah in konča na Vranskem, s sedežem v Žalcu (na tretji razvojni osi je to osrednji Mercatorjev center, kjer se nahaja uprava za celjsko in koroško maloprodajno območje). Največja prodajalna območja je Mercator

Peter Kocen, direktor maloprodajnega območja

Center Slovenj Gradec.

»Druge enote, ki jih je Mercator pridobil na tem področju s pripojitvijo Erinih enot, so manjše. Do sedaj je bila prenovljena večina prodajaln, prav vse na Koroškem, ki zagotavljajo enak standard storitve v okviru prodajnega formata. Maloprodajno območje obsega Koroško in Savinjsko-šaleško regijo, ima skupaj 36 prodajaln z okoli 500 zaposlenimi,« je maloprodajno območje predstavil direktor Peter Kocen.

Mercator tudi v tem lokalnem okolju neguje pokroviteljstvo nad različnimi projekti, na svojih prireditvah gosti celoten spekter zanimivih ustvarjalcev in izvajalcev, podpira različne športne, kreativne ter kulturne projekte. Med slednjimi so v zadnjem času med vidnejšimi: mednarodna razstava Nit v Koroški galeriji likovnih umetnosti, knjiga ob 10. obletnici Spunka, koncert Sama Šalamona z mednarodno jazz zasedbo *European quartet* ter nenazadnje *Odsevanja*. Te projekte in še mnoge druge je Mercator z razumevanjem najboljšega sosedu velikodušno podprl.

Blaž Prapótnik

CERDONIS

ZALOŽBA

GRAFIČNI STUDIO - 10 LET

STARI TRG 278, SLOVENJ GRADEC

telefon: 02 88 56 706

TISKALNICA

GLAVNI TRG 26 - MESTNA PASAŽA

telefon: 059 010 575

mtel: 031 627 496

SOPOKROVITELJI

grafično oblikovanje

digitalni tisk

priprava za tisk

izdelava grafičnih filmov

CTP - osvetljevanje tiskarskih plošč

TISKARSTVO IN KNJIGOVEŠTVO

Brda 10a, 2383 Šmartno,

telefon: (02) 88 53 198

ODSEVANJA - revija za leposlovje in kulturo

Izdajatelja in založnika: Kulturno društvo Odsevanja Slovenj Gradec in Zveza kulturnih društev Slovenj Gradec

Izdajateljski svet: Peter Petrovič, Jože Potočnik, Helena Horvat, Franjo Murko, Andrej Makuc, Niko R. Kolar, Alenka Valtl

Nadzorni odbor: Franček Lasbaher - predsednik, Andreja Gologranc, Liza Krpač

Častno razsodišče: Niko R. Kolar, Marijana Vončina, Janez Žmavc

Uredniški odbor: Andrej Makuc (glavni in odgovorni urednik), Matjaž Apat (urednik poezije in esejistike),

Urška Stani (urednica proze), Blaž Prapótnik (tehnični urednik), dr. Silvija Borovnik, Milena Zlatar

Lektoriranje: Petra Škrlovnik, Urška Stani, Andrej Makuc

Naslov: Kulturno društvo Odsevanja Slovenj Gradec, Ronkova 4 (knjižnica), 2380 Slovenj Gradec,

telefon: 031 324 020 - tajnica Cilka Sedar

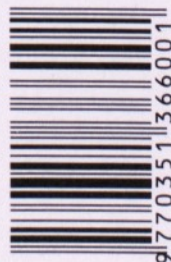
Grafična priprava: CERDONIS, d.o.o., Stari trg 278, Slovenj Gradec, tel.: 059 010 576, faks: (02) 88 56 707,

e-mail: info@cerdonis.si, <http://www.cerdonis.si/odsevanja/> **Oblikovanje in tehnično urejanje:** Blaž Prapótnik

Fotografije: Tomo Jeseničnik, Jože Repas, Primož Podjavoršek (stalni sodelavci) in arhiv Odsevanj

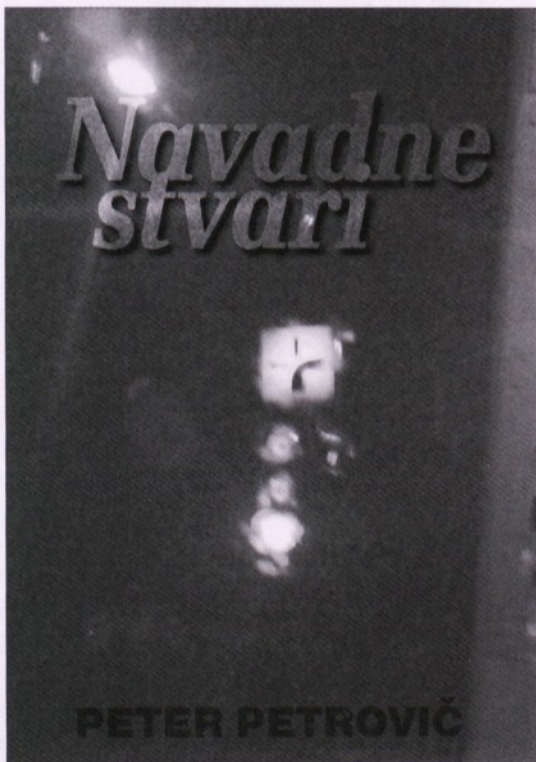
Tisk: Tiskarna Grešovnik, 400 izvodov, december 2007. **Cena:** 6,5 EUR - naročniki 6 EUR.

ISSN 0351-3661

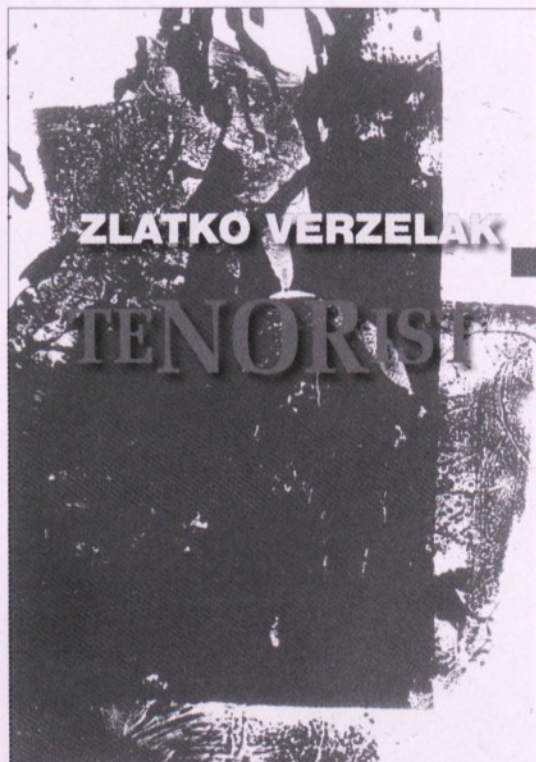

Nove knjige pri Cerdonisu

NAJAVE

*Peter Petrovič: Navadne stvari - zbirka zgodb
(pravkar izšlo pri Založbi Cerdonis)*

*Zlatko Verzelak/Franc Vezela: Tenorist/Sodobna guver-
nanta - romana (v pripravi pri Založbi Cerdonis)*

Matthaeus Cerdonis de Windischgretz - Matevž Cerdonis iz Slovenj Gradca je prvi dokumentirani tiskar iz slovenskih krajev. Študiral je na Dunaju, postal baccalaureus in magister ter predaval na univerzi. V letih od 1482 do 1487 je imel svojo tiskarno v Padovi, kot zadnji samostojni tiskar inkunabul. Izdal okoli 60 poljudnoznanstvenih knjig, prevsem za potrebe tamkajšnje univerze, med njimi nekaj izrazito humanističnih. Cerdonis je tiskal le z eno vrsto črk - z malo gotico - in namesto listov paginiral le polovične tiskovne pole. V NUK hranijo nekaj njegovih originalnih tiskov.

JUSTYNA KOEKE, Krvni obtok, 2003, žamet, polnilo, sukanec

študijska knjižnica
DZ 05
ODSEVANJA
2007

886 3

3011414

COBISS •

ISSN 0351-3661

